

Samiska frågor i Svenska kyrkan

Samiska frågor
i Svenska kyrkan

Samiska frågor i Svenska kyrkan

Svenska kyrkans utredningar 2006:1

Produktion: Intellecta Uppsala

Tryck: Intellecta Docusys, Göteborg 2006 - 21182

Omslagsfoto: Ylva Sarri

Artikelnummer: 1106023

ISBN 978-91-976139-0-3

Till Kyrkostyrelsen i Svenska kyrkan

Kyrkostyrelsen i Svenska kyrkan beslutade den 20 april 2005 att tillsätta en utredning om samiska frågor i Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen beslutade också om direktiv för utredningen. Till utredare utsågs f.d. generalsekretären i Svenska kyrkan Sören Ekström.

Jag har ensam haft Kyrkostyrelsens uppdrag att genomföra den beslutade utredningen. Jag tar också fullt ut ansvaret för det arbete som nu redovisas och de förslag som läggs fram.

Mitt arbete har emellertid i mycket stor utsträckning, efter samråd med kyrkokansliet, utförts tillsammans med Marie Schött, kvalificerad utredare vid kyrkokansliet. Hon har arbetat med omfattande och viktiga delar av betänkandet. I realiteten har vi utfört uppdraget gemensamt. Vi har diskuterat bakgrundsbeskrivningar, överväganden och förslag, dels sinsemellan, dels med viktiga intressenter, framför allt Samiska rådet inom Svenska kyrkan och företrädare för Härnösands och Luleå stift. Vi står båda bakom de förslag som läggs fram och har därför använt formen vi i betänkandet även om uppdraget varit riktat till mig.

I och med överlämnandet av betänkandet *Samiska frågor i Svenska kyrkan* anser jag uppdraget vara slutfört.

STOCKHOLM DEN 16 NOVEMBER 2006

Sören Ekström

Innehåll

Sammanfattning av utredningens förslag	9
--	---

BAKGRUND

1. Utredningens tillkomst och arbetet	25
1.1 Direktiv	25
1.2 Uppdragets genomförande	25
1.3 Samiska rådets yttrande	26
2. Samerna i Sverige – en bakgrund	27
2.1 Notiser ur historien	27
2.2 Samer och rennäringen i dag	28
2.3 Konflikterna	30
2.4 Samefrågor i dagspolitiken	32
2.5 Folkrättsliga aspekter	35
3. Samerna i Svenska kyrkan – ett historiskt perspektiv	39
3.1 Den tidiga historien	39
3.2 1500- och 1600-talen	39
3.3 1700-talet	40
3.4 Från 1800-talet till våra dagar	42
4. Samiska frågor i Svenska kyrkan sedan 1990	47
4.1 Större frågor i Svenska kyrkans organ på nationell nivå	47
4.2 Översättning av kyrkliga böcker till samiska	52
4.3 Samiska rådet – uppgifter och erfarenheter	53
4.4 Stift och församlingar – arbetsuppgifter och erfarenheter	56
5. Icke-territoriell samisk församling	73
5.1 Sametinget om bildande av en icke-territoriell församling	73
5.2 Icke-territoriella församlingar i Svenska kyrkan	74
6. Samiskt kyrkligt arbete i Norge och Finland	77
6.1 Norge	77
6.2 Finland	78

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

7. Principiella utgångspunkter	83
7.1 Samisk identitet, kultur och teologi	83
7.2 En synlig samisk närvaro	90
7.3 Användningen av samiskan	93
7.4 Samiskt kyrkoliv – mer än gudstjänster och kyrkliga handlingar	96

8. Den politiska debatten om samerna	99
8.1 Aktuella statliga utredningar	99
8.2 Konflikterna inom det samiska folket	103
9. På väg mot en försoning?	105
9.1 Försoningsprocessen	105
9.2 Värddigt omhändertagande av kvarlevor av samer	106
10. Utbildning och rekrytering	109
10.1 Bakgrund och utgångspunkter	109
10.2 De kyrkliga utbildningarna	109
10.3 Rekrytering av samiska medarbetare	111
10.4 Strukturer för rekrytering och utbildning	115
11. Övriga större sakfrågor	117
11.1 Svenska kyrkan som markägare	117
11.2 Annat arbete på samiska inom Svenska kyrkan, i andra trossamfund och i ekumenisk verksamhet	118
11.3 Kyrkkåtor och kapell	122
12. Samiskt arbete i Svenska kyrkans organisation	123
12.1 Dagens organisation	123
12.2 Vad skall vi ha organisationen till?	124
12.3 Den framtida organisationens utformning	125
12.3.1 En icke-territoriell samisk församling?	126
12.3.2 Samma mål – men en annan väg	128
12.3.3 Representationen på regional och nationell nivå	132
12.3.4 Samverkansprojektet i Härnösand och Luleå stift	134
13. Handlingsplan med prioriteringar	135
13.1 Våra förslag och deras kostnader	135
13.2 Handlingsplan	139
Bilagor	
Bilaga 1 Direktiv för utredning om samiska frågor	141
Bilaga 2 Svenska kyrkans arbete med samiska frågor från år 1990	145
Bilaga 3 Samiska rådet inom Svenska kyrkan	161

Sammanfattning av utredningens förslag

Uppdraget

Vårt uppdrag har varit att se hur Svenska kyrkan på ett tydligare sätt än hittills bör uppmärksamma och ta ställning till frågor av särskild betydelse för den samiska befolkningen. Självfallet bör Svenska kyrkans eget handlande stå i samklang med de ställningstaganden som Svenska kyrkan deltagit i inom t.ex. Kyrkornas Världsråd, Lutherska Världsförbundet och Europeiska kyrkokonferensen

Några principiella utgångspunkter

Svenska kyrkan har genom historien deltagit i förtrycket av det samiska folket. Liksom andra kyrkor har Svenska kyrkan varit en del av en koloniserande statsmakt i områden där det funnits en urbefolkning. En del i detta förtryck har varit viljan att förhindra att samiska historiska särdrag, särskilda traditioner och samisk kultur kommit till uttryck. Den samiska identiteten har inte kunnat speglas i gudstjänster och övrigt kyrkoliv.

Den norske kirke har kommit längre med i vart fall bearbetandet av sitt förhållande till samerna än Svenska kyrkan. Vid Kyrkomötet i Trondheim 1997 konstaterade Den norske kirke bl.a. att den

»inte i tillräcklig utsträckning visat respekt för samernas kristna tro. [Samerna] har inte heller fått ett tillräckligt utrymme för sin egen spiritualitet och kulturella egenart, sina religiösa erfarenheter och sitt språk. Vi har ännu mycket att lära och tillgodogöra oss av samisk kultur och samiskt kyrkoliv, också inom de teologiska, kyrkomusikaliska och liturgiska områdena«.

Självklart finns det en samisk kyrklig och teologisk särprägel. Samerna har generation efter generation tagit vara på naturens möjligheter. Renen och renskötseln, jakten och fisket har varit viktiga inslag i samiskt liv. De starka, livsnära upplevelserna har sett ut på ett annat sätt än för stora delar av befolkningen i övrigt. Solens upp- och nedgång, snön och regnet, lugnet och stormen, växtlighetens utveckling, rovdjurens närvaro, exploateringen av naturen – allt detta har i generationer påverkat inte bara det praktiska livet utan också andligheten.

Behovet av ytterligare reflektion och utveckling av en samisk teologi inom Svenska kyrkan är starkt. Den kan ske av både samiska och icke-samiska teologer. Däremot kan den inte ske av bara icke-samiska teologer. Detta är ett av de problem som ofta finns för små urfolk som inte inrymmer tillräckligt många forskare för att täcka in alla vetenskapliga specialområden,

inte heller alla de teologiska specialområden som kan bli aktuella. Två utmaningar följer av detta, nämligen att rekrytera samiska forskare och att utforma forskningen så att den samiska rösten ändå får ett tillräckligt utrymme.

Ett medvetet teologiskt arbete bör bedrivas om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag. Svenska kyrkan bör också direkt och på ett konkret sätt stimulera samisk forskning utförd av samer.

Samiskan har en utomordentligt stor betydelse för den samiska identitetens och kyrklighetens utveckling, men det finns också en stark samisk identitet hos många samer som inte själva talar samiska. Det är viktigt att det i Svenska kyrkan finns ett omfattande arbete på samiska, men det är också viktigt att finna former för samer som inte talar samiska att komma i kontakt med samiska kyrkliga traditioner, samisk kyrklig identitet och samiskt baserad teologi.

Den synliga samiska närvaron i Svenska kyrkan

Såväl samiskan som den samiska kulturen bör ges en tydligare och synligare plats i Svenska kyrkans organisation. Det kan gälla såväl i Kyrkans hus i Uppsala och stiftens kanslier som på församlingarnas expeditioner. Detta gäller också Svenska kyrkans webbvärld.

Samisk konst bör också allmänt ges en mer framträdande plats i kyrkorna. Särskilda medel bör avsättas för att stimulera inköp av samisk konst, beställning av samisk musik för kyrkliga ändamål och åtgärder för att stimulera produktionen av skönlitteratur och faktalitteratur med inriktning på livsåskådningsfrågor. Svenska kyrkans samiska kulturstipendium bör förstärkas.

Till hävdandet av den samiska identiteten hör också att det skall finnas dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis på samiska.

Möjligheterna att använda samiska i kontakterna med Svenska kyrkan bör ökas.

Samiskt kyrkoliv

Församlingsinstruktionerna visar att det framför allt är möjligheten för samer att få fira gudstjänst på samiska som nämns och som också prioriterats av församlingarna. Ofta kan denna tillgång till gudstjänster på samiska vara begränsad till ett fåtal tillfällen under ett kyrkoår eller till tillfällen då någon begär kyrkliga handlingar på samiska. Trots att församlingens grundläggande uppgift också innehåller undervisning, diakoni och mission är tillgången till dessa församlingsinsatser på samiska sällan förekommande ämnen i församlingsinstruktionerna. I diskussionen om samiskt kyrkoliv, och

därmed i arbetet med församlingsinstruktioner, bör i högre grad alla de uppgifter som i kyrkoordningen anges som grundläggande för församlingen finnas med.

Det är viktigt att också samiska barn och ungdomar får en positiv anknytning till Svenska kyrkan. Det fordrar en medveten satsning på samisk barn- och ungdomsverksamhet. De kan där möta andra samiska barn och ungdomar och få uppleva att det är fullt möjligt att vara same och kristen, med en förankring i såväl den samiska kulturen som i Svenska kyrkan.

Den politiska debatten om samerna

Svenska kyrkan bör delta i den politiska debatten om samiska frågor på samma sätt och av samma skäl som kyrkan deltar i debatten om andra frågor som rör människors rätt till de i regeringsformen angivna fri- och rättigheterna. Det innebär att Svenska kyrkan aktivt bör verka för att också den samiska befolkningen får sina fri- och rättigheter fullt ut.

En svensk ratificering av ILO-konventionen nr 169 och förslaget till nordisk samekonvention skulle tas emot positivt av många samer i Sverige. Det skulle också göra Sveriges engagemang i de internationella urfolksfrågorna både tydligare och mer trovärdigt. Som den av regeringen tillsatta Urfolksdelegationen (verksam under FN:s urbefolkningsårtionde för urfolksfrågor 1994–2004) konstaterade i sin slutrapport i mars 2005 skulle en ratificering få betydelse inte enbart för samerna som folk utan också främja möjligheterna att förbättra situationen för andra urfolk.

Samtidigt skulle motreaktionerna bli betydande inom delar av den icke-samiska befolkningen, inte minst i Norrlands inland. En svensk ratificering av ILO-konventionen nr 169 har fått en stark symbolisk innebörd inte bara bland renskötande samer utan också – om än omvänt – bland många icke renskötande samer och inom den del av lokalbefolkningen som inte är samer.

I grundfrågan har Kyrkomötet redan tagit ställning och uttalat sig för en svensk ratificering till ILO:s konvention nr 169. Några avgörande nya fakta har inte kommit fram sedan Kyrkomötets beslut. Det finns heller ingen principiellt försvarbar grund för att ändra detta ställningstagande. En ratificering skulle emellertid kunna leda till mindre oro och färre negativa reaktioner om man i ett och samma sammanhang kunde se vilka följder en ratificering skulle få.

Det är uppenbart att de många rättsliga tvisterna och andra lokala konflikter som finns även i övrigt kring rätten till mark och vatten i stort – med rätten till renbete, jakt och fiske som viktiga delfrågor – fordrar politiska åtgärder. Lagstiftningen behöver förtydligas. Forskningen bör förstärkas kring viktiga fastighetsrättsliga och rättshistoriska frågeställningar. Det lokala samarbete som är ofrånkomligt för alla parter skall behöver bygga på en mer solid rättslig grund än den som finns i dag. Bättre möjligheter att lösa

vissa av konflikterna genom medling skulle också ge bättre förhållanden för båda parter.

Det finns mycket som talar för att en samlad samepolitisk lösning är nödvändig. För parterna är det – med så många olika komponenter under diskussion som just nu är fallet – i det närmaste omöjligt att ta ställning i de olika delfrågorna. Kompromisser som man kanske skulle vara beredd att göra för att kunna ta några steg framåt i andra frågor blir omöjliga. En samtidig lösning inom det samepolitiska området skulle ge en större trygghet för dem som berörs och ökade förutsättningar för de kompromisser som också behövs. Dialogen kan bli mer konstruktiv.

Konflikterna inom det samiska folket

Under senare år har konflikten *inom* det samiska folket, mellan samebymedlemmar som är verksamma inom rennäringen och samer som inte tillhör någon sameby och som inte ägnar sig åt rennäring, blivit allt mer inflammerad. Sametinget har ett stort ansvar i arbetet med att lösa denna konflikt. För detta fordras också lagändringar som bara riksdagen kan besluta. Ett medlande arbete är viktigt också av det skälet att en fortsatt konflikt skadar de övergripande samiska intressena. Oberoende av vilken sida som vinner i en sådan konflikt finns det två förlorande parter.

Svenska kyrkan kan spela en kunskapsförmedlande och medlande roll i konflikten. Denna roll fordrar dock god kunskap om sakförhållandena, goda förberedelser och en vilja att förstå känslor och argument hos båda sidor, även den sida vars uppfattning man inte delar. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör tillsammans med stiftens ägna särskild uppmärksamhet åt de konflikter som finns inom det samiska folket. Rådet bör undersöka vilka förutsättningar som finns för Svenska kyrkan att bidra till en ökad förståelse och samverkan mellan dessa grupper. Hänsyn bör tas till de erfarenheter av liknande situationer som kan finnas i andra länder och bland andra urfolk.

Försoningsprocessen

Försoning måste, som man konstaterat i Norge, innebära att de orättfärdigheter som förekommit skall erkännas, i princip och konkret, punkt för punkt. Om de som begått övergreppen inte själv kan erkänna dem – övergreppen kan ju ligga generationer tillbaka – så måste någon offentligt göra det på deras vägnar. Som en följd av att orättfärdigheterna erkänts måste en tydlig önskan till nytänkande och bättring finnas.

Det finns en åtgärd som har en så stark reell och symbolisk kraft att den skulle kunna bidra till att försoningsprocessen utvecklas, nämligen Svenska kyrkans omhändertagande av de kvarlevor av samer som förvaras på museer och andra institutioner. Det är sannolikt inte möjligt att med full säkerhet

återfinna alla kroppsdelar av samer som samlats ihop av forskare genom årens lopp. De kvarlevor som man ändå kan återfinna, bl.a. genom den inventering som regeringen uppdragit åt de statliga museerna och andra statliga institutioner att genomföra, bör begravas i Svenska kyrkans ordning om de kan knytas till en bestämd person som tillhörde Svenska kyrkan. Om kvarlevorna kan knytas till en person som inte tillhörde Svenska kyrkan så bör dessa begravas i den ordning som gäller för det trossamfund som vederbörande tillhörde. Sådana kvarlevor av samer som inte kan knytas till någon enskild person bör begravas i en gemensam grav. En sådan handling och en sådan grav, vars gravvård också får en stark karaktär av minnesmärke, kan lyfta fram minnet av enskilda personer. Begravningsgudstjänsten och graven blir en påminnelse om det förtryck som insamlandet av kroppsdelarna var ett av många uttryck för. Både begravning och minnesmärke, med alla de starka inslag de innehåller, kan bli synliga uttryck för önskan om hågkomst, varning och försoning.

Utbildning och rekrytering

Kunskaperna om det samiska folket och dess historia, språk, näringar och kultur är generellt låg bland majoritetsbefolkningen. För att öka förståelsen och minska de spänningar som finns mellan majoritetsbefolkning och samer, liksom för att stärka det samiska kyrkolivet, behöver kunskapsnivån höjas hos dem som utbildar sig för tjänst i Svenska kyrkan, hos dem som redan är anställda och hos förtroendevalda i församlingar, samfälligheter, stift och på nationell nivå.

Kyrkomötet beslutade redan 2000 »att uppdra åt Kyrkostyrelsen att verka för att det i samtliga kyrkliga grundutbildningar, profylutbildningar och fortbildningar sker ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor«. Några synliga och bestående resultat i själva utbildningarna tycks dock inte beslutet ha lett till. Vi föreslår därför, trots att det genom Kyrkomötets tidigare beslut redan klarlagts, att det i kursplanerna för de kyrkliga utbildningarna skall ingå kunskaper om de språkliga minoriteterna och om möjligheterna att arbeta inom Svenska kyrkan med verksamhet på samiska och andra minoritetsspråk.

För närvarande pågår inom Svenska kyrkan ett arbete med att förändra de kyrkliga yrkesutbildningarna. Ett inslag i detta arbete bör vara att i utbildningarna föra in inslag om arbetet med de språkliga minoriteterna. I detta sammanhang skulle samiskan självklart aktualiseras.

Några församlingstjänster med speciell inriktning på det samiska arbetet finns för närvarande inte. Ett fåtal medarbetare i våra två nordligaste stift arbetar inom ramen för sina ordinära församlingstjänster med dessa frågor. Om församlingarna skall leva upp till det tydliga ansvar som kyrkoordning-

en lägger på dem att bedriva verksamhet på samiska, kommer behovet av två- eller flerspråkiga medarbetare att bli större.

Det är viktigt att Svenska kyrkan kartlägger nuvarande och framtida behov av samiska medarbetare. Detta behov bör bedömas utifrån de mål Svenska kyrkan genom kyrkoordningen slagit fast för arbetet på minoritetsspråk. Enligt en sådan behovsdefinition handlar det om de medarbetarresurser som kyrkan behöver för att församlingarnas grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission skall kunna fullgöras även på samiska och andra minoritetsspråk.

Eftersom det för närvarande i princip saknas samiska medarbetare med samisk bakgrund är det viktigt att minoritetsperspektivet beaktas och att studerande med språk- och kulturkompetens inom minoritetsspråken uppmuntras att utbilda sig och arbeta inom Svenska kyrkan.

Även om kyrkoordningen inkluderar verksamheten på minoritetsspråk i församlingarnas ordinarie verksamhet, uppfattar man i flera församlingar den som en verksamhet på sidan om den normala församlingsverksamheten, och i många fall anger man att verksamheten måste skötas på kontraktsnivå. Detta leder i sin tur till att de tjänster som innefattar samisk verksamhet blir alltför geografiskt omfattande och arbetsuppgifterna otydliga. Av församlingsinstruktionerna framgår det nästan aldrig vilken tjänst/vilka tjänster som innefattar arbete på samiska, och det är för närvarande ytterst få församlingar som har sådana tjänster. En förutsättning för att man skall kunna rekrytera goda och kompetenta medarbetare till det samiska arbetet är att det finns genomtänkta tjänster med en tydlig förankring i ett lokalt arbetslag. Det är också viktigt att den samiska verksamheten är inkluderad i den lokala församlingens liv så att vaktmästare, värdinnor m.fl. finns till hands även för den samiskspråkiga verksamheten. Hållbara strukturer och tjänster med ändamålsenlig utformning ger en stabil grund för rekrytering även på längre sikt. Det är också viktigt att församlingarna uppmuntrar till deltagande i kompetensutveckling. Ytterligare en möjlighet som bör tas till vara är Volontäråret som vänder sig till ungdomar mellan 18 och 25 år som vill göra en insats för sina medmänniskor och för Svenska kyrkan.

Övriga större sakfrågor

För Svenska kyrkan är det angeläget att *förvaltningen av den kyrkliga marken* sker med sikte på ett långsiktigt och medvetet skogsbruk, siktande till ett uthålligt nyttjande där hänsyn tas till ekologiska principer, rennäringens utveckling och skogens betydelse för sysselsättning och lokal ekonomi. Svenska kyrkans syn på skapelsen skall präglade också kyrkans markförvaltning.

Det är angeläget att de som arbetar med samiskt kyrkoliv aktivt deltar i olika slag av *kyrkosamarbete*, t.ex. ekumeniskt arbete i stort och i det speciella samarbete som pågår inom Barentsregionen.

Samiska *kyrkkåtor och kapell* är kyrkobyggnader i den mening som kyrkoordningen avser. Kyrkkåtor och samiska kapell kan alltså få del av kyrkobyggnadsbidrag. Med tanke på att de flesta samebyar omfattar flera församlingar bör det också vara möjligt för församlingarna att samverka i stiftets regi.

Samiskt arbete i Svenska kyrkans organisation

Det finns en rad viktiga områden som nämnts i det här betänkandet och som måste hanteras inom de delar av Svenska kyrkans organisation som har ansvar för arbetet med samiskt kyrkoliv:

- Grundläggande frågor om samisk identitet och teologi, liksom formerna för en tydlig samisk närvaro i Svenska kyrkans verksamhet.
- Översättningar till samiska och samiska språkfrågor i övrigt i Svenska kyrkan.
- Utbildning och rekrytering för att stift och församlingar skall ges bättre förutsättningar för sitt kontinuerliga arbete.
- Utveckling av arbetet bland barn och unga, bl.a. konfirmandundervisningen och uppföljningen av den.
- Utveckling av moderna verktyg – inte minst inom områden som gudstjänstliv, själavård, diakoni, pedagogik och kommunikation – för samiskt kyrkligt arbete.
- Samverkan inom och utom Svenska kyrkan.
- Kontinuerlig uppföljning av samhällsfrågor av betydelse för den samiska befolkningen.
- Samverkan med motsvarande verksamheter i Norge, Finland och Ryssland.

Den försoningsprocess som har sin grund i Svenska kyrkans medverkan i det förtryck som det samiska folket utsatts för av det svenska samhället har en annan karaktär. I detta avseende är det Svenska kyrkan som sådan som måste fortsätta dialogen med det samiska folket. Däremot kan självfallet samiska organ inom Svenska kyrkan vara en viktig rådgivare och kontaktförmedlare till Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen även i detta avseende.

Arbetet med de samiska kyrkolivsfrågor som nu nämnts kan inte hantteras på ett enda ställe i Svenska kyrkan. Det finns resurser på församlingsnivå, stiftsnivå och nationell nivå som är väl lämpade att delta. Det samiska folket, liksom därmed det samiska kyrkolivet, har dessutom en storlek som gör ett praktiskt nätverksarbete lämpligt. Det finns många upparbetade kontaktvägar mellan samer i Sverige (och f.ö. även i grannländerna). Det finns givetvis en ansvarsfördelning mellan de olika nivåerna i Svenska kyrkan, men gränsdragningen mellan dessa får inte överdrivas. Också de traditioner som finns för samverkan inom det samiska folket talar för ett starkt inslag av informellt nätverksarbete.

Det initiativ som tagits av Sametinget, genom dess begäran att det skall bildas en icke-territoriell samisk församling, för att få till stånd en form för det samiska arbetets organisatoriska placering i Svenska kyrkan är positivt.

Gemensamt för Sametinget och Svenska kyrkan är att vi, då vi talar om verksamhetens organisation, ser detta som ett uttryck för att vi vill utveckla verksamheten i sig. Organisationen i sig har en betydelse, men bara som ett redskap, ett hjälpmedel. Syftet med organisatoriska förändringar är att stärka det kyrkliga arbetet bland samer, antingen det nu sker på samiska eller svenska. Ambitionen måste i första hand vara att uppnå en från samisk synpunkt bättre fungerande församlingsverksamhet, liksom att stödfunktionerna för detta – t.ex. utbildning av förtroendevalda och anställda och kommunikationen kring det samiska kyrkliga arbetet – skall förbättras.

Sammantaget bör eventuella förändringar ske på ett sådant sätt att Svenska kyrkans samlade ansvar för det samiska arbetet framgår tydligt, vilket ställer krav på ett engagemang från såväl stiftet som de territoriella församlingarna. Organisationen bör också gynna en god intern samordning av den samiska verksamheten. En starkare ställning för den samiska verksamheten i Svenska kyrkan måste också utformas så att de åtgärder som vidtas kan uppfattas som ett synligt uttryck för den försoning Svenska kyrkan vill åstadkomma. Samtidigt skall inslaget av ett informellt nätverksarbete vara starkt.

Det finns flera klara fördelar med Sametingets förslag om en icke-territoriell samisk församling. En sådan skulle ge en samisk struktur med egen representativitet på församlingsnivå för de samer som väljer att bli medlemmar. De skulle kunna besluta om församlingens ekonomi, organisation och församlingsarbete.

Det finns emellertid också nackdelar och komplikationer med den icke-territoriella församlingen som form för samiskt kyrkligt arbete. Bl.a. gäller detta stiftets och de territoriella församlingarnas ansvar. Något hinder finns i och för sig inte för att en icke-territoriell samisk församling som omfattar boende i hela landet knyts till ett stift. Flera osäkerheter anmäler sig dock, inte minst att *ekonomin* i en icke-territoriell samisk församling kan bli både osäker och betungande för medlemmarna. De praktiska arbetsförutsättningarna skulle inte vara gynnsamma.

Vidare kan bildandet av en icke-territoriell församling leda till att en splittring skulle kunna uppstå mellan de samer som väljer att fortsätta att höra till – och kanske också vara aktiva i – den territoriella församlingen i vilken de bor och de som går till den icke-territoriella församlingen. Oklarheter kan uppstå i förhållande till det redan verkande Samiska rådet inom Svenska kyrkan. En generell erfarenhet är att förekomsten av icke-territoriella församlingar för vissa grupper leder till att de territoriella församlingarna i allt högre grad minskar sin egen aktivitet gentemot den aktuella gruppen. Det finns också komplikationer som rör kyrkovalen.

Mot den här bakgrunden har vi sökt efter ett alternativ som kan svara mot Sametingets utmaning och gå dess uppmaning till Svenska kyrkan till mötes. Den grundläggande ambitionen har varit densamma som i Sameetingets framställning, nämligen en ordning som ger det samiska arbetet i Svenska kyrkan en klarare och starkare ställning.

Vårt förslag bygger på en mer rörelsepräglad organisationsmodell, utan att för den skull skapa en helt fristående organisation. Den modell som gäller för det finskspråkiga arbetet i Svenska kyrkan skulle kunna tjäna som modell också för det samiska, även om grunderna och förutsättningarna är olika. Det finskspråkiga arbetets organisation har gått igenom en lång historia där snart sagt alla modeller prövats. Det finns sedan länge en finskspråkig icke-territoriell församling i Stockholm, men kyrkoordningen klagör att ansvaret för det finskspråkiga arbetet faller på alla församlingar i Svenska kyrkan.

Vi föreslår följande struktur för det samiska arbetet i Svenska kyrkan:

Ett *representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan* bildas med årliga sammanträden. Representantskapets viktigaste uppgift bör vara att utgöra ett forum för samråd, erfarenhetsutbyte och gemensamma ställningstaganden i frågor av betydelse för det samiska kyrkolivet. Det blir då ett tillfälle för årlig personlig samling av det nätverk som arbetar med samiska frågor i Svenska kyrkan. Dessutom bör representantskapet ges vissa formella uppgifter, bl.a. att yttra sig över årsredovisningen för såväl Samiska rådet inom Svenska kyrkan som för Svenska kyrkans nationella nivå i frågor som är av särskild betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten. Likaså bör representantskapet ges möjlighet att, i frågor som är av särskild betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten, både yttra sig över skrivelser och motioner i Kyrkomötet och göra egna framställningar till Kyrkomötet.

För att vara valbar till representantskapet föreslår vi att man skall vara same och att man tillhör Svenska kyrkan vid valtillfället. Vi föreslår att representantskapet skall ha 35 ledamöter, 21 utsedda av Stiftsfullmäktige med tyngdpunkten förlagd till de nordligaste stiftet samt 14 utsedda av Sameetinget.

Genom representantskapet skulle det samiska arbetet i Svenska kyrkan, med en bibehållen förankring i Svenska kyrkans struktur, få en demokratiskt vald plattform för det samiska arbetet. Med denna plattform som grund skulle man också kunna fortsätta att arrangera särskilda samiska kyrkodagar och andra större samlingar för att bredda engagemanget för det samiska kyrkolivet inom Svenska kyrkan.

Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör kvarstå, men nu som ett beredande och verkställande organ för det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Rådet, som bör ha sju ledamöter, bör dock i sin helhet väljas av represen-

tantskapet. Verksamhetens inomkyrkliga prägel kommer därmed tydligare till uttryck.

Ett *kansli* bör knytas till representantskapet och rådet. Förslaget till ändrad organisation och inrättandet av ett representantskap kommer att leda till en ökning av arbetsuppgifterna. Två fasta heltidstjänster bör finnas för arbete med samiska frågor i kyrkokansliet och i anknytning till Samiska rådet inom Svenska kyrkan.

Det förslag som förts fram av Samiska rådet inom Svenska kyrkan om en samisk representation i Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen kan ha sitt principiella berättigande, särskilt utifrån den internationella folkrättsliga diskussionen om urfolkens rättigheter. Några förutsättningar att få gehör för dessa förslag i Kyrkomötet finns dock knappast i dag om kravet innebär ett fullt ledamotkap med rösträtt. Vi föreslår emellertid att det representantskap som vi lagt fram förslag om utser två samiska representanter i Kyrkomötet. Dessa bör ha närvarorätt samt yttrande- och förslagsrätt.

Våra förslag i punkter

Vi har i betänkandet lagt fram följande förslag, som redovisas med kostnadsberäkning. Kostnaderna avser den nationella nivån. I några fall kan vissa kostnader också uppstå på andra nivåer. I vissa fall bör också Svenska kyrkans kostnader kunna reduceras genom att medel söks från EU.

OM IDENTITET, KULTUR OCH TEOLOGI

1. *Forskningsstipendier* bör inrättas för samiska teologistuderande. Beräknad kostnad: årligen 250 000 kronor.
2. Svenska kyrkans teologiska kommitté bör genomföra en *hearing* om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag, liksom om formerna för samiskt teologiskt arbete. Med bl.a. denna hearing som grund bör kommittén lägga fram förslag till åtgärder. Beräknad kostnad: engångskostnad 200 000 kronor.
3. Svenska kyrkans *information* till och *kommunikation* med samer bör utvecklas så att samer och samiska inkluderas. Svenska kyrkans webb-värld måste återspegla kyrkans faktiska flerspråkighet. Beräknad kostnad: årligen 50 000 kronor.
4. Medel bör avsättas årligen till Samiska rådet inom Svenska kyrkan för att rådet skall kunna *främja samisk kultur*. Det bör ske genom a) anslag till stift och församlingar som önskar köpa in samisk konst, b) beställning av samisk musik för kyrkliga ändamål och c) främjande av produktionen av skönlitteratur och faktalitteratur på samiska med inriktning på livsåskådningsfrågor. Det samiska kulturstipendiet bör höjas. Beräknad kostnad: årligen 200 000 kronor.

5. *Dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis* bör fortlöpande utarbetas också på samiska i samverkan med Verbum Förlag AB. Beräknad kostnad: Verksamheten är självfinansierad. Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

ANVÄNDNINGEN AV SAMISKA

6. Svenska kyrkan bör även i fortsättningen aktivt stödja en positiv *utveckling av det samiska språket*. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
7. Organ inom Svenska kyrkan som regleras i kyrkoordningen bör inom de geografiska gränser som anges i den s.k. minoritetsspråkslagen vara skyldiga att *ta emot skriftliga framställningar på samiska och att också svara på dem på samiska* om den som gjort framställningen har samiska som modersmål. En begränsning bör ske till att ärendet skall gälla den person som gör framställningen eller på vilkens uppdrag den görs. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM SAMISKT KYRKOLIV

8. I arbetet med *församlingsinstruktioner* bör det samiska kyrkolivet och församlingarnas verksamhet på samiska göras mer fullständig. Ökad vikt bör läggas vid att det samiska perspektivet kommer till uttryck vid såväl gudstjänster, bl.a. kyrkliga handlingar, som vid undervisning och diakoni. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
9. I det diakonala arbetet bör *de äldres språkliga situation* särskilt uppmärksammas. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör få i uppdrag att bearbeta denna fråga. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
10. Samiska rådet bör också ges uppdraget att tillsammans med Härnösands och Luleå stift, den samiska ungdomsorganisationen Sáminuorra samt Svenska kyrkans Unga fördjupa *kartläggningen av behov och möjligheter i det kyrkliga ungdomsarbetet bland samer*. Uppföljningen av de samiska konfirmationslägren bör finnas med i denna bild. Lägren bör följas upp med återsamlingsträffar och kyrkliga läger anordnas för samiska ungdomar. Beräknad kostnad: engångskostnad 200 000 kronor.

OM SAMHÄLLSPOLITISKA FRÅGOR

11. Inget nytt har inträffat som gör att Svenska kyrkan har anledning att ändra sin uppfattning att Sverige bör *ratificera ILO-konventionen nr 169*. Samtidigt bör Svenska kyrkan verka för att ett sådant beslut, liksom ett eventuellt beslut om en nordisk samekonvention, fattas på ett sådant sätt och i ett sådant sammanhang att konsekvenserna, för alla dem som berörs av ett sådant beslut, framgår tydligt. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

12. Svenska kyrkan bör både internt och externt verka för *bättre kunskaper om de frågor som skapar konflikter mellan samer och övrig befolkning*. Svenska kyrkan bör också, utan att för den skull ta ställning i alla enskilda samepolitiska frågor, verka för en aktiv dialog mellan parterna, i syfte att samlade och samlande lösningar skall växa fram i dessa frågor och att beslut skall fattas på ett sätt som ger största möjliga trygghet för alla berörda parter. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
13. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör tillsammans med stiftens ägna särskild uppmärksamhet åt *de konflikter som finns inom det samiska folket*. Rådet bör då undersöka vilka förutsättningar som finns för Svenska kyrkan att bidra till en ökad förståelse och samverkan mellan dessa grupper. Beräknad kostnad: engångskostnad 75 000 kronor.

OM FÖRSONINGEN MELLAN DET SVENSKA SAMHÄLLET OCH SAMERNA

14. Svenska kyrkan bör genom Kyrkostyrelsen och Biskopsmötet ta initiativ till *fortsatta samtal om försoningens innebörd*. I dessa bör utöver Svenska kyrkan, företrädare för samer, såväl samebymedlemmar som icke medlemmar, och övrig befolkning och berörda intressen i Norrlands inland delta. En del av tiden bör avsättas för direkta samtal mellan Svenska kyrkan och företrädare för samerna. Beräknad kostnad: engångskostnad 150 000 kronor.
15. Kvarlevor av samer som inte kan knytas till någon enskild person bör begravas i *en gemensam grav* inom samiskt område eller i Uppsala i dess egenskap av centrum för Svenska kyrkan på den nationella nivån. Gravvården bör utformas som ett minnesmärke som bekräftar det svenska majoritetssamhällets – och inte minst Svenska kyrkans – ursäkt till det samiska folket och önskan om försoning med detta folk. Beräknad kostnad: Årliga kostnader är marginella genom avtal med den aktuella kyrkogårdsförvaltningen om skötsel. Engångskostnad 300 000 kronor.

OM UTBILDNING OCH REKRYTERING

16. *Information om de språkliga minoriteterna och om möjligheterna att arbeta inom Svenska kyrkans verksamhet på minoritetsspråk* bör föras in i de kyrkliga utbildningarnas kursplaner. I samtliga kyrkliga grundutbildningar, proflutbildningar och fortbildningar bör det ske ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet samt rättsliga och etiska frågor. Beräknad kostnad: årligen 40 000 kronor. Engångskostnad 50 000 kronor.
17. Svenska kyrkan på nationell nivå behöver i samverkan med stiftens uppmärksamma vilka behov av *kurser och fortbildning som finns för dem som rekryterats för att arbeta inom den samiska verksamheten*. Beräknad kostnad: Årligen är kostnaden marginell. Engångskostnad 50 000 kronor.

18. *Rekryteringssajten www.svenskakyrkan.se/yrken* bör finnas på samiska, och företrädare för de språkliga minoriteterna bör finnas med på de svenska sidorna. Beräknad kostnad: Årligen är kostnaden marginell. Engångskostnad 50 000 kronor
19. Svenska kyrkans *behov av samiska medarbetare bör kartläggas* av Samiska rådet inom Svenska kyrkan och stiftens för att skapa bättre förutsättningar för församlingarna att fullgöra kyrkans grundläggande uppdrag på samiska. Beräknad kostnad: engångskostnad 100 000 kronor.
20. Stiftens rekryteringsansvariga bör identifiera de *studerande inom de kyrkliga utbildningarna som förutom svenska även talar samiska*. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
21. Information om *Volontäråret* ges även på samiska. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM SVENSKA KYRKAN SOM MARKÄGARE

22. Svenska kyrkan bör *ta aktiv del i det utvecklingsarbete och de dialoger som pågår* om samverkan och konflikter mellan rennäringsen och annan markanvändning. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM ARBETE PÅ SAMISKA I ÖVRIGT INOM SVENSKA KYRKAN, I ANDRA SAMFUND OCH I EKUMENISK VERKSAMHET

23. Svenska kyrkan bör främja en *ekumenisk samverkan* i samiskt kyrkoliv. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån då detta redan ingår i Samiska rådets verksamhet.
24. *Kyrkkåtor och kapell* behandlas som övriga kyrkobyggnader i fråga om såväl bidrag som skatteutjämning. Beräknad kostnad: Ingen ny kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM DE SAMISKA FRÅGORNAS HANTERING I SVENSKA KYRKANS ORGANISATION

25. Ett *representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan* bör bildas och Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör behållas. Därigenom skapas fora för samråd och erfarenhetsutbyte kring det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Representantskapet bör ges möjlighet att yttra sig över kyrkomötesärenden av särskild betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten. Det kan gälla årsredovisningen för Samiska rådet inom Svenska kyrkan och delar av årsredovisningen, inklusive bokslutet, för Svenska kyrkans nationella nivå. Det kan också gälla skrivelser och motioner. Representantskapet bör också kunna göra framställningar till Kyrkomötet i sådana frågor. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör vara ett beredande och verk-

- ställande organ för det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Beräknad kostnad: årligen 400 000 kronor.
26. En samisk representation, dock utan rösträtt, bör etableras i *Kyrkomötet*. Beräknad kostnad: årligen 90 000 kronor.
 27. För att leva upp till de krav som finns redan i dag och de nya krav som kan komma att ställas bör *antalet handläggare på den nationella nivån utökas* från en till två. Beräknad kostnad: årligen 600 000 kronor (inklusive sociala avgifter och arbetsplats).
 28. Kyrkostyrelsen bör åläggas att *regelbundet överlägga med Samiska rådet inom Svenska kyrkan*. Samråd bör alltid ske i frågor av betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten. Beräknad kostnad: Ingen ny kostnad uppstår på den nationella nivån vid en god sammanträdesplanering för styrelse och råd.

Genomförandet av detta program bör läggas ut på flera år. Några åtgärder kan genomföras omedelbart, andra under perioden 2007–2010.

BAKGRUND

I Utredningens tillkomst och arbetet

I.1 Direktiv

I direktiven till oss konstaterar Kyrkostyrelsen att övergrepp har begåtts gentemot den samiska befolkningen i Sverige alltifrån den tidiga kolonisationen och långt in på 1900-talet. Kyrkostyrelsen konstaterar också att Svenska kyrkan har bidragit till detta, men också under senare år offentligt vidgått dessa övergrepp.

Kyrkostyrelsen pekar på att Svenska kyrkan under de senaste decennierna på olika sätt sökt främja samiskt kyrkligt arbete och därmed också viktiga delar av den samiska kulturen. Bl.a. har Samiska rådet inom Svenska kyrkan inrättats och initiativ tagits inom olika kyrkliga arbetsområden. Ändå finns det ett fortsatt behov av att Svenska kyrkan på ett tydligare sätt än hittills uppmärksammar och tar ställning till flera frågor av särskild betydelse för den samiska befolkningen.

I direktiven framhåller Kyrkostyrelsen några frågor som bör behandlas:

- Samiska rådets begäran att Svenska kyrkan skall ställa sig bakom Internationella Arbetsorganisationens (ILO:s) konvention nr 169 angående urbefolkningars rätt till mark.
- Sametingets begäran att en icke-territoriell samisk församling skall tas upp till prövning inom Svenska kyrkan.

Kyrkostyrelsen vill ha en allsidig belysning av Svenska kyrkans nuvarande arbete med samiska frågor, grundad på en utvärdering av vad som skett i Svenska kyrkans arbete sedan tillkomsten av Svenska kyrkans samiska råd, sedermera under det nya namnet Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Utredningen skall också – med utgångspunkt från de samiska önskemål som finns – ge förslag till en handlingsplan för hur Svenska kyrkan framgent skall arbeta med de samiska frågorna. Målet för handlingsplanen skall vara att det kyrkliga arbete som är relaterat till samisk identitet och kultur skall kunna utvecklas och utgöra ett berikande bidrag såväl för det samiska folket som för Svenska kyrkan i stort.

Kyrkostyrelsen betonar vidare att utredningen skall behandla Svenska kyrkans förhållningssätt i frågan om mark för renbeten. I denna fråga skall utredaren avväga eventuella förslag mot markägarnas krav i fråga om skydd för sin egendom.

I.2 Uppdragets genomförande

Under utredningsarbetet har vi haft överläggningar med de allra mest berörda stift, dvs. Härnösands och Luleå stift, men också med Stockholms stift. Vi har också deltagit i ett tvådagarsseminarium om samefrågor (främst

inriktat på internationella konventioner av betydelse, aktuellt utredningsarbete och stiftens skogsbruk) arrangerat av Härnösands och Luleå stift.

Vid flera tillfällen har samråd skett med Samiska rådet inom Svenska kyrkan.

Vi har också deltagit i samiska möten, bl.a. i samband med Sameveckan i Umeå 2006 och Samemötet i Jokkmokk 2005.

Arbetet med frågan om en icke-territoriell samisk församling bör bildas har till stora delar byggt på den utredning som gjorts av Marie Schött.

Utredningsarbetet har också gett anledning till många kontakter med enskilda samer.

1.3 Samiska rådets yttrande

I Kyrkostyrelsens direktiv framhålls att samråd skall ske med bl.a. Samiska rådet inom Svenska kyrkan och att det av betänkandet skall framgå vilka uppfattningar som framförts av Samiska rådet. Detta har vi löst genom ett avsnitt som avslutar i det närmaste samtliga avsnitt i de kapitel som innehåller överväganden och förslag. Den för dessa avsnitt gemensamma rubriken är *Samiska rådets yttrande*. Man kan där ta del av rådets uppfattning i de frågor som just behandlats. Merparten bedömningar från Samiska rådets sida är beslutade vid rådets sammanträde i Övre Soppero 18–19 september 2006.

2 Samerna i Sverige – en bakgrund

2.1 Notiser ur historien

När samerna kom till det landområde som nu är norra Sverige är osäkert. Att de fanns där flera tusen år innan Sverige blivit en nation är klart. Samerna levde under lång tid på bl.a. fiske och jakt och vad naturen därutöver kunde ge. Spår av tamrenskötsel finns från första årtusendet e. Kr., men denna renskötsel hade en annan karaktär än i dag. Fram till 1600-talet hade antalet renar i varje samefamilj en mindre omfattning. Renarna utnyttjades vid transporter. Samtidigt jagade man vildren.

Under medeltiden kom birkarlarna, ekonomiskt starka bönder från kustlandet. De tog hand om handelskontakterna samtidigt som de med kungens tillstånd tog ut skatt av samerna. Beskattningsrätten togs efter birkarlarna på 1500-talet över av staten. Snart inträffade en nedgång i rennäringen, orsakad av bl.a. skattebelastningen. En ökad försiktighet från statens sida, motiverad av rädslan för att alltför många samer skulle lämna Sverige för Danmark–Norge, lättade på bördorna.

Samtidigt, dvs. under 1600-talet, infördes i fjällen en ny form för renskötseln, nämligen att samerna lät hjordarna växa för att man skulle kunna leva på renkött och renmjölkprodukter. Den nya formen var mer arbetskrävande genom förflyttningen från fjällområdet till skogslandet, men avkastningen ökade. Bland skogssamerna var dock renhjordarna fortfarande mindre och där var jakten och fisket fortfarande betydande.

De områden som samerna nyttjade stannade inom familjen. Det ledde fram till rättsliga företeelser som lapps katteland och skattemannarätt. Det innebar att det fanns likheter mellan dessa land och de självägande böndernas rättigheter. Dessa samiska rättigheter bekräftades under 1600-talet av häradsrätterna, men gick förlorade då länsstyrelserna under det påföljande århundradet övertog makten och staten hävdade att marken tillhörde staten.

Vid samma tid påbörjades en ökande kolonisation av Lappland, särskilt stark under 1700-talet. Samerna förlorade den starka ställning de haft efter 1600-talets upphämtning inom rennäringen. Antalet renskötande samer minskade återigen, en utflyttning skedde inte minst till den norska kusten. Med början under 1700-talet och ända fram till början av 1900-talet övergick, genom den s.k. avvitringen, mark som använts av samerna genom statens försorg till bönderna och nybyggarna.

Samernas situation försämrades ytterligare i början av 1800-talet, då rennäringen och samekulturen började betraktas som underlägsen och oförmögen att överleva i det samhälle som växte fram. Ökade inslag av rasism framträdde också under 1800-talet. Det ledde till att man av kristen om-

vårdnad ville reservera rennärningen för samerna så att dessa skulle kunna överleva eller åtminstone inte gå under på ett omänskligt sätt. I den andan kom den första renbeteslagen till 1886. Det finns fortfarande kvar rester av denna lag i den svenska lagstiftningen, trots att flera nya rennäringslagar i olika omgångar avlöst varandra.

Eftersom man nu eftersträvade att samerna skulle stanna kvar i renskötelsen utformades hela systemet för att gynna detta. Deras verksamhet detaljreglerades och deras utövning av den övervakades av lappfogdar. Skolsystemet utformades så att kunskapsnivån inte skulle bli så hög att de samiska barnen lockades in i det svenska samhället. Man eftersträvade att samerna även i fortsättningen skulle bo i lappkåtor, inte i hus som den svenska befolkningen. Lapparna skulle vara lappar, inte något annat. Ändå började samerna lämna rennärningen i början av 1900-talet. Staten bytte perspektiv på sambandet mellan samer och rennärning. Förut hade man varit tvungen att vara same för att få ägna sig åt renskötsel, men nu betraktades man fullt ut som same bara om man sysslade med rennärning. Detta paradigmskifte påverkar fortfarande såväl den samepolitiska debatten som debatten mellan olika grupper av samer. Under det tidiga 1900-talet skedde också, genom statliga beslut, tvångsslakt av renar och förflyttning av samer, åtgärder som även de påverkar dagens diskussion.

Under 1900-talet har främst de renskötande samernas förhållanden påverkats av vattenkraftens utbyggnad, skogsbrukets ökande storskalighet, etablerandet av gruvor, torv- och grustäkter, försvarsanläggningar, andra former av byggnation och en tilltagande turism. Efter att först ha dragits in i det moderna samhälle som byggdes upp också i Norrlands inland, påverkas man dessutom nu sedan flera decennier av de problem som utflyttning och minskande service innebär för samma samhälle. Glesbygdens problem blir också samernas problem.

2.2 Samer och rennärning i dag

Samerna lever i fyra länder: Finland, Norge, Ryssland och Sverige. Antalet samer uppskattas till 50 000–75 000. De flesta av dem bor i Norge, där två tredjedelar av det totala antalet samer finns. Det minsta antalet samer bor i Ryssland, cirka 2 000. I Finland finns cirka 5 000 samer.

Det brukar, bl.a. i statliga utredningar, anges att det i dag finns nära 20 000 samer i Sverige. Inte minst under senare år har siffran ifrågasatts och man har från flera håll hävdats att antalet samer i Sverige är större, kanske även betydligt större. Av dem är cirka 4 500 renägare och ändå färre, mindre än 2 500, arbetar med renskötsel. Antalet renar kan skifta starkt mellan åren. Det högsta tillåtna antalet renar är cirka 280 000. Det finns år då antalet gått ned till storleksordningen 150 000. Trots att en så liten andel av den svenska befolkningen är engagerad i rennärningen så berörs ungefär en tredje-

del av Sveriges yta. Samtidigt bor ungefär en femtedel av de svenska samerna utanför Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Norrbottens län är det i särklass största renskötsellänat. Cirka två tredjedelar av den samlade rennäringen i Sverige bedrivs där.

Renskötselrätten bygger på urminnes hävd. De renskötande samerna har använt sig av renbetet, jakten och fisket under så lång tid att det rättsliga ursprunget förlorar sig bakåt i historien. De har skapat sin rätt genom den långvariga användningen. Renskötseln regleras genom rennärlingslagen (1971:437) och rennärlingsförordningen (1993:384). För att få utöva renskötselrätten räcker det inte med att vara same, man måste också tillhöra en sameby. Samma sak gäller jakt- och fiskerätten.

Renskötselområdet sträcker sig från treriksröset i norr till nordvästra delarna av Dalarna i söder och från en bit in i Norge i väster till Bottenviken och Bottenhavet i öster. I fjällområdet och inom delar av skogslandet i landskapet Lappland får renarna uppehålla sig under alla delar av året. På vinterbetesmarkerna som ligger i inlandet och kusttrakterna får renarna hållas på bete från 1 oktober till 30 april. Oavsett vem som äger markerna får samerna inom renskötselområdet låta sina renar beta där och flytta sina renar. De får också bygga anläggningar som är kopplade till renskötseln. Dessutom får de jaga och fiska inom en stor del av renskötselområdet.

Odlingsgränsen, gränsen för renbetesfjällen och lappmarksgränsen har avgörande betydelse vid nyttjande av renskötselrätt. Området väster om odlingsgränsen, inom renbetesfjällen och vissa av ålder brukade områden mellan odlingsgränsen och lappmarksgränsen får användas för renskötsel, jakt, fiske och visst skogsfång under hela året. Övriga delar av renskötselområdet utgör vinterbetesmarkerna.

Renskötseln är organiserad i samebyar. Samebyn är såväl ett geografiskt område som en form av ekonomisk samfällighet där renskötselarbetet planeras och bedrivs gemensamt under större delen av året. Vintertid har man renarna i mindre grupper och arbetet är mer individuellt. Det finns 51 samebyar i Sverige. Samebyarna och rennäringen är också ett av de främsta uttrycken för traditionellt samiskt levnadssätt och samisk kultur.

Samebyarna kan delas in i tre olika kategorier: Fjällsame-, skogssame- och koncessionssamebyar.

- Fjällsamebyarna är 33 till antalet. De har långsträckta betesmarker från gränsen mellan Sverige och Norge och i riktning åt sydost.
- Antalet skogssamebyar är tio. De är mindre och mer koncentrerade än fjällsamebyarna och ligger nedanför odlingsgränsen eller utanför renbetesfjällen.
- De åtta koncessionssamebyarna bedriver renskötsel öster om lappmarksgränsen i Torne- och Kalix älvdalar med stöd av tidsbegränsade tillstånd, medan samebyarnas renskötsel bedrivs med stöd av urminnes hävd.

Rennäringslagen innehåller både civilrättsliga regler och detaljerade regler om hur rennärning får bedrivas. Exempel på civilrättsliga regler är beskrivningen av de befogenheter som ingår i renskötselrätten och omfattningen av renskötseområdet. Allt gemensamt arbete i samebyn leds av en styrelse som väljs av medlemmarna vid årsstämman.

2.3 Konflikterna

De principiella konflikter som uppstått kring de samiska rättigheterna handlar om det samiska folkets allmänna rättsliga ställning i Sverige. En del av den debatten handlar om en i vart fall partiell självstyrelse, en annan om rätten till mark och vatten.

För många samer, inte minst de som är verksamma i renskötseln, är renskötseområdet, eller i vart fall en stor del av det, det *samiska land*, Sápmi, där de nationella gränserna spelar en mindre roll än den samiska gemenskapen över nationsgränserna. Samerna hävdar att de har äganderätt till i vart fall en stor del av åretruntmarkerna¹. I andra hand menar samernas företrädare att man har en starkare, bättre, rätt till marken än vad staten hävdar och att man också har en starkare rätt till den än vad staten har. I fråga om rätten att bruka marken hävdar man från samiskt håll – närmast som ett yrkande i andra hand – att man har en ensamrätt.

På en annan nivå finns den faktiska *konkurrensen om land- och vattenresurserna*. Renskötseln är en extensiv näring med krav på betesområden som kan användas på ett sätt som skiftar mellan åren beroende på vind, väder och betestillgång. 1900-talet har också inneburit en ökad konkurrens mellan rennärningen och andra intressen.

Vattenkraftsutbyggnaderna innebar stora ingrepp. Flyttleder och renbetesland påverkades i vissa områden mycket starkt, ibland genom överdämning. För detta har samerna fått ekonomisk ersättning, men näringens grundförutsättningar har förändrats. Det allt mer storskaliga skogsbruket har också påverkat både flyttning och renbeten.

Också gruvor, torvbrytning, grustäkter, försvarsanläggningar (bl.a. i form av övningsfält), annan byggnad och en tilltagande turism har med skiftande styrka fått samma effekter.

En speciell konfliktfråga som rör rätten till mark och vatten gäller *rätten till vinterbete*, dvs. betet för renarna då de under vintern flyttar längre österut och betar nedanför odlingsgränsen. Rättsläget har lett till en rad rättegångar. Dessa mål har i merparten av fallen utfallit till markägarnas fördel och i något fall (i vart fall innan frågan har prövats i högsta instans) till samebyarnas. För de renskötande samerna har osäkerheten kring det framtida

1. De marker där samebyarna har rätt att bedriva renskötsel året runt.

vinterbetet och risken för ökade kostnader för detta bete, liksom risken för retroaktiva ersättningar till markägarna och ytterligare rättegångskostnader, varit prövande.

På en tredje nivå finns konflikterna kring *jakt och fiske*, två verksamheter som genom århundradena kompletterat renskötseln för många samer. Det har ibland handlat om jakt och fiske för egna behov, ibland om jakt och fiske för försäljning.

Det finns inom lappmarkerna och på renbetesfjällen i Jämtland en samisk rätt till jakt och fiske som dock, liksom rennäringen, bara får utövas av samebymedlemmar. Samebymedlemmarna har jakt- och fiskerätt också på privat mark. Markägarnas jakt- och fiskerätt är en följd av äganderätten. Staten anser sig äga mycket stora områden, förvaltade av staten själv, ovanför odlingsgränsen. Om detta har samerna en annan uppfattning och i vart fall anser de sig ensamma ha jakt- och fiskerätt inom dessa områden. De marklösa jägarna och fiskarna har inte någon jakt- och fiskerätt. Markägarna kan mot betalning upplåta jakt och fiske till dem för en bestämd tid och på bestämda villkor. Både markägare och samebymedlemmar har alltså i dag ofta jakt- och fiskerätt på samma marker och kan, om de så skulle vilja och begära, utöva dessa rättigheter på samma tider och inom samma områden. Det är detta som kallas dubbel jakträtt eller dubbelregistrering. De problem som detta förhållande leder till kan i dag bemästras genom att samebymedlemmar inte själva får upplåta den jakt- och fiskerätt som de har. Också en gammal uppfattning att samerna inte är lämpade att själva svara för upplåtelsen finns i den historiska bakgrunden. På statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen upplåter nu länsstyrelserna samebyarnas jakt- och fiskerätt. På den privata marken upplåter markägarna jakt- och fiskerätt. Få saker river upp så starka känslor som konflikten om jakt- och fiskerätten.

En fjärde nivå, i form av ytterligare en konflikt, finns *inom det samiska folket*. Av 20 000 samer i Sverige är det högst 2 500 personer som finns inom rennäringen. Det är endast dessa 2 500 samebymedlemmar som har de rättigheter som anges i rennäringslagen, nämligen att på grund av urminnes hävd utöva rennäring samt att jaga och fiska inom stora områden i lappmarkerna och på renbetesfjällen. Även om det i rennäringslagen står att rätten tillkommer samerna så framgår det senare i samma lag att rätten bara får utövas av medlem i sameby. Cirka 10 procent av samerna har alltså särskilda rättigheter. Övriga 90 procent är i denna fråga jämställda med övrig befolkning.

Bakom dessa förhållanden finns en historisk förklaring. Hela det samiska folket har historiskt sett livnärt sig på rennäring och/eller jakt och fiske. Samebymedlemmarna blev genom den första rennäringslagen 1886 bärare av dessa rättigheter. Många andra samer är fortfarande kritiska till denna förändring och dess konsekvenser. De menar att staten bestulit dem på deras samiska identitet. Det är också svårt att bli medlem i en sameby, om man inte är född

som medlem. De samer som inte är medlemmar i någon sameby anser att de fråntagits sin identitet som samer eller i vart fall behandlas som andra klas-sens samer trots att de kan ha rösträtt vid val till Sametinget. De kan mycket väl ha ett stöd för detta i den internationella rätten. Artikel 27 i 1966 års FN-konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter avser av allt att döma samtliga samer. Otvetydig är dock inte denna bedömning.

2.4 Samefrågor i dagspolitiken

Den svenska samepolitiken, dvs. den svenska urfolkspolitiken, är splittrad och ofullständig. I några fall, t.ex. då det gäller samiskan som ett minoritets-språk i Sverige, har en klar och tydlig lagstiftning beslutats av riksdagen. I många frågor har emellertid underlag tagits fram genom utredningar, dock utan att beslut fattats i den omfattning som ursprungligen avsetts. I ytter-ligare andra fall har förslag från utredningarna lämnats nyligen och remit-terats.

En förteckning över förslag från de senaste sex–sju åren som fortfarande helt eller delvis har en aktualitet ser i kronologisk ordning ut på följande sätt:

1. ILO-utredningens betänkande *Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr 169* (SOU 1999:25). ILO står här för International Labour Organization, Internationella Arbets-organisationen (med den svenska förkortningen IAO). Betänkandet remiss-behandlades efter att det lagts fram, men har ännu inte lett till något förslag från regeringen till riksdagen. Konventionen har alltså inte ratificerats.

ILO-konventionen innefattar flera grundläggande bestämmelser i avsikt att skydda urfolken och hävda deras rättigheter. I konventionen talas om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, liksom om urfolkens so-ciala, ekonomiska, kulturella och andliga rättigheter. Urfolkens beroende av de marker som de under lång tid innehaft eller brukat har lyfts fram särskilt.

I artikel 14 i konventionen heter det på följande sätt:

»De berörda folkens äganderätt och besittningsrätt till den mark som de tradi-tionellt bebod skall erkännas. Därutöver skall åtgärder vidtas i lämpliga fall för att skydda de berörda folkens rätt att nyttja mark, som inte uteslutande bebos av dem, men till vilken de traditionellt haft tillträde för sin utkomst och tradi-tionella verksamhet.«

I den påföljande artikeln, artikel 15, utvecklas detta:

»De berörda folkens rätt till naturtillgångar, som hör till deras mark, skall sär-skilt skyddas. Dessa rättigheter innefattar rätten för dessa folk att delta i an-vändningen, förvaltningen och bevarandet av sådana tillgångar.«

ILO-konventionen har ratificerats av 14 länder, bl.a. Norge och Danmark, men inte av Sverige och Finland. Finland har nyligen anmält att man avser att ratificera den.

2. Rennäringspolitiska kommitténs betänkanden *En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andra markägare* (SOU 2001:101, del 1 och 2). Kommitténs uppdrag var att utarbeta förslag som kan ge bättre förutsättningar för en kulturellt, ekonomiskt och ekologiskt långsiktigt hållbar rennäring. Detta fordrar enligt utredningen rättsliga förtydliganden, bl.a. i fråga om förhållandet mellan renskötselrätten och äganderätten, så att den samverkan beträffande markanvändningen som måste ske på det lokala planet bygger på klara regler. Utredningen föreslog också ett ökat inflytande för medlemmarna i samebyarna över den egna interna organisationen samt ett ökat inflytande för samebyarna och Sametinget över rennäringsadministrationen och stödet till rennärningen. Alla samer borde också enligt utredningen ges möjlighet att bli medlemmar i den sameby från vilken de kan härleda sitt ursprung. Villkoren för hur detta medlemskap skall kunna utövas ville utredningen låta byarna själva ha rätt att besluta om. Betänkande har remissbehandlats. Förslagen har förverkligats i en mycket begränsad omfattning.

3. Sametingsutredningens betänkande *Sametingets roll i det svenska folkstyret* (SOU 2002:77). Förslagen har remissbehandlats. Vissa förändringar har skett av sametingsvalen, men den grundläggande frågan om samernas och Sametingets förhållande till staten har inte behandlats vidare. Utredningen föreslog vidare att samernas ställning skulle stärkas, bl.a. genom att samernas särställning som ursprungsbefolkning skrivs in i grundlagen. Inte heller denna fråga har förts vidare.

4. Ett förslag om en *nordisk samekonvention* från en nordisk arbetsgrupp med representation från såväl regeringarna i Finland, Norge och Sverige som sametingen i dessa länder lades fram under 2005. Remissbehandlingen är nyligen avslutad. I konventionsutkastet erkänns samerna som urfolk i Finland, Norge och Sverige. Likaså erkänns rätten till självbestämmande.

Bl.a. heter det i konventionsförslaget följande:

»Samerna har rätt till självbestämmande som ett folk i överensstämmelse med folkrättens regler och bestämmelserna i denna konvention. Så långt följer av dessa regler och bestämmelser har det samiska folket rätt att själv bestämma om sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling och att för sina egna syften själv förfoga över sina naturtillgångar.«

Också samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur, sina näringar och sitt samhällsliv slås fast. Sametingens ställning framhålls starkt

i förslaget till nordisk samekonvention, liksom deras rätt till förhandling i sak med berörda myndigheter innan beslut fattas i angelägenheter av väsentlig betydelse för samerna. Skyddet för samernas rättigheter till mark och vatten är minst lika starkt i förslaget till nordisk konvention som i ILO-konvention nr 169.

5. Jakt- och fiskerättsutredningens betänkande *Jakt och fiske i samverkan* (SOU 2005:116), med delbetänkandena *Vem får jaga och fiska? Rätt till jakt och fiske i lapppmarkerna och på renbetesfjällen* (SOU 2005:17) och *Vem får jaga och fiska? Historia, folkrätt och miljö* (SOU 2005:79). Remissbehandling pågår. Utredningen anser att jakt- och fiskerätten till den aktuella marken är delad mellan samebymedlemmar och markägare, att den är jämnt fördelad mellan markägare och samebymedlemmar på marken ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen samt att markägarnas andel av jakt- och fiskerätten är större än samebymedlemmarnas nedanför odlingsgränsen. Jakt- och fiskerättsutredningen anser vidare att problemen med jakt- och fiskerätten endast kan lösas genom en samverkan i form av en gemensam förvaltning, som bör utövas av dem som äger rätt till jakt och fiske i området, dvs. samebymedlemmar och markägare. I denna samverkan föreslås en i stort sett lika stark ställning för markägare och samebymedlemmar ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Nedanför odlingsgränsen föreslås en starkare ställning för markägarna.

6. Gränsdragningskommissionens betänkande *Samernas sedvanemark* (SOU 2006:14). Remissbehandling pågår. Utredningen har kommit fram till att renskötseområdet omfattar större delen av Norrbottens län, hela Västerbottens län och större delen av Jämtlands län med undantag för Härjedalens kommun. En indelning görs där samernas sedvanerätt ges olika tyngd. Den yttre gränsen för den mark som traditionellt nyttjas tillsammans med andra sammanfaller med gränsen för renskötselns vinterbetesmarker. Gränsdragningskommissionen skiljer sig från ILO-utredningen i fråga om mark som samerna traditionellt bör anses vara innehavare av. ILO-utredningen ansåg att statlig mark inom åretruntmarkerna skulle anses traditionellt innehavda av samerna. Gränsdragningskommissionens förslag innebär att samerna traditionellt kan anses inneha mer begränsade områden. Till de områden som de traditionellt anses inneha bör dock samerna enligt kommissionen tillerkännas äganderätt i vanlig mening. Utredningen aktualiserar också skapandet av ett särskilt medlings- och utredningsinstitut som kan träda in när det uppstår tvister om bl.a. renskötselns geografiska omfattning.

7. Utredningen om de finska och sydsamiska språken påtalar i sitt slutbetänkande *Att återta mitt språk* (SOU 2006:16) att erkännandet av samerna som en nationell minoritet, i enlighet med Europarådets minoritetskonventioner,

innebär att Sverige som stat har en folkrättslig förpliktelse att aktivt främja det samiska språket. Det har visat sig att det brister i genomförandet av den lagstiftning som infördes år 2000 om rätt att använda samiska, finska och meänkeli i kontakten med myndigheter och domstolar. Enligt Europarådet kommer ytterligare åtgärder att krävas för att Sverige skall leva upp till sina internationella åtaganden. En brist som omgående behöver åtgärdas är skyddet för sydsamiskan. Utredningen har i sitt delbetänkande *Rätten till mitt språk – Förstärkt minoritetsskydd* (SOU2005:40) lämnat en rad förslag till ett stärkt minoritetsskydd.

Genom den assimilerings- och utbildningspolitik som under lång tid bedrivits i norra Sverige har yngre generationer av samer aldrig fått lära sig samiska, och särskilt de små varieteterna sydsamiska och lulesamiska är därför hotade. Om det samiska språket skulle gå förlorat skulle det innebära att en del av Sveriges levande kulturarv och en viktig del av det samiska folkets kollektiva identitet skulle gå förlorad. För att kunna bryta och vända denna pågående språkbytesprocess behöver åtgärder sättas in på olika områden. Bland annat behöver det samiska språkets status höjas i samhället. Ett sätt att göra det är genom språklagstiftning. Utredningen föreslår därför att förvaltningsområdet för samiska utvidgas till att även omfatta Arvidsjaur, Bergs, Dorotea, Härjedalens, Krokoms, Lycksele, Malå, Piteå, Skellefteå, Sorsele, Storumans, Strömsunds, Umeå, Vilhelmina, Vindelns, Åre, Åsele, Älvdalens, Älvsbyns och Östersunds kommuner. En sådan utökning skulle medföra att språket blir mer användbart vilket i sin tur skulle motivera fler unga att lära sig det.

Ett stort antal förslag har alltså samlats genom de olika utredningarna. Delvis hänger de direkt samman med varandra, delvis har de inte något samband.

2.5 Folkrättsliga aspekter

Det finns som nämnts i dag ca 70 000 samer i världen. En vanlig uppgift är att 20 000 av dessa bor i Sverige. Detta antal anges av Sametinget och i andra officiella statliga sammanhang, men det finns de som hävdar att antalet samer i Sverige är betydligt större. Riksdagen har slagit fast att samerna, som en ursprunglig befolkning i Sverige, har en särskild ställning i förhållande till andra minoriteter i landet. I regeringsformen 1 kap. 2 § anges att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Samerna utgör en sådan minoritet som omfattas av bestämmelsen.

Samerna som folk har därutöver ett folkrättsligt skydd. Artikel 27 i 1966 års FN-konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter lyder så här:

»I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.«

En annan i det samiska sammanhanget viktig internationell konvention är den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination, ICERD). Den beslutades 1965 och trädde i kraft 1969.

Med rasdiskriminering menas i denna konvention enligt dess första artikel

»varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller erkännandet, på lika villkor, av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet«.

Samtidigt utvecklas den internationella diskussionen om urfolkens rättigheter snabbt. Urfolkens rätt ägnas en allt större uppmärksamhet och respekt. Denna diskussion har utvecklats med särskild kraft sedan 1970-talet, inte minst genom att urfolk av egen kraft gjort sig hörda.

Urfolkens framsteg har också underlättats av den successivt starkare betoningen av de mänskliga fri- och rättigheterna i allmänhet. Det internationella samfundets ställningstaganden har färgats av både formella och moraliska principer. Diskussionen har också allt mer inneburit att urfolk lyfts fram just som *folk* med egna, kollektiva rättigheter erkända i ett folkrättsligt sammanhang, inte enbart som nationellt förankrade *minoriteter*. I samernas fall har det haft betydelse att man är geografiskt gränsöverskridande. Sambandet mellan samer i Finland, Norge, Ryssland och Sverige är tydligt.

Definitionen av urfolk har skiftat under diskussionens gång. Några viktiga kriterier kan emellertid urskiljas tydligt, t.ex. följande:

- De har en historisk kontinuitet med ett samhälle vars område koloniserats.
- De ser en tydlig skiljelinje i förhållande till andra delar av det samhälle som genom kolonisation etablerats inom dessa områden.
- De utgör en i dag icke dominerande del av samhället och vill till kommande generationer föra vidare sina förfäders historiska områden och etniska identitet.
- De ser sig som de direkta arvtagarna till de ursprungliga invånarna i det land där de lever och verkar och deras rätt till självbestämmande har aldrig släckts ut.

Både Sverige som nation och Svenska kyrkan som trossamfund har engagerat sig i denna internationella debatt. Inte minst har Svenska kyrkan inom

ramen för Kyrkornas Världsråds arbete tagit ställning både principiellt och i enskilda frågor till förmån för urfolk som i sina respektive länder inte fått tillgång till de rättigheter som lagts fast i internationella konventioner. Dessa internationella ställningstaganden fordrar givetvis en motsvarande diskussion om urfolksrättigheterna i Sverige, dvs. de samiska rättigheterna.

3 Samerna i Svenska kyrkan – ett historiskt perspektiv

3.1 Den tidiga historien

Redan från 1000-talet har det funnits ett visst kristet inflytande i den svenska lappmarken. På de samiska offerplatserna har man påträffat krucifix och andra kristna symboler från perioden 1000–1200. Från det fjortonde seklet återfinns också skriftligt material som berör samernas religiösa förhållanden. Sommaren 1345 eller 1346 reste ärkebiskopen Hemming Nilsson i Uppsala på visitationsresa ända upp till Torneå och skall där ha döpt samer och finnar.

I slutet av samma århundrade framträder den heliga Margareta. Hon hörde hemma i Lycksele eller Åsele, och förutom samiska kunde hon också tala svenska. Hon hade blivit gripen av evangeliet och ville att hennes landsmän också skulle bli det. Efter flera uppenbarelser gav hon sig i väg på en lång vandring söderut. Via Uppsala, Strängnäs och Vadstena, där hon talade med flera av kyrkans ledande män, kom hon till Malmö där hon vann såväl unionsdrottningen Margareta som ärkebiskop Magnus i Lund för sin sak. Hon fick dem 1389 att skriva ett brev som var ställt till samerna. I brevet manar drottningen samerna »att antaga den allmänneliga tron«. Det innehåller också en vädjan till ärkebiskop Henrik i Uppsala och ståthållaren på Korsholms slott i Österbotten att befrämja omvändelsearbetet bland samerna. Någon större verkan gjorde aldrig detta brev, inte heller det brev den heliga Margareta förmådde kung Erik att utfärda 1419. Någon egentlig missionsverksamhet bland samerna kom inte igång under medeltidens sista århundraden.

3.2 1500- och 1600-talen

Kung Gustaf Vasa sände under sin regeringstid ut enstaka missionärer för att omvända samerna till den kristna religionen, men det var först Karl IX som med större iver grep sig an missionsarbetet. År 1599 utfärdade han en befallning att det skulle byggas åtminstone en kyrka i varje lappmark och sände ut kommissarier för att verkställa beslutet. De rapporterade 1607 att kyrkor hade byggts i Lycksele, Arvidsjaur och Jokkmokk, att ett kapell höll på att byggas i Simojärvi, att timmer hade körts fram till kyrkobyggnaden i Tenoteki och att de hade förberett byggandet av prästgårdar. Vid samma tid byggde också tre samiska bröder, inspirerade av kungen, en kyrka i Rounala. Kungen förutsatte att prästerna som skulle arbeta i dessa lappmarksförsamlingar skulle var flitiga och att de skulle vara permanent bosatta där.

Han lovade att de skulle få tillräckliga inkomster för att försörja sig. Tidigare hade det vanliga varit att präster i angränsande socknar reste upp någon gång om året för att predika och utdela sakramenten, och prästerna gjorde stort motstånd mot att vistas i Lappmarken permanent. För att få till stånd självständiga pastorat i Lappmarken lät kungen föra ner samiska pojkar till Uppsala för att där utbilda sig till präster, men försöket misslyckades.

Kung Gustaf II Adolf ägnade också stort intresse åt förhållandena i Lappmarken. I samband med sin resa kring Bottniska viken 1614 inhämtade han uppgifter om hur det stod till med det andliga tillståndet hos samerna. Då inrättandet av de självständiga pastoraten i Lappmarken aldrig lyckats genomföras beslutade kungen att lappmarkerna åter skulle läggas under pastoraten vid kusten. Han återupptog sin fars idé om att utbilda samernas egna söner till präster. Några pojkar sattes i lära hos kyrkoherden i Piteå, vilket blev upphovet till den Skytteanska skolan som under 1630-talet fick sitt säte i Lycksele och blev utgångspunkten för det missionsarbete som bedrevs i Lappmarken. Någon större framgång med att rekrytera pojkar med samiskt ursprung till präster blev det aldrig.

I samband med att man började anlägga silverbruk i Lappmarken överlade man vid riksdagarna i Nyköping 1640 och i Stockholm 1641 om den »lapska missionen«. 1640 beslöts att fyra självständiga församlingar skulle bildas i Piteå lappmark (Arvidsjaur, Arjeplog, Silbojokk och Nasafjäll), att prästerna ständigt måste bo bredvid sina kyrkor och att de måste undervisa samerna flitigt. Av den berättelse som skrivits om ärkebiskopen Laurentius Paulinus visitationsresa i Norrland 1642 framgår det att samtliga präster i de nybildade pastoraten i Piteå lappmark kunde samiska. Något större intresse för evangelisationsarbetet i Lappmarken tycks dock regeringen inte haft efter mitten av 1600-talet.

Intresset blev åter stort när Karl XI övertagit regeringsmakten. Han var inte enbart intresserad av att främja Lappmarken religiöst utan även ekonomiskt. På förslag från en av landshövdingarna i Västerbotten beslöt regeringen att samtliga lappmarker, i likhet med Piteå, skulle indelas i självständiga pastorat och förses med egna präster. Även superintendenten i Härnösand Mattias Steuchius arbetade nitiskt för samernas andliga väl. Trots denna kyrkliga organisationsförändring kom efter ett tag rapporter om att det religiösa tillståndet hos samerna var otillfredsställande. Lagmansting hölls, där samerna tillfrågades om de tog aktiv del i avgudadyrkan, och visitationsresor företogs, men några ytterligare åtgärder vidtogs inte.

3.3 1700-talet

På 1720-talet vaknade åter intresset för att bedriva mission bland samer. Den pietistiska rörelsen i Sverige var en av förespråkarna för detta, men framför allt kom impulserna från den norska lappmissionen. Från kyrkligt

håll föreslogs 1719 att fler skolor skulle upprättas i Lappmarken, att prästerna som tjänstgjorde i Lappmarken borde lära sig samiska och att böcker borde tryckas på samiska. Vid 1723 års riksdag var frågan om mission bland och undervisning av barnen i Lappmarken uppe till behandling. Där beslöts bl.a. att det till missionen bland samerna årligen skulle tas upp fyra kollektorer i hela riket, fram till nästa riksdag. Samma år utkom en kunglig förordning »om Lappländarnes flitigare undervisning i kristendomen och skolors inrättande där i orten«. Där konstaterades att det inte var möjligt att bygga tillräckligt antal kyrkor och kapell i Lappmarken, varför lappmarkspräster ålades att flitigt resa, bl.a. genom att följa samerna på deras vandringar. Vidare uttalades att endast de som behärskar det samiska språket får vara lappmarkspräster. All försäljning, utskänkning eller annan hantering av brännvin förbjöds under marknaderna för att underlätta för prästerna att undervisa i kristendom. I skolorna skulle de samiska barnen först undervisas i kristendom på sitt modersmål och först därefter kunde dessa få lära sig svenska om de så ville.

I 1723 års förordning lades grundstenen till den nya organisation som missionen bland samerna fick under frihetstiden. 1739 inrättades direktionen över Lappmarkens ecklesiastikverk². På detta sätt lades Lappmarken i kyrkligt-administrativt hänseende under ett särskilt nybildat ämbetsverk. Missionen bland samerna fick den stadga som man hade eftersträvat. Direktionen fick i viss mån en överordnad ställning i förhållande till bl.a. Härnösands konsistorium, dit större delen av Lappmarken hörde, Åbo konsistorium ecclesiasticum, för Kemi lappmark, samt Västerbottens landshövdingämbete. Till Västerbottens län hörde hela den egentliga Lappmarken, även Kemi. Endast Jämtlands och Härjedalens samer lydde under Västernorrlands län.

I samband med att nya förordningar om hur prästval skulle gå till beslutades under 1730-talet, begärde konsistoriet i Härnösand att få frånga de nya bestämmelserna och istället utfärda fullmakter, eftersom det var svårt att tillämpa de nya förordningarna vid tillsättande av prästtjänster i Lappmarken. Samerna befann sig endast få tider på året nära en kyrka så att provpredikningar och val kunde hållas. Samerna hade också enligt konsistoriet ganska liten eller ingen kunskap om hur man prövar prästers ämbetsgåvor för att avgöra vem som skulle vara bäst för dem. Kungl. Maj:t följde konsistoriets förslag att detta kunde utse lämpliga präster utan val. Såväl samerna som nybyggarna hävdade emellertid sitt inflytande och förde fram sina uppfattningar om vem de önskade som präst. Det var inte alltid deras önskemål hörsammades, men de fick ändå ett visst inflytande vid tillsättandet av präster.

2. I direktionen ingick de riksråd som var akademikanter, ärkebiskopen, justitiekanslern och justitieborgmästaren i Stockholm.

Vid mitten av 1700-talet (efter gränsregleringen 1751) var den kyrkliga indelningen i Lappmarken följande:

Jämtlands lappmark

Föllinge pastorat

Åsele lappmark

Åsele pastorat (469 samer, 17 nybyggarhushåll)

Lycksele lappmark

Lycksele pastorat med Sorsele annexförsamling (824 samer, 26 nybyggarhushåll)

Piteå lappmark

Två pastorat: Arjeplog med Silbojokks annexförsamling (615 samer, 2 nybyggarhushåll) och Arvidsjaur (203 samer)

Luleå lappmark

Två pastorat: Jokkmokk med Kvikkjokks annexförsamling (1450 samer) och Gellivare (I båda pastoraten sammantaget 17 nybyggarhushåll)

Torneå lappmark

Två pastorat: Jukkasjärvi (1 173 samer, 16 nybyggarhushåll) och Enontekis (600 samer, 15 nybyggarhushåll)

Kemi lappmark

Tre pastorat: Kuusamo, Sodankylä och Utsjoki med Enare annexförsamling (uppgifter om exakt invånarantal saknas).

På 1760-talet ansågs förhållandena i lappmarksförsamlingarna vara så pass bra att de regelbundna visitationerna kunde upphöra men förordningen upphävdes inte. Istället fick prästerna årligen inge en ämbetsberättelse till direktionen i Stockholm. Berättelsen skulle, förutom en redogörelse för församlingens verksamhet och tillstånd, även innehålla uppgifter om invånarantal, kristendomskunskap, bokläsning, samernas näringar och ekonomiska ställning.

3.4 Från 1800-talet till våra dagar

Lappmarkens ecklesiastikverk avvecklades 1801. En del av verksamheten gick över till Svenska missionssällskapet 1835 samt Femöresföreningen 1864 och Lappska missionens vänner 1880.

I Norrbottens och Västerbottens län kallades församlingarna med ursprunglig samisk befolkning lappmarksförsamlingar, även sedan nybyggarna blivit en majoritet i dem. Under åren 1870–1896 skedde en ständig anpassning så att de kyrkliga bestämmelser som fanns även skulle gälla i Lappmar-

ken. Till en del berodde denna utveckling på att det blev allt fler som flyttade in till dessa församlingar och att en del samer blev bofasta. Samerna blev nu en minoritet i de flesta församlingarna, men fortfarande måste man ta hänsyn till samernas behov av samiskspråkiga gudstjänster och konfirmationsundervisning på samiska språket. Den instans som framför allt arbetade för att en utjämning skulle ske mellan lappförsamlingarna och övriga församlingar var Härnösands domkapitel. Målsättningen var att samerna skulle assimileras i det svenska samhället, främst genom att övergå till att använda det svenska språket. Domkapitlets rätt att tillsätta lappmarkspräster utan val kvarstod fram till år 1923. Då fick man valrätt till alla prästtjänster utom tre i Lappmarken. Kvar stod att hänsyn skulle tas till kunskaper i samiska eller finska för vissa tjänster. Kungl. Maj:t och riksdagen beviljade i slutet av 1800-talet särskilda medel för kyrklig verksamhet bland nomadiserande samer, för att möjliggöra kontakt under hela året. Anslaget utökades år 1921.

I Jämtlands län blev utvecklingen en annan. Lappförsamlingarna blev en sorts bihang till de lokala församlingarna, och samerna var medlemmar i dessa icke-territoriella lappförsamlingar som prästerna förestod utöver sina vanliga lokala församlingar. Föllinge lappförsamling, som funnits för samerna i Jämtland–Härjedalen sedan 1700-talets mitt, delades med tiden upp i fyra olika församlingar, Frostvikens, Hotagens, Undersåkers och Hede (Tännäs). Samerna hade inget att göra med den lokala församlingen. De fick inte delta i kyrkostämmor, prästval eller i några uppgifter i fråga om kyrka och skola i den lokala församlingen, och de hade själva i sina icke-territoriella församlingar varken kyrkostämma eller kyrkoråd. Denna kyrkobokföring i så kallade icke-territoriella församlingar medförde även att samerna fick problem med sin mantalsskrivning och därmed saknade rösträtt. En utredning gjordes under 1920-talet om kyrko- och mantalsskrivning av samerna i Jämtlands län. De som främst ville bevara den rådande organisationen med de särskilda lappförsamlingarna var lapppräster. Dessa lappförsamlingar i Jämtlands län bestod ända till årsskiftet 1941/42.

Först under år 1967 kom det en folkbokföringsordning i vilken det föreskrevs att ras skulle tas bort från folkbokföringen. Fram till år 1968 fanns det därför i kyrkböckerna och på personakterna, oavsett var man var bosatt i Sverige, antecknat om man var lapp.

Under slutet av 1800-talet började ett rasistiskt synsätt på urbefolkningarna att växa fram i Europa. Ett visst inflytande fick dessa rasidéer även på bl.a. svensk samepolitik. Kring sekelskiftet 1900 fanns det i Sverige såväl en stark rasism som en rasforskning som bedrevs på grumliga grunder. Det var i dessa sammanhang som rasbiologernas skullmätningar skedde. När de gjorde sina expeditioner i norra Sverige anmodade de lärare och präster i församlingen att hjälpa till med urval av samiska familjer som skulle mätas och fotograferas. De fick också ofta denna hjälp.

Under 1800-talet växte det fram flera skolformer i Lappmarken, men trots det blev många barn till nomadiserande samer utan undervisning. Krav restes på en skolreform för att dessa barn inte skulle få för svaga kunskaper i kristendom och läsning. Samtidigt stärktes uppfattningen att man för att hjälpa samerna att överleva måste skydda dem från den civilisation som hotade deras existens. Bl.a. var biskopen i Luleå stift Olof Bergqvist en ivrig anhängare till den politik som byggde på att »lapp skall vara lapp«.

Vid 1913 års riksdag fattades beslut om lappskolor. Det nya skolsystemet, som administrerades av kyrkan, innebar att de renskötande fjällsamernas barn måste delta i den så kallade nomadundervisningen. Tre år följde lärarna med samerna på deras vandringar och undervisade barnen i kåtor. Därefter gick de tre månader per år under tre år i fasta nomadskolor. De tilläts inte att gå i de vanliga folkskolorna, då barnens kunskaper inte fick bli så omfattande att de fick smak för ett liv utanför renskötsel. Skogssamernas barn sattes däremot i den svenska folkskolan. Motivet för detta var att dessa barn i förlängningen skulle bli vanliga svenskar. Det gjordes alltså skillnad mellan vilken renskötsel samerna hade, och det var enbart den som bedrev renskötsel på fjället och deras barn som räknades som de riktiga lapparna.

1916 bestämdes det att barnen skulle bo och inta sina måltider i kåtor även vid de fasta nomadskolorna, för att inte få smak för att bo i vanliga hus. Innan dess hade de varit inackorderade i familjer eller bott på skolhem. De nomadiserade samerna var inte nöjda med detta beslut utan protesterade i samband med att det första svenska samemötet hölls i Östersund år 1918. De ville att deras barn skulle få samma utbildning som andra barn i det svenska samhället och att de dragiga hushållskåtorna skulle ersättas med hus. Protesterna väckte inte något gehör.

Under 1930-talet fick man ett visst gehör för sina protester. Synen på bl.a. kåtaskolorna hade då förändrats också inom förvaltningen, och 1939 anslogs 400 000 kronor till nya bofasta skolor i Lappmarken. 1940 var kåtaskolorna nedlagda och riktiga skolhus och skolhem började uppföras. 1950 tillkom det ett sjunde läsår i nomadskolan. Genom en utredning 1957 infördes ett nionde läsår men det dröjde ända till 1959/60 innan alla nomadskolor ägde full paritet med folkskolan. Nomadskolan var fram till 1962/63 i första hand avsedd för renskötande fjällsamers barn. Först i och med grundskolans införande öppnades nomadskolan för alla samiska barn som önskade studera där, och jämlikhet med rikets övriga skolor var nu uppnådd. Vid nomadskolan skulle grundskolans läroplan följas till fullo, och därutöver skulle undervisning ges i samiska, samisk kultur och sameslöjd. De fjällsamer som så önskade kunde nu istället placera sina barn i vanlig grundskola.

Sedan 1835 har som nämnts kyrkligt arbete bedrivits i Lappmarken av Svenska Missionssällskapet. Dit sändes kateketer eller missionärer och mis-

sionsskolor inrättades. 1961 bytte sällskapet namn till Svenska Missions-sällskapet Kyrkan och Samerna. Sällskapet har under åren haft betydelsefulla funktioner bl.a. genom anställning av ödemarksdiakoner, stöd till verksamheter, gudstjänstliv, utbildning och kultur. Av de stadgar som sällskapet hade 1961 framgår att ändamålet var »att på den evangelisk/lutherska be-kännelsens grund och i Svenska kyrkans gemenskap bistå Sveriges same-befolkning och särskilt dess ungdom ... genom att i övrigt öva andlig kulturell och social upplysnings-, rådgivnings- och hjälpverksamhet genom härför utbildade eller eljest skickade personer, allt i samarbete med samernas egna sammanslutningar och strävanden liksom med vederbörande samhällsorgan och genom att främja kännedom om och intresse för samebefolkningen och dess betydelse för kyrka, fosterland och kultur«. Sällskapet stod under till-syn av Luleå domkapitel och det skulle i förekommande fall samråda med Domkapitlet i Härnösand.

1957 tillkom möjligheten att i Luleå stift inrätta kontraktsadjunktstjän-ster för samer. 1959 inrättades en tjänst som kyrkoherde för samer. Kyrko-herden skulle vara underställd Domkapitlet i Luleå stift. I frågor som berör verksamhet inom Härnösands och Västerås stift skulle Domkapitlet sam-råda med domkapitlen i dessa stift. Kyrkoherdens uppgift var att »under samverkan med vederbörande församlingars prästerskap i kyrkligt och reli-giöst avseende betjäna den lapsktalande befolkningen«. Som behörighets-krav angavs bl.a. »förtrogenhet med lapska språket«.

Bland de uppgifter som låg på kyrkoherden för samer var gudstjänster och andaktsstunder på det lapska språket (såväl när samerna befann sig vid kyrkplatserna som däremellan), kyrkliga förrättningar, enskild själa-vård, bistånd till församlingarnas präster med konfirmationsundervisning på lapska samt främjande av lapsktalande barns och ungdoms utveckling, särskilt i andligt och moraliskt avseende. Kyrkoherden skulle också sam-arbeta med nomadskolorna och samernas folkhögskola och verka för att det skulle finnas hjälpmedel för samernas gudstjänstliv och religiösa om-vårdnad. Dessutom skulle kyrkoherden verka för att gudstjänster och an-daktsstunder på lapska språket sändes ut i radio. Tjänsten hann endast ha två innehavare.

1985 hölls det första samiska konfirmandlägret i Nikkaluokta. Lägrets bärande tanke var, och är fortfarande, att undervisningen skall ta fasta på och utgå från ungdomarnas gemensamma referensramar och ta upp vad reli-gionsskiftet innebar för samerna. Vidare skall man få lära sig att be på sitt eget språk och sjunga psalmer som anknyter till det samiska. Till en början finansierades lägret, förutom av deltagaravgifter, genom fondmedel från Missionssällskapet Svenska kyrkan och Samerna. Under de senaste tio åren har även Sametingets kulturråd bidragit till finansieringen av lägret och Härnösand och Luleå stift med såväl personalresurser som med ekonomiska medel.

4 Samiska frågor i Svenska kyrkan sedan år 1990

4.1 Större frågor i Svenska kyrkans organ på nationell nivå

De ärenden som rört samiska frågor sedan 1990-talet kan i huvudsak kategoriseras i följande ärendegrupper:

- Internationella ekumeniska ställningstaganden
- Ratificering av ILO:s konvention 169 och andra markfrågor
- Samernas inflytande i den kyrkliga organisationen
- Språkfrågan
- Försoningsprocessen med försoningsgudstjänster

KYRKOMÖTET OCH OMBUDSMÖTET

Det internationella ekumeniska intresset för urbefolkningar och deras situation uppmärksammades dels av Lutherska Världsförbundets (LVF) åttonde generalförsamling i Curitiba, Brasilien 1990, som tog en tydlig ställning beträffande kyrkornas engagemang för internationell solidaritet och stöd till de etniska urbefolkningarna, och dels av Kyrkornas Världsråd (KV) som vid sin generalförsamling i Canberra, Australien 1991, uppmanade sina medlemskyrkor till självprövande studier i behandlingen av sina urbefolkningar. Svenska kyrkan tillhör såväl LVF som KV.

Svenska kyrkans centralstyrelse lämnade i en skrivelse till 1990 års kyrkomöte en rapport om Lutherska Världsförbundets generalförsamling i Curitiba. Kyrkomötet begärde att centralstyrelsen skulle inleda ett studium av de konkreta konsekvenser som generalförsamlingens ställningstagande beträffande kyrkornas engagemang för internationell solidaritet och stöd till de etniska urbefolkningarna bör få för Svenska kyrkans handlande.

Centralstyrelsen bad stiftsstyrelserna i Luleå, Härnösands och Västerås stift att gemensamt bereda ärendet och begärde att Stiftsstyrelsen i Luleå stift skulle vara sammankallande. I mars 1993 förelåg slutrapporten *Från Curitiba till Jokkmokk*. Olika sameorganisationer hade beretts tillfälle att ge sina synpunkter på den innan stiftsstyrelserna godkände rapporten. Styrelsen för Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet (SFRV) avgav till 1993 års Ombudsmöte en skrivelse, *Svenska kyrkan och samerna*, med rapporten som underlag.

I skrivelsens inledande avsnitt konstaterar styrelsen under rubriken Representation:

Inom Svenska kyrkans organisation har den samiska befolkningen ingen fastställd representation. Samernas intressen har företrätts främst av samepräster,

stiftelsen Svenska missionssällskapet kyrkan och samerna, som står under överinseende av Domkapitlet i Luleå, och samiska organisationer. I Stiftsstyrelsens förslag till uttalande nämns nu inrättande av ett särskilt samrådsorgan. Rapporten presenterar den norska kyrkans modell för den samiska representationen inom kyrkan. Där har ett särskilt samiskt kyrkomöte inrättats nyligen.

Styrelsen anknyter också till att Sametinget höll sitt första sammanträde 1993. I skrivelsen hette det:

Den politiska sidan, nämligen frågan om representation är övergripande. Om den samiska gruppen får en fastställd kyrklig representation har frågor som berör samer fått sin plats inom Svenska kyrkan. Orden »i samråd med dem« kan tolkas i den riktningen. Ett samråd som vid varje enskilt tillfälle letar efter sin motpart och arbetsform blir godtyckligt. Det finns även andra skäl som talar för inrättande av en egen representationsordning.

Trots att Svenska kyrkan betjänar sina medlemmar på olika språk, är kyrkan inte flerspråkig i den meningen att dessa språk skulle ha samma ställning som svenskan. Specifika beslut tas varje gång till exempel när det gäller översättningar. Någon automatik existerar inte. För den finsktalande minoritetens del har kyrkan valt att inrätta ett särskilt organ. Det finska församlingsarbetet har en egen representation i form av en delegation inom Församlingsnämnden.

Varje minoritet har sina specialfrågor. För samers del är de speciella problemen förknippade med deras unika situation som urbefolkning med traditionella näringar och levnadssätt, konflikter om markägande och en låg status. Samers intressen kolliderar ofta med majoritetsbefolkningens och dessa konflikter existerar även inom vår kyrka. Samer skall inte betraktas som en enbart språklig minoritet. Den representationsordning som gäller för det finskspråkiga arbetet inom Svenska kyrkan kan inte utan vidare rekommenderas. Det behövs en grundligare utredning som tar fram en lämplig modell. Styrelsen avser därför att tillsätta en särskild utredning med uppgift att finna en lämplig form att tillgodose den samiska befolkningens behov av en egen representation på olika nivåer inom Svenska kyrkan.

Formen för det kyrkliga nordiska samarbetet mellan och angående samiska befolkningar behöver också utredas tillsammans med de andra nordiska folkkyrkorna och deras samegrupper.

I anslutning till såväl den i skrivelsen ingående rapporten *Från Curitiba till Jokkmokk* som till FN:s proklamation av 1993 som ursprungsbefolkningarnas år beslöt Ombudsmötet att uttala

sitt stöd för samerna i deras strävanden i frågor som rör de traditionella näringarnas överlevnad, tydligt riktade för en restriktiv bedömning vid avverkning av den fjällnära skogen och vid vattenregleringar i form av ytterligare utbyggnad av vattenmagasin i renbeteslanden inom fjällnära områden;

sitt stöd för att frågor identifierade av de samiska organisationerna ska bli hörda och uppmärksammade också inom Svenska kyrkan genom inrättande av ett särskilt samrådsorgan;

sitt stöd till att skapa utrymme för det samiska kulturarvet i gudstjänst- och församlingsliv samt sin ambition att höja antalet medarbetare i Svenska kyrkans tjänst, vilka kan tjänstgöra på olika samiska dialekter, även i tvåspråkiga gudstjänster;

sitt engagemang i fråga om fortsatt underhåll och utbyggnad av kåtakyrkor och kapell, som samlingsplatser för gudstjänst och möte mellan samer och turister;

sin avsikt att fullfölja Ombudsmötets beslut från 1990 och 1992 vad avser översättning till samiska av

- Psalmboken, i första hand ett representativt, för gudstjänstlivet fungerande urval
- Svenska kyrkohandboken 1
- Bibeln, i första hand texterna till nu gällande evangeliebok.

SFRV:s styrelse tillsatte 1994 en arbetsgrupp med uppgift att utreda frågan om den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan, framför allt på nationell nivå. Utredningen genomfördes i samråd med samerna. I betänkandet *Svenska kyrkans samiska råd* föreslog utredningen att Svenska kyrkans samiska råd (SKSR) skulle inrättas. Rådet föreslogs vara direkt knutet till Svenska kyrkans centralstyrelse/styrelsen för SFRV. Sametingets styrelse hade tagit del av förslaget till instruktion och tillstyrkt det. Rådet inrättades den 1 januari 1996 och höll sitt första sammanträde i december samma år.

På önskemål från Svenska kyrkans samiska råd hölls i september 1999 en överläggning mellan rådet och SFRV:s styrelse. Vid detta tillfälle togs bl.a. följande frågor upp:

- behov av ytterligare handläggare för verksamheten
- rovdjursproblematiken och de olika konsekvenser detta får för samerna
- önskemål om att Svenska kyrkan skall uttala sig för att Sverige ratificerar ILO-konventionen nr 169
- önskemål om att få byta namn till Samiska rådet inom Svenska kyrkan
- behov av att inrätta en krisgrupp med speciell inriktning på samer.

Begäran om namnbyte hörsammades. Det nya namnet började användas den 1 januari 2000. I mars 2000 lämnade rådet in en begäran om tilläggsanslag för bildandet av ett samiskt krisnätverk. Kyrkostyrelsen beviljade ansökan och konstaterade att krisnätverket svarade mot tydliga behov och hade kopplingar till det försoningsarbete med och bland samer som Svenska kyrkan från sina utgångspunkter bör verka för.

1993 års ombudsmöte uppdrog åt Centralstyrelsen att hos regeringen begära att den ytterligare skulle penetrera och klargöra Sveriges möjligheter att ratificera ILO-konventionen nr 169 om ursprungsbefolkningars rättig-

heter. Centralstyrelsen skrev med anledning av detta uppdrag till den statliga utredning som tillsatts i detta ärende 1997. År 1999 beslutade Centralstyrelsen att avge ett spontant yttrande över utredningens betänkande *Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige* (SOU 1999:25). Av styrelsens protokoll framgår att beslutet om yttrande hade föregåtts av en överläggning med Svenska kyrkans samiska råd.

Styrelsens yttrande uppfattades som kontroversiellt. Det uppfattades inte som en tillstyrkan av utredningens förslag. Yttrandet tolkades också som en avvikelse från vad ombudsmötet 1993 sagt om ILO-konventionen nr 169. Med anledning av skrivelser från Samiska rådet inom Svenska kyrkan – som frågat om Svenska kyrkan verkligen var beredd att vara de röstlösa kyrka – och från Stiftsstyrelsen i Härnösands stift – som uttryckt sin oro för att Centralstyrelsens yttrande kunde försvåra en försoningsprocess – konstaterade Kyrkostyrelsens arbetsutskott i januari 2000 att en diskussion med regeringen om ILO-konventionen knappast kunde föras vidare, då regeringen just väntades komma med sin proposition i frågan. Däremot borde fortsatta samtal föras med Samiska rådet. Arbetsutskottet beslutade dels att inbjuda rådet till sådana samtal, dels att de teologiska frågorna om röst för röstlösa och teologi för minoriteter skulle tas upp med Biskopsmötet i form av en diskussion om teologi för minoriteter.

Ytterligare en påtryckning om den samiska befolkningens identitet i Svenska kyrkan var den motion som biskoparna i Härnösand, Luleå och Västerås stift väckte och det beslut Kyrkomötet fattade år 2000 med anledning av den. Särskilt lyftes områdena Människosynsfrågor, Språkfrågor och samisk spiritualitet samt Rättsliga och etiska frågor fram. I samband därmed hänvisade motionärerna till den försoningsprocess som Svenska kyrkan och samerna var inne i.

Motionärerna ansåg att följande konkreta åtgärder skulle kunna bidra till att verklig försoning skapas:

1. att Kyrkomötet beslutar att Kyrkostyrelsen får i uppdrag att låta utreda vilka möjligheter som finns att underlätta den samiska representationen i de kyrkliga organen på alla nivåer,
2. att Kyrkomötet beslutar uppdra till Kyrkostyrelsen att verka för att det i samtliga kyrkliga grundutbildningar, profiltutbildningar och fortbildningar sker ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor,
3. att Kyrkomötet beslutar att verksamhetsområdet Samiskt kyrkoliv tillföres ytterligare medel för det administrativa arbetet, och
4. att Kyrkomötet beslutar att uttala sitt stöd till att det under det kommande året firas regionala gudstjänster som får präglas av försoning och upprättelse.

Kyrkomötet bejakade de föreslagna åtgärderna, konstaterade att medel redan var föreslagna i budgetskrivelsen och biföll momenten 1, 2 och 4. Till Kyrkomötet året därpå redovisades att ett uppdrag getts åt styrelsens kyrkorättsliga expertis dels att utreda vilka möjligheter till samisk representation som finns enligt gällande regelverk och att informera om dessa, dels att på längre sikt pröva frågan om i vilka avseenden ändringar erfordras i kyrkoordningen för att öka möjligheterna till samisk representation på olika nivåer. Vidare hade generalsekretären på Kyrkostyrelsens uppdrag skrivit till biskoparna om Kyrkomötets stöd för regionala försoningsgudstjänster. Kyrkostyrelsen ansåg att man med de vidtagna åtgärderna hade slutbehandlat uppdraget från Kyrkomötet.

Ytterligare ett ämne som varit föremål för behandling gäller begravning av mänskliga kvarlevor efter den s.k. rashygieniska forskningen. Vid Kyrkostyrelsens arbetsutskotts sammanträde i november 2002 behandlades en skrivelse från Samiska rådet inom Svenska kyrkan m.fl. med krav om att skelett som tagits från gravar där samer varit gravsatta skall återlämnas från bl.a. anatomiska institutioner för att på nytt kunna begravas. I en motion till 2005 års kyrkomöte föreslogs att Kyrkomötet skulle uppdraga åt Kyrkostyrelsen att på lämpligt sätt verka för att de mänskliga kvarlevorna efter den s.k. rashygieniska forskningen begravs kristligt i den del av landet där dessa människor en gång levde.

Kyrkorättsutskottet delade motionärens uppfattning att ett värdigt omhändertagande av de mänskliga kvarlevor som förvaras på museer och institutioner runt om i Sverige, vore av stort värde. Någon lag eller förordning i Sverige som reglerar frågor med anknytning till återföring (repatriering) av föremål till ursprungsbefolkningar finns inte, men frågan har varit aktuell då det 2002 tilläts en återbegravning av ett skelett i Atoklinten i Tärnaby. Utskottet konstaterade att dessa frågor under senare tid har fått en ökad uppmärksamhet och förutsatte att dessa utgör en naturlig del av Kyrkostyrelsens omvärldsbevakning och att styrelsen tar de initiativ som kan behövas. Kyrkorättsutskottet bejakade också intentionen att de kvarlevor som nu är ifråga begravs kristligt inom landets gränser, trots att den i vissa fall kan medföra problem. Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag att ge Kyrkostyrelsen i uppdrag att bevaka de frågor som behandlats i utskottets betänkande och ta de initiativ som kan behövas.

Även Biskopsmötet har under de aktuella åren behandlat frågor om samer och samiskt kyrkoliv. Det skedde t.ex. då biskopsmötet hölls i Saxnäs 1999 och ett möte med företrädare för samerna fanns med på agendan. Biskopsmötet konstaterade att kyrkan, som inte är part i målet, skulle kunna initiera och fungera som en plattform för försoningssamtal mellan parterna i den konfliktsituation som finns kring samernas, skogsägarnas och miljövärdens olika prioriteringar. Biskopsmötet förde därför till Centralstyrelsen fram ett förslag om att Svenska kyrkan skulle erbjuda ett sådant samtals-

forum. Ett annat exempel är Biskopsmötets överläggningar 2001 om in-
bördens av och möjliga tillfällen för försoningsgudstjänster. I protokollet
anges att det i Härnösands stift, vid en sydsamisk mässa samma år, uttryckts
ett erkännande av Svenska kyrkans oförrätter gentemot samerna. Ett tredje
exempel är samtal 2005 om de rättsprocesser som förts och förs mot same-
byar. Biskopsmötet enades om att biskoparna i Luleå, Härnösands och Väs-
terås stift skulle ta ansvar för att delta i debatten i denna fråga. Detta har
också skett, bl.a. genom att en gemensam artikel publicerades en månad
senare i bl.a. Kyrkans Tidning och lokal norrländsk press.

En mer detaljerad redovisning av de samiska frågorna och deras behand-
ling på Ombuds- och Kyrkomöten, i Svenska kyrkans centralstyrelse, Styrel-
sen för Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet (SFRV), Kyrko-
styrelsen samt Biskopsmötet från år 1990 och framåt återfinns i bilaga 2 (se
s. 145–160).

4.2 Översättning av kyrkliga böcker till samiska

KYRKLIGA BÖCKER PÅ SAMISKA SPRÅK

Efter reformationen har i Svenska kyrkan psalmbok och kyrkohandbok,
helt eller delvis, funnits i flera översättningar till de samiska varieteterna.
Syftet har varit att språkliga minoriteter inom Svenska kyrkan skall få möj-
lighet att använda sitt eget språk. De samiska varieteterna räknas i Sverige
som officiella minoritetsspråk.

Teologiskt är språket en i skapelsen given gåva som Gud vill ta i sin tjänst.
Till gudstjänstens väsen hör att olika kulturer och språk möts med respekt
och tas med i mötet med Gud. Det som hör till människans liv tar Gud emot
och tar i sin tjänst.

Bibelsällskapet i de tre nordiska länderna tog under 1980-talet initiativet
till att på nytt översätta Bibeln till samiska, i första hand till nordsamiska
och lulesamiska. Den nordsamiska bibeln från 1895 och det lulesamiska
Nya testamentet från 1903 hade blivit alltför ålderdomliga. Svenska Bibel-
sällskapet tog ansvar för arbetet med att översätta Nya testamentet till lule-
samiska, ett arbete som bland annat Kulturdepartementet och Svenska kyr-
kan bidragit till ekonomiskt.

Sedan 1989 har ett arbete pågått med att översätta kyrkliga böcker till
lulesamiska. Först började arbetet med att översätta kyrkohandboken. Där-
efter tog arbetet med Nya testamentet vid. Sedan började arbetet med psalm-
boken och nu senast evangelieboken. 2001 års kyrkomöte beslöt godkänna
en provöversättning av Nya testamentet på lulesamiska för användning i
Svenska kyrkan. En utförlig redogörelse för arbetet med bibelöversättningen
till lulesamiska finns i KsSkR 2001:4. 2002 års kyrkomöte beslöt godkänna
kyrkohandboken och en provpsalmbok på lulesamiska för användning i

Svenska kyrkan. I den skrivelse KsSkr 2002:11 som låg till grund för Kyrkomötets beslut lämnas en redogörelse för bakgrunden till samt arbetet med att översätta kyrkohandboken och psalmboken till lulesamiska.

Provöversättningen av Nya testamentet på lulesamiska har sedan 2001 reviderats. En slutlig version av Ådå Testamentta kunde överlämnas i Jokkmokks gamla kyrka i gudstjänsten på kyndelsmässodagen 2004. Under våren 2004 slutfördes översättningarna av 220 psalmer och hela evangelieboken. Kyrkostyrelsen föreslår i KsSkr 2004:4 att Kyrkomötet beslutar att den nu slutförda översättningen av Nya testamentet på lulesamiska, den framlagda psalmboken på lulesamiska samt Den svenska evangelieboken på lulesamiska godkändes för användning i Svenska kyrkan från den helige Mikael's dag, den 2 oktober, 2005. Kyrkomötet följde Kyrkostyrelsens förslag till beslut.

Den av Norska Bibelsällskapet år 1998 publicerade översättningen av Nya testamentet till nordsamiska, Odda Testamenta, godkändes av 2001 års kyrkomöte för användning i Svenska kyrkan. Ett arbete med att översätta vissa delar av Gamla testamentet till nordsamiska har påbörjats i ett projekt som beräknas pågå till 2009. Norska Bibelsällskapet arbetar med detta.

För användning inom Svenska kyrkan behövs ett arbete med att översätta kyrkohandboken till nordsamiska, liksom att sammanställa evangelieboken i nordsamisk översättning. Vidare behöver det psalmmaterial som finns på nordsamiska lyftas fram vilket kan leda till att antingen godkänna den nordsamiska psalmbok som redan finns i Finland för bruk även i Svenska kyrkan eller arbeta fram en nordsamisk psalmbok för bruk i Svenska kyrkan.

Tidsperspektivet för arbetet med kyrkohandbok, evangeliebok och psalmbok på nordsamiska är att det bör pågå åtminstone till 2009.

Ett arbete med att översätta vissa bibeltexter till sydsamiska påbörjades 2003 i samarbete mellan bibelsällskapen i Norge och Sverige och de lutherska kyrkorna i dessa länder. Det texturval som först har gjorts bygger på evangeliebokens texter. Detta arbete är planerat att pågå fram till 2009.

Ett arbete med delar av kyrkohandboken och psalmboken på sydsamiska behöver påbörjas parallellt med bibelöversättningsarbetet för att pågå åtminstone till 2009. Helst skulle bibelsällskapen övertygas om att hela Nya testamentet behöver översättas till sydsamiska.

4.3 Samiska rådet – uppgifter och erfarenheter

SVENSKA KYRKANS SAMISKA RÅD INRÄTTAS

Den 1 januari 1996 inrättades som redan nämnts Svenska kyrkans samiska råd, fr.o.m. den 1 januari 2000 Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Rådet består av nio ledamöter och lika antal ersättare. Av dessa nio ledamöter

nomineras fem ledamöter och fem ersättare av tolv elektorer, som väljs av Sametinget. Av de nominerade skall två ledamöter och två ersättare företräda det nordsamiska, en ledamot och en ersättare det lulesamiska, en ledamot och en ersättare det sydsamiska området och en ledamot och en ersättare de sameer som bor utanför Sápmi. Vidare nominerar Biskopsmötet en ledamot och en ersättare, Stiftsstyrelsen i Luleå och Stiftsstyrelsen i Härnösand vardera en ledamot och en ersättare. De nominerade utses av Kyrkostyrelsen.

Rådets uppgifter är enligt den av Kyrkostyrelsen fastställda instruktionen:

att främja den samiska kulturens egenart och dess uttryck i kyrkolivet och särskilt uppmärksamma de samiska språkens ställning i gudstjänst- och andaktsliv,

att med beaktande av samernas ställning som urbefolkning bevaka frågor rörande samernas rättsliga förhållanden i kyrkan och samhälle, främst sådana som berör samernas likaberättigande inom Svenska kyrkan, något som också bör ske i ett internationellt och ekumeniskt perspektiv,

att vara remissorgan vid behandling av samefrågor på riks- och stiftsnivå inom Svenska kyrkan,

att inom ramen för de ekonomiska förutsättningar som finns på riks- och stiftsnivå främja utbildning och rekrytering för kyrkligt arbete bland sameer samt ta initiativ till inrättande av prästerliga och diakonala befattningar för samebefolkningen,

att främja och samordna arbetet med önskvärda översättningar av kyrkohandbok, psalmbok och bibel liksom utgivning av lämplig andaktslitteratur och behövt undervisningsmaterial och därvid samverka med berörda riks- och stifts-kyrkliga organ samt

att eftersträva bredast möjliga samarbete med berörda organ och verksamheter i övriga Norden och på Kolahalvön i Ryssland.

Vidare skall rådet uppmärksamma Kyrkostyrelsen på sådana frågor inom rådets verksamhet som rådet inte självt har befogenhet att besluta om.

RÅDETS ADMINISTRATION

Under sin första tid hade rådet inte någon särskild handläggare utan endast en arvoderad sekreterare. Efter några år tecknades ett avtal mellan Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig finansiering (SFRV) och Luleå stift om att stiftet skulle svara för rådets administration. Uppdraget att vara rådets sekreterare lades då på stiftsadjunkten för samiskt arbete. Då uppgiften efter en tid visade sig ta allt för mycket av den tillgängliga tiden fick rådet åter en arvoderad sekreterare.

På begäran av rådet finns sedan 2001 en befattning som handläggare för samiskt arbete på Svenska kyrkans nationella nivå. Avtalet med Luleå stift har upphört och ansvaret för verksamheten har återförts till kyrkokansliet, men tjänstgöringen är f.n. förlagd till handläggarens bostadsort, Funäsdalen. Till rådets sammanträden är och har hela tiden stiftsadjunkten för samiskt arbete i Luleå stift varit adjungerad. Under de perioder Härnösands stift har haft en stiftsadjunkt för samiskt arbete har även den varit ständigt adjungerad till rådets sammanträden.

RÅDETS VERKSAMHET

En genomgång av Samiska rådets verksamhet under åren 1996–2005 visar på en med hänsyn till rådets resurser omfattande aktivitet. Det framgår inte alltid med full tydlighet av rådets protokoll, men däremot av de samtal som förts mellan oss och rådet.

Rådet har sedan sitt första verksamhetsår verkat för att samiska språket skall få en starkare ställning i gudstjänsten. Det har på olika sätt medverkat i arbetet med att översätta de kyrkliga böckerna till samiska. Detta arbete fortsätter i flera år framöver. För att främja kulturens egenart i kyrkolivet inrättade rådet redan 1997 ett kulturstipendium om 5 000 kronor som utdelas årligen till en eller två personer som utfört värdefulla insatser för den samiska kulturen. Rådet har även under åren beviljat anslag eller bidrag till församlingar, samebyar, sameföreningar och enskilda samer för exempelvis översättningsarbete, anordnande av festivaler och deltagande i seminarier.

Sedan rådet påbörjade sin verksamhet har samiska representanter funnits med i de delegationer Svenska kyrkan sänt till Kyrkornas Världsråds, Lutherska Världsförbundets och Europeiska kyrkokonferensens generalförsamlingar. Samiska rådet har nominerat kandidater. Rådet har under åren även varit representerat vid andra internationella seminarier och konferenser, flera av dem genomförda i Sápmi. Det allra största arrangemanget som rådet hittills har svarat för var Samiska kyrkodagarna i Jokkmokk 2004, ett samverkansprojekt mellan samer i Sverige, Norge, Finland och Ryssland.

Rådet skall enligt sin instruktion bevaka frågor rörande samernas rättsliga förhållanden i såväl kyrka som samhälle samt vara remissorgan vid behandling av samefrågor på riks- och stiftsnivå. Rådet har under åren lämnat remissyttranden över olika kyrkliga utredningar, men däremot har inte alltid så varit fallet när det gällt statliga remisser. Vid några tillfällen har rådet, trots invändningar från Svenska kyrkans centralstyrelse, lämnat spontana remissyttranden. Kontakterna med Kyrkostyrelsen och tidigare med Centralstyrelsen har inte alltid varit helt friktionsfria och upplevs av Samiska rådet som mindre goda än vad de borde vara.

En annan uppgift som rådet har är att främja utbildning och rekrytering för kyrkligt arbete bland samer. För att inspirera samisk ungdom till engagemang och tjänst i Svenska kyrkan har rådet låtit ta fram ett undervisnings-

material för konfirmandarbete bland samer och rekryteringsfoldern Samer behövs i Svenska kyrkan har tryckts på nord-, lule- och sydsamiska samt på svenska.

Rådet hade under de första verksamhetsåren – tillsammans med Luleå och Härnösands stift – ansvaret för de samiska konfirmationslägren. Numera är det de två nämnda stiftet som växelvis ansvarar för det samiska konfirmationslägret. De konfirmander som är bosatta i Sverige omfattas av konfirmationsclearingen.

Till de insatser som syns i bredare sammanhang hör att Samiska rådet aktivt har bidragit till att en försoningsprocess mellan samer och majoritetsbefolkning kunnat inledas.

Rådet har också konstaterat att det saknats samisk kulturkompetens hos dem som tar hand om samer som hamnar i kris. Rådet har därför initierat och driver ett samiskt krisnätverk. Detta är ett omfattande och för samerna betydelsefullt arbete.

Enligt rådets instruktion skall det eftersträva bredast möjliga samarbete med berörda organ och verksamheter i övriga Norden och på Kolahalvön i Ryssland. Detta har skett inom flera olika områden, t.ex. i samband med arbetet med översättningar av kyrkliga böcker och olika typer av seminarier och konferenser.

En mer detaljerad redovisning av rådets protokoll återfinns i bilaga 3 (se s. 161–168).

4.4 Stift och församlingar – arbetsuppgifter och erfarenheter

4.4.1 Stift

1990 blev de tidigare frivilliga stiftssamfälligheterna obligatoriska. I 1992 års kyrkolag 6 avd, 23 kap. stadgas att Stiftssamfälligheten skall främja församlingsarbete bl.a. på samiska. Tjänsten som kyrkoherde för samer övergick samtidigt till en tjänst som 1:e stiftsadjunkt för samiskt arbete.

I samband med de förändrade relationerna mellan kyrkan och staten den 1 januari 2000 trädde en inomkyrklig reglering i kraft genom Svenska kyrkans kyrkoordning. I kyrkoordningens 6 kap. 4 § anges vilka stiftets uppgifter är:

4 § Stiftet skall främja och ha tillsyn över församlingarnas uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Detta sker genom att stiftet erbjuder utbildning och fortbildning samt genom andra insatser.

Stiftet får lämna bidrag till internationell diakoni och mission.

Det finns särskilda bestämmelser i kyrkoordningen om övriga uppgifter som stiftet, biskopen, Domkapitlet och Stiftsstyrelsen skall fullgöra.

För sina uppgifter skall stiftet anskaffa och underhålla den egendom som behövs för stiftets verksamhet samt anställa och avlöna personal.

Församlingens grundläggande uppgift utförs av respektive församling som en del av församlingsverksamheten. Stiftet kan dock bidra med insatser. I förarbetena till kyrkoordningen nämns bl.a. främjande av församlingsarbetet bland teckenspråkiga, på finska, samiska och andra språk. Något hinder för att ha särskilt anställda på stiftet för dessa uppgifter finns det inte.

För närvarande bedriver fem av Svenska kyrkans stift, i olika omfattning med hänsyn till de olika förhållanden som gäller, ett aktivt arbete med att främja samiskt kyrkoliv. Det är Göteborgs, Stockholms, Västerås, Härnösands och Luleå stift.

GÖTEBORGS STIFT

Hösten 2002 inbjöd Stiftsstyrelsen i Göteborgs stift och Sameföreningen i Göteborg, med f.n. 180 medlemmar, till en temamässa i Göteborgs domkyrka. Gudstjänsten syftade till att synliggöra samerna och var ett led i Svenska kyrkans försoningsprocess med dem. I samband med mässan blev det uppenbart för många i stiftet att det är en betydande grupp samer som bor på västkusten. De ansvariga från stiftet kunde efter mässan konstatera att det var viktigt att detta inte blev en punkthändelse, då möjligheten för samerna att be och fira gudstjänst på sitt eget modersmål är en viktig rättighet att försvara.

Stiftsstyrelsen uppmärksammades hösten 2003, av Stiftsstyrelsens planeringsgrupp för temamässan, på att det dittills varit Sameföreningen i Göteborg som anordnat gudstjänster på samiska några gånger per år och att stiftet borde ta ett långsiktigt ekonomiskt ansvar för detta. Vidare framhölls att Stiftsstyrelsen skulle kunna göra till sin policy att regelbundet uppmärksamma samerna vid stiftsmöten och stiftsgudstjänster. Sedan 2004 finns medel anslagna för gudstjänster på samiska minst två gånger per år och ett tydligt ansvar har lagts på stiftskansliet samt på referensgruppen för gudstjänst och musik att bevaka frågan.

STOCKHOLMS STIFT

I slutet av oktober 2003 inrättade Stiftsstyrelsen i Stockholms stift en arbetsgrupp för samiskt församlingsarbete i stiftet. Arbetsgruppen har fem ledamöter, tre samer som bor i Stockholms stift, en teolog med samisk kompetens och en representant för Stiftsstyrelsen. Från 2003 är en person, själv same, arvoderad med uppdrag att för stiftets räkning stimulera den samiska verksamheten i stiftets församlingar. Stiftet samarbetar med Sameföreningen i Stockholm och med olika församlingar i Stockholm kring två samiska kyrkhelger per år och besök av samisk präst. Vidare stöder stiftet samerna i deras behov av att informera om sin historia och kultur, exempelvis språk,

jojk och slöjdtradition, samt om sin situation i dag. I Stockholm bor cirka 2 000 samer.

VÄSTERÅS STIFT

I Västerås stift bor bara ca 40 samer, de flesta av dem tillhöriga Idre sameby. Stiftet stöder ekonomiskt en representant från samebyn som deltar i Härnösands stifts arbetsgrupp för samiskt församlingsarbete.

HÄRNÖSANDS STIFT

I Härnösands stift bor närmare 5 000 samer.

Efter en gemensam överläggning mellan företrädare för Härnösands och Luleå stift har formella arbetsgrupper för samiskt församlingsarbete bildats i respektive stift. För Härnösands stifts del inrättades arbetsgruppen 1995. Då mötte den nyinrättade arbetsgruppen också sin norska motsvarighet, kommittén för sydsamiskt kyrkoliv i Nidaros bispedømme (stift). Beslut fattades om att utveckla ett gemensamt arbete inom tre områden: konfirmandarbetet, sydsamisk mäsas samt gemensam kyrklig tidning. Första numret av denna kyrkliga tidning, *Daerpies Dierie*, kom ut 1997. I Härnösands stift är den en bilaga till Kyrkans Tidning, men sänds också ut till direktprenumeranter.

Ansvarsområdet för arbetsgruppen är att främja det samiska språket och den samiska kulturen i församlingsarbetet i Härnösands och Västerås stift inom det sydsamiska området. Arbetsgruppen skall vidare samverka med motsvarande organ inom Luleå stift och Nidaros bispedømme. Arbetsgruppen består av sex ledamöter och en ersättare. Av ledamöterna skall minst tre vara samer och ordföranden skall utses bland de samiska ledamöterna. Till arbetsgruppen är handläggaren/stiftsadjunkten för samiskt församlingsarbete knuten.

Arbetsgruppen skall inom sitt ansvarsområde – utöver beredning av frågor som hänskjuts till arbetsgruppen från olika stiftsorgan, bevakning och utveckling av verksamheten – i samverkan med stiftskansliets tjänstemän svara för följande uppgifter:

- I samhället främja arbetsgruppens ansvarsområde och kyrkans roll inom det.
- Bistå församlingarna, pastoraten och samfälligheterna och stiftskansliet.
- Särskilt kartlägga och inventera de samiska inslagen i stiftets församlingar såsom kyrkhelger, samiska inslag i gudstjänster, förtroendevalda samer och sameföreningarnas kontakter med kyrkan.
- Inspirera, utbilda och vägleda församlingar, anställda och förtroendevalda i samiska frågor.
- Visa på kyrkans uppgift i konflikter där samerna blivit kränkta, åsidosatta och glömda.

Den sydsamiska mässan firades första gången 1995. Samma år arrangerades för första gången en temadag om samisk identitet med ett 40-tal deltagare

från kyrkoråd och arbetslag. 1996 ordnades i samband med Härnösands domkyrkas 150-års jubileum en ny temadag med överläggning med samtliga samiska organisationer och firandet av den sydsamiska mässan i Domkyrkan.

Stiftshistoriska sällskapet i Härnösands stift anordnade tillsammans med arbetsgruppen för samiskt församlingsarbete ett symposium 1998 kring försoningsprocessen mellan Svenska kyrkan och samerna. Där konstaterades att Härnösands stift har ett särskilt ansvar för att driva försoningsprocessen vidare. Symposiet är dokumenterat och en rapport, *Försoning är ett sätt att börja om*, finns utgiven i Studier och uppsatser VI av Härnösands stiftshistoriska sällskap 1999.

Stiftet ansvarar som nämnts tillsammans med Luleå stift för ett rikstäckande samiskt konfirmationsläger.

En kontraktsadjunkt i Ströms kontrakt fick 1995 det samiska arbetet som en del i sin tjänst. Senare har en stiftsadjunktur flyttats från Luleå till Härnösands stift för arbete inom det sydsamiska språkområdet. Denna tjänst är dock f.n. vakant i brist på behörig sökande. I stället har det funnits en handläggartjänst för samiskt arbete på stiftskansliet tillsammans med en tjänst för minoritetsspråk.

Samiska kyrkplatser med kyrkkåta eller kapell finns på följande platser:

I Undersåkers församling finns Vallbo kapell och Kolåsens kapell.

I Frostvikens församling finns Ankarede kapell.

LULEÅ STIFT

I Luleå stift bor närmare 12 000 samer.

Även i Luleå stift finns en arbetsgrupp för samiskt arbete, tillkommen efter det samråd mellan de båda stiftet som nämnts i avsnittet om Härnösands stift. Arbetsgruppen inrättades för Luleå stifts del av Stiftsstyrelsen 2001. Ansvarsområdet för Luleå stifts arbetsgrupp för samiskt arbete är främjande av samiskt kyrkoliv och församlingsarbete samt samisk kultur och språk inom Luleå stift samt samverkan med motsvarande organ inom Härnösands stift, Sörhålogalands och Nordhålogalands bispedømmen (stift) i Norge samt Uleåborgs stift i Finland. Arbetsgruppen består av sex ordinarie ledamöter och tre ersättare. Minst fyra av arbetsgruppens ordinarie ledamöter samt två av ersättarna skall vara samer och nomineras av Samiska rådet inom Svenska kyrkan så att representation från såväl samiska språkområden som geografiska områden sker. Stiftsstyrelsen utser en av de samiska ledamöterna till ordförande. Stiftsadjunkten för samiskt arbete är arbetsgruppens sekreterare och verkställande tjänsteman.

Arbetsgruppen skall – utöver beredning av frågor som hänskjuts till arbetsgruppen från olika stiftsorgan, bevakning och utveckling av verksamheten – i samverkan med stiftskansliets tjänstemän svara för följande uppgifter:

- Främja samiska frågor i kyrka och samhälle.
- Bistå församlingar och samfälligheter i frågor som rör ansvarsområdet.

- Särskilt kartlägga och inventera de samiska inslagen i den verksamhet stiftets församlingar bedriver och då med särskild inriktning på församlingens grundläggande uppgift samt kyrkhelger och sameföreningarnas kontakter med kyrka och församling.
- Inspirera, utbilda och vägleda församlingar, anställda och förtroendevalda i samiska frågor.
- Lyfta fram kyrkans roll i kris och konfliktsituationer som rör samiska frågor inom stiftet.
- Enligt de stadgar som fastställts för stiftelsen Svenska Missionssällskapet Kyrkan och samerna besluta om den årliga avkastningen från stiftelsen. Stiftet ansvarar som nämnts tillsammans med Härnösands stift för ett rikstäckande samiskt konfirmationsläger.

Under åren 1992–1998 fanns en 1:e stiftsadjunkt för samer. Sedan 1996 finns en befattning som stiftsadjunkt för samiskt arbete. För tjänsten krävs dokumenterad kunskap och färdighet i samiska språket samt samisk kultur och historia. De huvudsakliga arbetsuppgifterna är att svara för stiftets främjande- och utvecklingsarbete inom arbetsområdet samiskt kyrko- och församlingliv. Vidare ingår ett ansvar för gudstjänster och kyrkliga handlingar på samiska inom stiftet samt att vara sekreterare i Luleå stifts arbetsgrupp för samiskt arbete.

Samiska kyrkplatser med kyrkkåta eller kapell finns på följande platser:

I Jukkasjärvi församling finns en kyrkkåta i Allesiaure.

I Gällivare församling finns tre kapell i Nikkaluokta, Kaitum och Ritsem.

I Jokkmokks församling finns kyrkkåtor i Mellätno, Stalouokta, Vaisaloukta och Saltoluokta samt kapell i Ålloluokta, Alkavare och Kåbdalis. Jokkmokks Gamla kyrka har en tydlig samisk utsmyckning.

I Arvidsjaur församling byggdes under 1980-talet en särskild kyrkkåta i Lappstaden i centrala Arvidsjaur.

I Arjeplogs församling finns ett kapell, Västerfjälls kapell, som brukas sommartid.

I Arvidsjaur församling finns en kyrkkåta i Mausjaur.

I Sorsele församling finns ett Lappkapell från 1798. Gillesnoule. Vidare har en kyrkkåta börjat uppföras i Tärnasjön.

I Tärna församling invigdes ett nytt kapell 1983.

I Vilhelmina församling finns Fatmomakke kapell från 1700-talet.

SAMISKT KYRKOLIV – ETT SAMVERKANSPROJEKT

I LULEÅ OCH HÄRNÖSANDS STIFT

I samband med de samiska kyrkodagarna i Jokkmokk 2004 kom företrädare för Härnösand och Luleå stift överens om att närmare undersöka möjligheterna till ett samverkansprojekt. Stiftsstyrelserna i Härnösand och Luleå stift har ställt sig positiva till projektet *Samiskt kyrkoliv – ett samverkansprojekt i Luleå och Härnösands stift*.

Projektet syftar till att under åren 2005–2008 genom olika insatser utveckla och presentera några framtida strategier för stiftens främjandearbete vad gäller samiskt kyrkoliv. Detta skall ske genom att på stifts- och församlingsnivå höja kunskapsnivån om det samiska folket och dess historia, språk, näringar och kultur för att därigenom främja och stärka samiskt kyrkoliv. Vidare vill man bygga upp ett strategiskt rekryteringsarbete för olika kyrkliga tjänster samt finna metoder att samordna arbetsområdet med respektive stifts övergripande verksamhet, så att det alltmer upplevs som en naturlig del i den verksamhet stiftet bedriver. I projektet ingår också åtgärder för att få fram bättre läromedel och informationsmaterial. Flera av de planerade satsningarna, t.ex. i fråga om utbildning i samiska för personal i Svenska kyrkan, är omfattande. Projektet påbörjades under hösten 2006.

STIFTELSEN SVENSKA MISSIONSSÄLLSKAPET KYRKAN OCH SAMERNA

Stiftelsen Svenska Missionssällskapet Kyrkan och Samerna, som nämnts tidigare, var ursprungligen en självständig juridisk person med en från Svenska kyrkan fristående ekonomi. 1993 slöts ett samarbetsavtal mellan Stiftssamfälligheten i Luleå stift och sällskapet. Parterna kom överens om att gemensamt främja kyrkligt församlingsarbete bland samer. Ekonomiskt bidrag från sällskapet skulle kunna lämnas för främjande av gudstjänstliv och diakoni i den samiska befolkningen i Luleå och Härnösands stift. Sällskapets verksamhet blev alltmer integrerad med det arbete som utfördes i Luleå och Härnösands stift. Sällskapets styrelse föreslog att dess verksamhet, inklusive tillgångar och åtaganden, helt skulle integreras i Luleå och Härnösands stift. 1998–1999 upplöstes sällskapet mot att Stiftsstyrelsen i Luleå i samverkan med Stiftsstyrelsen i Härnösand bildade en stiftelse med namnet Stiftelsen Missionssällskapet Kyrkan och Samerna och med samma ändamål som sällskapets. 2003 antog Stiftsstyrelsen efter samråd med Stiftsstyrelsen i Härnösand stadgar för den nybildade stiftelsen.

4.4.2 Församlingar

BAKGRUND

I varje församling skall det enligt kyrkoordningen finnas en församlingsinstruktion. Detta gäller även om församlingen ingår i en samfällighet, men något hinder för att församlingsinstruktionerna i en sådan pastoratssamfällighet är nästan likalydande finns inte. Församlingsinstruktion är en ny företeelse som tillkom i och med kyrkoordningen. Församlingsinstruktionen är ett instrument för biskopens och Domkapitlets tillsyn.

En församlingsinstruktion skall enligt kyrkoordningens 57 kap. 5 § innehålla de regler för församlingen och församlingens verksamhet som Domkapitlet får besluta enligt bestämmelser i denna kyrkoordning, ett pastoralt

program för församlingens grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission, en redogörelse för församlingens verksamhet på teckenspråk samt samiska, finska och andra språk, regler om fortbildning för personal som arbetar med gudstjänst, undervisning, diakoni och mission, och en redovisning för församlingens samverkan med andra församlingar i personalfrågor. Församlingsinstruktionen skall utarbetas av kyrkoherden och kyrkorådet i församlingen i samråd med Domkapitlet.

Det finns i kyrkoordningen ingen given struktur för hur det pastorala programmet skall utformas utan enbart en anvisning om vad det skall omfatta. Därför måste varje församling komma fram till hur den grundläggande uppgiften skall utformas i det egna lokala sammanhanget. För att göra detta krävs en lokal bearbetning av vad den grundläggande uppgiften verkligen innebär, en analys av församlingen och dess omvärld samt att man väger sin uppgift och sina ambitioner mot de personella och ekonomiska resurser som församlingen har.

Eftersom församlingsinstruktionen även måste innehålla en redogörelse för församlingens verksamhet på teckenspråk samt samiska, finska och andra språk måste församlingen även planera verksamhet för de språkliga minoriteter som finns i den. Detta omfattar ett ansvar för såväl de som är medlemmar i församlingen som de som vistas i församlingen. Detta framgår av det 2 kap. 1 § om församlingens uppgifter där det i det andra stycket står att församlingen har ansvar för den kyrkliga verksamheten för alla som vistas där. Av förarbetena till kyrkoordningen framgår det att stiften i sitt främjandearbete kan bidra med vissa insatser i arbetet bland språkliga minoriteter. Detta fråntar inte församlingen ansvar för att verksamheten blir utförd.

För att få en bild av hur församlingarnas verksamhet bland samer kommer till uttryck i församlingsinstruktionerna har vi granskat församlingsinstruktioner från Västerås, Härnösands och Luleå stift. Vi har begärt in församlingsinstruktioner från församlingar där samer är bosatta och församlingar där samer vistas vissa tider på året i samband med förflyttning av renar till sommar- och vinterbetet samt under vinterbetet.

EN FÖRSAMLING I VÄSTERÅS STIFT

Från Västerås stift har endast begärts en församlingsinstruktion och det är från *Idre församling*³. Under rubriken Verksamhet på andra språk anges i Församlingsinstruktionen att Sveriges sydligaste sameby ligger i församlingen och att det bor flera samer i församlingen. Vidare anges att församlingen strävar efter att ha goda kontakter med samerna i församlingen. För att utföra de kyrkliga handlingarna anlitas ofta den f.d. kyrkoherden för samer. I församlingsinstruktionen har man även angett att samebarnen i skolan får

3. Församlingen har omfattats av indelningsförändringar fr.o.m. den 1 januari 2006.

undervisning i samiska samt att skolan vid olika tillfällen ger övriga barn goda kunskaper om samernas historia, kultur och rennäring.

FÖRSAMLINGAR I HÄRNÖSANDS STIFT

Endast ett fåtal av de tillfrågade församlingarna⁴ hade av Domkapitlet utfärdade församlingsinstruktioner. De som saknar utfärdad instruktion har istället valt att utarbeta församlingsinstruktioner i de nya församlingsbildningar som trätt i kraft den 1 januari 2006⁵. Av de tillfrågade församlingarna har endast sju församlingar utfärdade församlingsinstruktioner och av dessa är det enligt uppgift från en samisk företrädare fyra av församlingarna – Brunflo, Östersund, Frösö och Lit – som har bosatta samer. I de resterande tre församlingarna – Nordingrå, Anundsjö och Ragunda – vistas samer höst-och/eller vintertid i samband med renskötseln.

Brunflo församling nämner verksamheten på samiska under rubriken Verksamhet på andra språk. Dessa samordnas, i första hand inom kontraktet. Församlingen påtalar att det är angeläget att ge alla kyrkotillhöriga möjlighet att utifrån sina behov delta i församlingsarbetet och att detta även gäller andra språk och kulturer och former av handikapp. I instruktionen framhålls att gudstjänsterna skall vara tillgängliga för alla oavsett språk eller funktionshinder.

Också *Östersunds församling* nämner att en samordning av verksamheten på andra språk sker inom kontraktet. Om samiska skriver man att en inventering görs av behovet i församlingen. Man framhåller att en integrering av teckenspråk, samiska och finska skall eftersträvas i gudstjänster och övrigt församlingsarbete.

Frösö församling anger att en inventering av behovet av verksamhet på samiska görs tillsammans med samiska föreningen i Östersund. En samordning av gudstjänster och andra samlingar sker i kontraktet. Medel till dessa aktiviteter tas ur församlingens gudstjänstanslag.

4. Tillfrågade församlingar där samer var bosatta: Hammerdal, Gåxsjö, Ström, Alanäs, Frostviken, Fjällsjö, Täsjö, Brunflo, Östersund, Frösö, Lit, Undersåker, Kall, Mörsil, Mattmar, Åre, Offerdal, Ås, Föllinge, Laxsjö, Hotagen, Hallen, Sveg, Hede, Vemdalen, Storsjö, Tämnäs, Berg och Oviken. Tillfrågade församlingar där samer vistades höst och eller vinter p.g.a. renskötseln: Nordingrå, Långele, Graninge, Helgum, Junsele, Ramsle, Anundsjö, Liden, Ragunda, Hällesjö-Håsjö, Stugun och Borgvattnet.

5. De berörda församlingarna är: Hallen, Mörsil, Mattmar och Marby bildade Västra Storsjöbygdens församling. Föllinge, Laxsjö och Hotagen bildade Föllinge, Laxsjö och Hotagens församling. Sveg bildade tillsammans med Älvros, Linsells och Lillhårdals församlingar Svegbygdens församling.

Lits församling anger att man inte har några samiskspråkiga boende inom församlingen utan hänvisar till stiftets resurser på detta område. För all verksamhet på andra språk rekommenderar församlingen kontraktsnivån.

Nordingrå församling framhåller att det finns en mycket god personkänedom hos de förtroendevalda och anställda, genom att församlingen består av så få människor, och att det är utifrån denna kännedom som behovet av verksamhet på andra språk behandlats. Församlingen anger att det inte finns någon boende av samiskt ursprung.

Anundsjö församling anger att det i församlingen finns samer och personer med samiskt ursprung. Hur många dessa är har man inte någon uppfattning om. Vidare finns det tidvis vintertid några samer som bor inom Solbergsområdet. Församlingen ser stiftets personal som sin resurs vid eventuella behov.

Ragunda församling tar upp frågan om verksamhet på samiska under rubriken Minoritetsspråk och anger att en analys av behovet av gudstjänster och verksamhet på minoritetsspråk, finska, samiska och teckenspråk visat att ett sådant behov främst finns bland de finskspråkiga. Församlingens kontakt med kommunen och intresseorganisationer har visat att det vid utarbetandet av församlingsinstruktionen inte fanns några samiskspråkiga i församlingen. Församlingen konstaterar att om behov uppstår så kommer man att söka hjälp för att skaffa det stöd som behövs.

FÖRSAMLINGAR I LULEÅ STIFT

Från Luleå stift har församlingsinstruktioner efterfrågats från 27 församlingar⁶. Fem av dessa saknas. I fyra av dessa fall – Jokkmokks, Dorotea, Risbäcks och Vindelns församlingar – är det församlingsinstruktioner från församlingar som varit föremål för indelningsförändringar och upphört som egna församlingar fr.o.m. den 1 januari 2006 och i det femte fallet är det en församling som saknar församlingsinstruktion. Det finns även bland de erhållna församlingsinstruktionerna församlingar som omfattats av indelningsförändringar fr.o.m. den 1 januari 2006⁷.

Vilhelmina församling framhåller att församlingens urbefolkning represen-

6. Tillfrågade församlingar där samer var bosatta: Dorotea, Risbäck, Vilhelmina, Stensele, Sorsele, Gargnäs, Arjeplog, Jokkmokk, Voullerim, Gällivare, Hakkas, Karesuando, Arvidsjaur, Älvsby, Edefors, Korpilombolo, Pajala, Muonionalusta, Lycksele, Malå, Tärna, Vittangi och Jukkasjärvi. Tillfrågade församlingar där samer vistades höst och eller vinter p.g.a. renskötsel: Norsjö, Vindeln, Åsele, Burträsk och Kalvträsk.

7. De församlingar som berörts av indelningsförändringar är följande: Sorsele och Gargnäs församlingar bildade Sorsele församling. Voullerim, Jokkmokk och Porjus församlingar har blivit Jokkmokks församling. Pajala, Muonionalusta och Jonosundo församlingar bildade Pajala församling. Lycksele, Örträsk och Björksele församlingar bildade Lycksele församling.

teras av den samiska minoriteten och att en redogörelse för det samiska kyrkolivet i det mesta faller in under redogörelsen för församlingens grundläggande uppgift, med följande kompletterande beskrivning: Vilhelmina Södra och Norra samebyar representeras av var sin kyrkvård vid kyrkhelgen i Fatmomakke midsommartid. Församlingen anslår medel till de ungdomar som deltar i samisk konfirmation. Vidare sker de församlingsvårdande insatserna i viss samverkan med stiftsadjunkten för sydsamiskt arbete. Församlingen är dock inom ramen för vad kyrkoordningen anger beredd att stödja insatser som avser att främja sydsamisk kultur.

Stensele församling anger i sin församlingsinstruktion att det i församlingen finns cirka 250 kyrkotillhöriga med samiskt ursprung. Fjällsamebyarna Umbyn och Vapsten går in i församlingens verksamhetsområde. Församlingen avser att samarbeta med stiftsadjunkten för samer, fira gudstjänster som präglas av samiskt språk, liv och kultur, låta kyrkliga handlingar genomföras på ett sådant sätt att den samiska tillhörigheten tydliggörs samt låta diakoni och själavård handläggas av personer som har kännedom om de specifikt samiska förhållandena.

Sorsele församling nämner att man lämnar ekonomiskt stöd till ungdomar från samefamiljer för deltagande i det samiska konfirmationslägret. Församlingen anser att den årligen bör kontakta de olika språkgrupperna för samtal om behov av insatser i form av gudstjänster och kyrklig verksamhet på de aktuella språken. Det bor många samer inom församlingen. För att under sommarhalvåret markera samhörigheten med dem bibehålls traditioner som samehelgerna i Ammarnäs. Bland samerna finns flera familjer och enskilda som tillhör Rans och Grans samebyar. Tidigare har den präst som fanns för det samiska arbetet i de södra delarna av stiftet besökt sommarvistena. Församlingen avser att åter låta detta bli av. Vintertid bor och vistas många samer i Åmsele-, Hällnäs- och Vindelintrakterna och en samverkan planeras därför med Vindelns pastorat. Samisk slöjd och samiskt konsthantverk finns i församlingens kyrkor.

Gargnäs församling framhåller att dess ansvar för verksamhet på samiska är gemensamt med Sorsele församling.

Arjeplogs församling anger att den sociala strukturen består av svenskar, samer, norrmän och, under biltestverksamheten, även andra nationaliteter. Det finns i församlingen fem samebyar. Ståkke och Maskaur är skogssamebyar, medan Semisjaur, Svaipa och Luokta-Mavas är fjällsamebyar. I beskrivningen av församlingens pastorala program nämns att det finns medlemmar som kan och förstår andra språk, och bland de mål församlingen vill nå finns att använda samiska vid gudstjänster, texter, böner och psalmer,

samt att agendor och biblar bör finnas på samiska, engelska och tyska. Vidare anges att flera av församlingens kapell används vid kapellhelger och att dessa har en stark förankring bland tidigare bofasta, fritidshusägare och samer. Församlingen påpekar att språklagen för minoriteter gäller inom Arjeplogs kommun och att det finns medlemmar i församlingen som kan och förstår teckenspråk, samiska och finska. Man anger att det inte finns något krav på att prästerna behöver kunna minoritetsspråken, men att församlingen har beredskap om någon medlem vill ha en kyrklig förrättning på samiska eller finska.

Gällivare församlings, Hakkas församlings och delvis även *Vittangi församlings* församlingsinstruktioner är likalydande i den del som avser verksamhet på samiska språket. De anger att det samiskspråkiga församlingsarbetet är en integrerad del av församlingens verksamhet. Det betyder att samiskspråkiga skall ha möjlighet att delta i gudstjänster, kyrkliga handlingar, själavård och annan församlingsverksamhet. De betonar att detta församlingsarbete därför är en del av församlingens grundläggande uppgift.

Församlingarna konstaterar att det i församlingen finns en betydande grupp samer som använder sig av det samiska språket, mestadels nordsamiska. Därför skall församlingen arbeta för att hålla regelbundna verksamheter på samiska språket, vilket man anser är möjligt om man samverkar med andra församlingar och med stiftsadjunkten för samiskspråkiga. Vidare konstaterar de att behovet av samiskspråkig verksamhet främst gäller kyrkliga handlingar och gudstjänster, men att det även behövs i de vardagliga kontakterna med medlemmar. Därför anser de att det behövs kunskaper i samiska i församlingens diakonala arbete, och man nämner som exempel hembesök och verksamhet bland äldre. De betonar även att de som söker själavård skall ha tillgång till sådan på samiska.

En redogörelse ges också för det samiskspråkiga arbetets organisation. Där betonas kyrkoherdens ansvar att i samband med långtidsplanering beakta de samiskspråkigas behov av gudstjänster och att ett visst antal gudstjänster per år på samiska språket skall planeras in, särskilt i byarna Kaitum, Nikkaluokta, Ritjem, Övre Soppero och Lannavaara som alla ligger i de tre församlingarna. När sådana gudstjänster i byarna hålls skall kyrkoherden försöka ordna så att någon samisktalande präst eller någon med venia är engagerad. Församlingen skall arbeta aktivt för att rekrytera medarbetare som behärskar det samiska språket. I församlingsinstruktionerna anges även att det skall finnas tvåspråkig information om det samiskspråkiga församlingsarbetet.

Medlemmar som talar det samiska språket skall erbjudas hjälp när de besöker pastorexpeditionen och information skall spridas på det samiska språket bl.a. via församlingsbladet. Samfälligheten och församlingens kyrkoråd skall erbjuda personalen möjligheter till fortbildning i minoritetsspråk,

och i reglerna om fortbildning för personal som arbetar med den grundläggande uppgiften skall det finnas klara anvisningar om att de skall erbjudas möjlighet att delta i fortbildning på minoritetsspråk som anordnas av den nationella nivån och stiftet.

Vittangi församling påpekar också att sameungdomar får delta i samiskt konfirmationsläger och att clearingavgift då tas ut enligt kyrkoordningens bestämmelser.

Karesuando församling påpekar att en av skolorna i församlingen är Same-skolan med låg- och mellanstadium. När det gäller kultur och föreningar nämns sameföreningar. Församlingen skall skapa ett varierat gudstjänstliv med hänsyn tagen till bl.a. församlingens språkliga och geografiska struktur. Församlingen har en särskild pastoral för musiken i församlingslivet, och i den nämns bl.a. att man också bör sjunga ur de samiska och norska psalmböckerna. Församlingen framhåller att samerna i församlingen bildar en stor minoritet med ett eget språk, nordsamiska. När det gäller den samiska gudstjänstverksamheten önskar församlingen ett samarbete med stiftet för att för att främja den samiska gudstjänstverksamheten i församlingen. Församlingen skall från sin sida anordna ett antal samiska gudstjänster under året. När det gäller barn- och ungdomsverksamheten skall församlingen ta hänsyn till den samiska minoritetens behov av samiskspråkig verksamhet. Det påpekas att ett samarbete bör ske med de angränsande församlingarna, inklusive församlingarna i Norge och Finland. Det är församlingens vilja att utnyttja de lekmanuresurser som finns inom församlingen och därvid ta hänsyn till de språkliga minoriteterna.

Arvidsjaur församling ger i sin församlingsinstruktion en historisk beskrivning av församlingens tillkomst. Församlingen omfattade då allt land mellan Lycksele i söder och Jokkmokk i norr. Någon egentlig bebyggelse har inte funnits i Arvidsjaur samhälle förrän i slutet av 1800-talet. Arvidsjaur var dessförinnan främst en kyrk-, tings- och marknadsplats för samerna. I kyrkstadens kyrkkåta firas gudstjänster varje söndagskväll under sommaren. I församlingen finns ett omfattande föreningsliv, bl.a. sameföreningen. Det finns inom församlingen tre skogssamebyar – Mausjaure, Västra Kikkejaure och Östra Kikkejaure – och fjällsamebyarna Semisjaur-Njarg, Svaipa och Loukta-Mavas passerar församlingen två gånger per år med sina renar. I församlingen firas numera en stor kyrkhelg kring vilken församlingen vill samarbeta med sameföreningen. Till kyrkhelgen kallar församlingen någon präst med kännedom och kunskap i såväl det samiska språket som den samiska kulturen. Församlingen har också anlitat stiftsadjunkten för samer som föreläsare för att medvetandegöra arbetslaget om den gemensamma historien för samer och nybyggare i församlingen. Planer finns på att gå vidare genom att exempelvis initiera en studiecirkel tillsammans med same-

föreningen och intresserade församlingsbor. I församlingen har även inlets samtal om att översätta agendor för gudstjänsterna och ordningar för kyrkliga handlingar till umesamiska.

Älvsby församling har ett inte ringa antal kyrkotillhöriga med samiska eller något annat språk som modersmål eller som andraspråk. Församlingen konstaterar att de flesta av dessa även behärskar det svenska språket, men församlingen anser ändå att det är av vikt att gudstjänstmaterial som bönböcker, biblar och sångmaterial finns tillgängligt på minoritetsspråken. Vidare anger man att församlingen när så är möjligt skall försöka låta minoritetsspråken komma till uttryck i gudstjänstlivet. Församlingen skall också vara beredd att vid behov pröva ytterligare åtgärder för att kunna tillgodose språkliga minoriteters önskemål. Församlingen anger att man skall kunna tillhandahålla gudstjänstmaterial på samiska.

Edefors församling anger att församlingen inte bedriver någon verksamhet på andra språk, men att beredskap finns att vid behov och efterfrågan starta relevant verksamhet.

Vuollerims församling framhåller att gudstjänsten skall vara tillgänglig för alla, oavsett språk och funktion, men att det för närvarande inte finns något uttalat behov av gudstjänster på samiska. Det finns f.n. enligt församlingen inte behov av arbete bland dem som inte har svenska som sitt språk. De enda främmande språk som talas i församlingen är finska och samiska. De som talar dessa språk talar dock även svenska. Därför anser man att deras behov av gudstjänster på hemspråket för närvarande är mycket små. Ytterst få talar enligt församlingen samiska och ingen av dessa har samiskan som sitt huvudspråk. Församlingen är medveten om rätten till gudstjänst m.m. på det egna språket och är beredd att när behov uppkommer tillfredställa dessa.

I Pajala församlings och Muonionalusta församlings församlingsinstruktioner nämns aldrig samiska språket specifikt. Beträffande gudstjänster, kyrkliga handlingar, undervisning/lärande och diakoni anger man att församlingen skall se till att finska, meänkieli och andra minoritetsspråk kan användas i gudstjänsterna och i förrättningarna i den mån som detta efterfrågas.

Lycksele församling vill utifrån den kristna grundsynen möta människor och aktiva organisationer inom olika språkgrupper med respekt och vilja till samverkan. I beskrivningen av verksamheten på de olika språken anges om samiska att det i församlingen finns människor med samiskt ursprung, men att det inte finns någon verksamhet som riktas enbart till den gruppen. Eftersom Lycksele historiskt har varit ett samiskt centrum påpekar man att

det kan bli aktuellt att ta upp traditionen med samiska kyrkhelger. Dessa har tidigare varit ett stående inslag i församlingens verksamhet. Församlingen betonar att mångfald och olikhet är berikande och nödvändig för att Kristi medarbetarskara skall växa. Inom ramen för sin verksamhet vill församlingen därför sträva efter att tillmötesgå olika språkgruppers önskan om att fira gudstjänst.

Malå församling skriver att församlingen har en mycket tydlig samisk bakgrund med starka traditioner ännu i dag. Språket är umesamiska som i dag är ett litet språk. Många ungdomar väljer dock att studera samiska. Samiska och samiska traditioner skall enligt församlingen om möjligt användas vid gudstjänster och kyrkliga handlingar där samer är med. Det firas friluftsgudstjänst vid Koppsele sameviste och vid samehelgen i Malå firas högmässa. Församlingen anger beträffande dop, vigsel och begravning att dessa gudstjänster bör utformas på ett sådant sätt att den samiska tillhörigheten synliggörs. Församlingen skall informera om de årligen återkommande samiska konfirmationslägren. Om diakoni och själavård nämns att en samisk krisgrupp, knuten till Samiska rådet inom Svenska kyrkan, är under bildande och att information om detta kommer att lämnas i församlingsbladet och på pastorsexpeditionen. Man avser att ta kontakt med stiftsadjunkten för samer samt med Malå sameförening.

Tärna församling nämner att en del församlingsbor arbetar inom rennäring- en och att den samiska kulturen bidrar till mångfalden och påminner om att församlingen befinner sig på sydsamiskt område. Även nordsamer som tvångsflyttades till Tärna under 1930-talet bor emellertid nu i området. Församlingen ser sig ha ett särskilt ansvar för den samiska minoritetsgruppen och avser att anordna minst två gudstjänster under kyrkoåret som tillgodoser den samiska traditionen. Vidare skall man verka för att de samiska gudstjänsterna utformas så att många kan vara delaktiga i själva firandet. Psalmsång och textläsningar och om möjligt även andra delar av liturgin skall ske på svenska och samiska. Man påpekar också att musiken är en viktig del av gudstjänsten, varför även jojken har sin plats i Guds lovsång. Församlingen skall ha ett nära samarbete med stiftets samepräst och med de lokala sameföreningarna och gemensamt förbereda gudstjänsterna samt anordna kyrkkaffen och andra sammankomster. Församlingen skall även kunna erbjuda friluftsgudstjänster vid traditionella samevisten samt vara öppen för samarbete med samerna i grannförsamlingarna i Norge. Församlingen skall se till att församlingens präst, i samverkan med stiftets samepräst, ansvarar för det själavårdande arbetet bland samerna. Vidare skall man arbeta för att få samisk konst i kyrkan. Församlingen skall stödja och ge utrymme för ett samiskt konfirmandarbete.

Också *Jukkasjärvi församling* lyfter fram en lång samisk historia i bygden. I Jukkasjärvis fall tillhörde traktens byar Enontekis församling med centrum på andra sidan finska gränsen, och kyrkplatser kom till för att ge de vandrande samerna en samlingspunkt och kristen begravningsplats på närmare håll. Församlingen bestod före år 1900 av samer och nybyggare (lappalaiset och lantalaiset) men domineras i dag av svensktalande malmfältsbor. Med hänvisningar till vad Kiruna kommun skrivit i sin framtidsvision pekar församlingen på de pressade förhållandena för rennäringen.

Församlingen har återkommande sommarverksamhet i form av gudstjänster och barnverksamhet i samevistena Alesjaure, Råvvetievva och Láirevagge, i samband med kalvmärkningen. I församlingen finns tre kulturer och tre språk: svenska, finska och samiska, och det är enligt församlingen nödvändigt i gudstjänstlivet och i mötet med människor att de får höra och tala sitt språk. Med utgångspunkt i vad kyrkoordningen säger om allas rätt till gudstjänst och församlingens ansvar för alla som vistas där, konstaterar församlingen att det är nödvändigt för församlingen att använda sina medlemmars språk och kulturella uttryck. Man framhåller också de rättigheter samerna har som urbefolkning i Sverige och tillika minoritet med eget språk och egen kultur när det gäller den kyrkliga verksamheten, dvs. rätt till gudstjänster, kyrkliga handlingar, sjuvård och övrig församlingsverksamhet där deras språk och kultur finns med. Den samiska kulturens strävan efter att leva i samklang med det skapade lyfts fram, liksom att det är samma strävan som kyrkan har. Det är en grund för enheten att alla språk och kulturer är en del av den gudomliga skapelsen och att evangeliet uttrycks på olika språk och i olika kulturer. En uppgift för kyrkan är därför att se varje enskild människa med hennes kultur och språk och att bygga broar mellan människor och kulturer.

Ett samiskt perspektiv i gudstjänst och förkunnelse anser man levandegör och bidrar till helhet i församlingen. Församlingen konstaterar att samiska språket har officiell status i de fyra nordligaste kommunerna i Sverige, men att det också råder en mycket bristfällig kunskap om samisk kultur, språk och historia, eftersom det undantagsvis ingått i skolans undervisning. Inledningen till en bra dialog anser man därför att spridandet av god och nyttig litteratur i ämnet kan vara.

Av tradition firas tre samiska kyrkhelger – Mikaelsmäss och Andersmäss i Jukkasjärvi kyrka samt Marie Bebådelse i Kiruna kyrka. Församlingen konstaterar att dessa gamla traditioner genom åren kommit att försvagas och att det är viktigt att värna och stärka dem samt att på ett tydligt sätt lyfta fram det samiska språket för att visa församlingens ambitioner att stärka den samiska identiteten. Samtidigt påpekar man att det är viktigt att inte utestänga dem som inte förstår samiska, en språkgräns som ibland går rakt igenom familjer. Församlingen vill också göra gudstjänsterna mer tillgängliga genom exempelvis tvåspråkiga agendor eller tolkar. Stiftsadjunkten

för samiskt arbete ser man som en resursperson som kan användas i samband med samiska gudstjänster. Församlingen betonar även vikten av att integrera det samiska i all gudstjänstverksamhet. Det kan t.ex. ske genom att man lyfter fram något samiskt i kyrkobönen eller i temagudstjänsten. I samband med de samiska kyrkhelgerna finns det i församlingen en tradition att man tillsammans med Kiruna sameförening anordnar kulturaktiviteter.

När det gäller de kyrkliga handlingarna påtalar man att det är önskvärt att man använder samiska vid dem, eftersom många människor i församlingen levtt nästan ett helt liv utan att använda det svenska språket. Detta får då göras via tolk eller, där så är möjligt, genom att stiftsadjunkten för samiskt arbete leder dem. Församlingen beskriver de särskilda konfirmationslägren för samiska ungdomar vars högtid tidvis hållits i Kiruna kyrka, samt anger att man stöder de konfirmander som önskar delta i dessa läger. Församlingen betonar också vikten av att man kan vara med under planering och genomförande av lägren de gånger de sker inom församlingens gränser, eftersom detta också är en del av församlingens samiska verksamhet.

I församlingen finns även en samisk arbetskreis som samlas regelbundet. Det har funnits en samisk kör, och man anser att det vore viktigt att hitta vägar för att återuppliva den eftersom den samiska musiken varit en gemensam tråd genom församlingens samiska arbete.

De konstskatter som är präglade av den samiska kulturen har en viktig plats i församlingen. Det har betytt mycket för såväl andras syn på församlingen som för samernas egen identitet i församlingen. Församlingen anser att det är viktigt att fortsätta i samma tradition där samisk kyrkonst och symbolvärld är en viktig del av det arv församlingen fått att förvalta.

Norsjö församling noterar att Norsjöbygden är en del av renbeteslandet och att samer därför tidvis vistas inom församlingen. Däremot har inte församlingen några permanent boende som talar samiska. För att ha möjlighet att erbjuda samisktalande präst vid behov har församlingen kontaktat stiftsadjunkten för samer.

Åsele församling anger att målet är att fira minst en sydsamisk gudstjänst under perioden januari–mars i antingen Åsele eller Fredrika samt en församlingsafton med innehåll knutet till samerna och deras kultur. Vidare anger man att samepräst anlitas vid behov.

I *Burträsk församling*s församlingsinstruktion saknas redogörelse för verksamhet på samiska. Domkapitlet har i samband med att man utfärdat församlingsinstruktionen föreslagit församlingen att den också skall redogöra för den verksamhet som gäller samisktalande i församlingen.

Kalvträsk's församling framhåller att det för närvarande inte finns några andra språkgrupper än svenska men om behov uppstår kommer man att kontakta respektive stiftsadjunkt.

5 Icke-territoriell samisk församling

5.1 Sametinget om bildande av en icke-territoriell församling

Sametinget ansökte 2004 hos Kyrkostyrelsen om bildande av en icke-territoriell samisk församling inom Svenska kyrkan. Denna ansökan är resultatet av ett enhälligt beslut i Sametingets plenum vid behandlingen av en motion om bildande av en sådan församling. Sametinget önskar att den icke-territoriella samiska församlingen skall vara ansluten till Uppsala stift. Medlem i den icke-territoriella samiska församlingen skall enligt Sametinget den kunna vara som är upptagen i Sametingets röstlängd, är make, maka eller sammanboende under familjära förhållanden till någon som är upptagen i Sametingets röstlängd eller barn till någon som är upptagen i Sametingets röstlängd.

I motionen till Sametinget framhålls att de förändrade relationerna mellan Svenska kyrkan och staten medfört ett ökat självbestämmande och att de kyrkliga församlingarna fått ett ökat ansvar för sina medlemmar. Ett inrättande av en icke-territoriell församling skulle ge samerna ökat självbestämmande, egen finansiering, ökad gemenskap och tillhörighet, möjlighet att anställa egna präster och lekmän, möjlighet att disponera samiska möteslokaler, möjlighet till ökad samisk andlig vård och förståelse, levandegöra och upprätthålla samiska kyrkhelgstraditioner samt förmedla det kristna budskapet i samisk språkdräkt och utveckla den samiska liturgin.

Sametingets styrelse inhämtade ett yttrande från Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Rådet föreslog att en utredning skulle tillsättas för att undersöka konsekvenserna av bildandet av en icke-territoriell församling. Med ledning av den skulle man sedan ta ställning till den fortsatta handläggningen av motionen. Samiska rådet konstaterade också att motionen belyste ett missnöje bland samer som enligt rådets mening var beaktansvärt. Rådet ansåg att såväl stift som församlingar borde uppmärksammas på detta.

Sametingets styrelse beslöt att föreslå Sametinget att bifalla motionen samt att uppdra till styrelsen att utreda frågan vidare och inleda diskussioner med Svenska kyrkan. Sametinget fattade 2003 ett enhälligt beslut i enlighet med Sametingets styrelsens förslag. Någon dokumenterad utredning har inte gjorts av Sametingets styrelse men däremot en bedömning att bildandet av en icke-territoriell samisk församling i Svenska kyrkan skulle vara genomförbar. Styrelsen tog också initiativ till ett möte med Svenska kyrkan rörande bildandet av en icke-territoriell samisk församling i Svenska kyrkan. Vid mötet överlämnades ansökan om bildande av en icke-territoriell samisk församling i Svenska kyrkan.

5.2 Icke-territoriella församlingar i Svenska kyrkan

5.2.1 Allmänt om församlingar och stift i Svenska kyrkan

Församlingen är den grundläggande enheten inom Svenska kyrkan. För de flesta församlingarna gäller territorialprincipen. Dessutom finns det fem icke-territoriella församlingar. Kyrkoordningens församlingskriterier gäller även för dem.

Det skall i församlingen enligt kyrkoordningen 37 kap. 2 § firas en huvudgudstjänst varje söndag och annan kyrklig helgdag eller åtminstone en gudstjänst varje vecka om inte Domkapitlet har medgivit något annat. Vidare skall det i församlingen finnas minst ett kyrkorum, invigt i Svenska kyrkans ordning, samt människor som tar ansvar för att församlingens uppgifter blir utförda och som är beredda att åta sig förtroendeuppdragen i församlingen. Undantag kan medges från dessa kriterier, men bara om det finns särskilda skäl.

En församling är det lokala pastorala området i Svenska kyrkan. Dess grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Församlingen har ansvar för den kyrkliga verksamheten för alla som vistas i församlingen. I varje församling skall följande anställda finnas: en kyrkoherde, minst det antal övriga präster (komministrar) som Stiftsstyrelsen bestämmer, minst en kyrkomusiker som skall vara organist eller kantor samt det antal diakoner och den personal i övrigt som behövs för verksamheten.

Alla som tillhör Svenska kyrkan har efter sin förmåga ett gemensamt ansvar för att bidra till de ekonomiska förutsättningarna för kyrkans verksamhet. Det sker i första hand genom kyrkoavgiften.

En ekonomisk utjämning sker inom Svenska kyrkan (men omfattar inte Hovförsamlingen). Församlingarnas inkomster och kostnader utjämnas genom avgifter och bidrag. Församlingarna skall varje år betala en allmän utjämningsavgift. Avgiften beräknas på avgiftsunderlaget och är f.n. sju öre på hundra kronor av avgiftsunderlaget. Den allmänna utjämningsavgiften finansierar stiftsbidrag och extra utjämningsbidrag samt till viss del verksamheten på kyrkans nationella nivå.

Territorialprincipen gäller på både församlings- och stiftsnivå. Stiften är geografiskt bestämda med utgångspunkt från de församlingar som tillhör stiftet. För de icke-territoriella församlingarna gällde före år 2000, med undantag för Hovförsamlingen, att de tillhörde det stift där församlingen bedriver sin verksamhet och där den har sitt upptagningsområde. Detta gäller även i dag. När det gäller Svenska kyrkans församlingar i utlandet anses inte ordningen hindra att de är knutna till ett stift i Sverige. Biskopar och domkapitel har ett särskilt ansvar för lära, tillsyn och för att värna kyrkans enhet, medan Stiftsstyrelsen har uppgiften att främja församlingslivets utveckling.

5.2.2 Icke-territoriella församlingar

Av lagen om Svenska kyrkan (1998:1591) framgår det att det kan finnas icke-territoriella församlingar i Svenska kyrkan. De icke-territoriella församlingar som finns kvar i dag har funnits sedan 1500- och 1600-talet. De grundade länge sin existens på ordningar och privilegier som har beslutats långt tillbaka i tiden, en del redan på 1500-talet. Dessa privilegier upphörde dock i samband med att kyrkolagen trädde i kraft den 1 januari 1993.

1994 års kyrkomöte klargjorde att de fem icke-territoriella församlingarna »är historiskt givna och under överskådlig tid kommer att finnas kvar«. Direktiven till utredningen om Svenska kyrkans framtida organisation utgick därför från att de skulle finnas kvar. Den statliga regleringen i lagen (1992:288) om medlemskap i icke-territoriell församling kom genom detta uttalande att ersättas av en i princip motsvarande inomkyrklig reglering i kyrkoordningen.

Av kyrkoordningens 35 kap. 1 § framgår det att den som tillhör Svenska kyrkan tillhör den territoriella församlingen där han eller hon är folkbokförd men att det i vissa fall istället finns rätt att tillhöra en icke-territoriell församling. Vilka de fallen är framgår av bestämmelserna i samma kapitel 2–6 §§. I kap. 36 § 2 klargörs även att de icke-territoriella församlingarna är kyrkliga indelningsenheter inom Svenska kyrkan. De flesta bestämmelser som gäller för territoriella församlingar gäller även för de icke-territoriella församlingarna.

I Svenska kyrkan finns i dag fem icke-territoriella församlingar:

- Karlskrona amiralitetsförsamling
- Tyska Christinae församling i Göteborg
- Tyska S:ta Gertruds församling i Stockholm
- Finska församlingen i Stockholm
- Hovförsamlingen.

FÖRSAMLINGSTILLHÖRIGHET

För medlemskap i Karlskrona amiralitetsförsamling gäller att man har rätt att tillhöra Karlskrona amiralitetsförsamling om man tillhör Svenska kyrkan och är folkbokförd i en församling i Karlskrona eller Ronneby kommun och dessutom 1) är anställd vid Försvarmakten med placering inom marinen, 2) har varit anställd vid Försvarmakten med placering vid marinen och vid anställningens upphörande har fått pension eller 3) är anställd vid Karlskrona amiralitetsförsamling. Man kan också bli medlem i församlingen om man är make eller hemmavarande barn till någon som tillhör församlingen eller är efterlevande make eller hemmavarande barn till någon som tillhört församlingen enligt dessa kriterier (35 kap. 2 §).

För medlemskap i Hovförsamlingen gäller att den har rätt att tillhöra Hovförsamlingen som tillhör Svenska kyrkan och är folkbokförd i Sverige och dessutom 1) är medlem av Kungliga Huset eller 2) tjänstgör eller har

tjänstgjort vid Kungliga Hovstaterna eller Kungliga Staberna. Man kan också tillhöra Hovförsamlingen om man är make eller hemmavarande barn till någon som tillhör församlingen eller är efterlevande make eller hemmavarande barn till någon som tillhört församlingen enligt dessa kriterier (kyrkoordningen 35 kap. § 6).

För medlemskap i Tyska Christinae församling i Göteborg gäller att man har rätt att tillhöra Tyska Christinae församling i Göteborg om man tillhör Svenska kyrkan, är folkbokförd i en församling i Göteborgs, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Mölndals, Partille eller Öckerö kommun och dessutom 1) är medborgare i Tyskland, 2) är född i ett tyskspråkigt land eller 3) är barn till någon som är född i ett tyskspråkigt land. Man kan också bli medlem i församlingen om man är make eller barn till någon som tillhör församlingen eller är efterlevande make eller barn till någon som tillhört församlingen enligt dessa kriterier (kyrkoordningen 35 kap. 3 §).

Motsvarande medlemsregler gäller de två övriga icke-territoriella församlingarna, Tyska S:ta Gertrud i Stockholm och Finska församlingen i Stockholm, som grundar sitt medlemskap på medborgarskap respektive språklig eller nationell härkomst.

Tillhörigheten till en icke-territoriell församling är helt frivillig och bygger på ansökan. Frågor om tillhörighet skall normalt prövas av kyrkoherden i respektive församling. Man kan också fritt utträda ur en icke-territoriell församling.

Den som tillhör en icke-territoriell församling har rösträtt vid direkta kyrkliga val enligt i princip samma regler som för den som tillhör en territoriell församling med det undantaget att rösträtten inte avser den församling där man är folkbokförd utan den icke-territoriella församlingen. De som tillhör Hovförsamlingen har bara rösträtt till Kyrkomötet eftersom Hovförsamlingen inte tillhör något stift eller någon samfällighet och har kyrkostämman.

Den som tillhör Svenska kyrkan och en icke-territoriell församling, är döpt och fyller 18 år senast på dagen för valet, är valbar till uppdrag som förtroendevald i den icke-territoriella församlingen och en samfällighet om församlingen ingår i en sådan. Valbarheten gäller också uppdrag i stiftet, med undantag av de som tillhör Hovförsamlingen, samt till den nationella nivån.

6 Samiskt kyrkligt arbete i Norge och Finland

6.1 Norge

Kirkemötet (motsvarigheten till Kyrkomötet i Svenska kyrkan) är det högsta representativa organet i Den norske kirke och Kirkerådet är dess verkställande organ (och alltså dess motsvarighet till Kyrkostyrelsen i Svenska kyrkan). Det norska Kyrkomötet har 85 ledamöter. Det finns 11 stift (på norska bispedømmen). I Kirkemötet ingår från varje stift biskopen, fyra lekmän, en lekman som är kyrkligt anställd och en präst. De tre nordligaste stiftet (Nidaros bispedømme som har ansvar för arbetet på sydsamiska, Sør-Hålogalands bispedømme som har ansvar för arbetet på lulesamiska samt Nord-Hålogalands bispedømme som har ansvar för arbetet på nordsamiska) har även var sin samisk representant i Kirkemötet. Kirkerådet utser två representanter och ledarna för de tre centralkyrkliga råden, dvs. Kirkerådet, Mellomkirkelig råd (det ekumeniska rådet) och Samisk kirkeråd, har också var sin representant i Kirkemötet.

Den norske kirkes kyrkomöte beslöt 1992 att inrätta Samisk kirkeråd från den 1 januari 1993. Rådet är Kirkemötets organ för samiskt kyrkoliv och skall främja, värna och samordna samiskt kyrkoliv i Den norske kirke. Rådet har åtta medlemmar med representanter från syd-, lule- och nordsamiskt område, från Sametinget, Kirkerådet och Biskopsmötet. Sekretariatet för Samisk kirkeråd har tre anställda.

Samisk kirkeråd har följande uppgifter:

- Att stimulera till att samiskt kyrkoliv tas till vara som en nödvändig och likvärdig del av Den norske kirke.
- Att främja kännedom om de särskilda värden som samiskt kyrkoliv och det samiska kristna arvet representerar för kyrkan som helhet och bearbeta de frågor kyrkan möter i samisk kultur, tradition och historia.
- Att bidra till att stärka den samiska befolkningens kultur och språk och främja kunskapen om samernas ställning i Den norske kirke.
- Att hålla kontakt med kyrkor med samiska församlingar i Norden och på Kolahalvön samt främja åtgärder i och samordning av frågor av gemensamt samisk-kyrkligt intresse.
- Att ta initiativ i Den norske kirkes arbete med ursprungsbefolkningsfrågor i samarbete med Mellomkirkelig råd.

Samisk kirkeråd har under flera år bedrivit ett projekt, Ung i Sápmi, som riktat sig till samiska ungdomar i åldrarna 16–25 år och där de som fungerat som ledare i projektet varit unga, 25–35 år. Samisk kirkeråd har nu beslutat, som en uppföljning av detta projekt, att inrätta ett ungdomsutvalg

(ungdomsutskott), till en början under en begränsad projekttid. Redan i dag finns det ungdomar med i Samisk kirkeråd.

ANSÖKAN OM BILDANDE AV EN SYDSAMISK FÖRSAMLING

Till Samisk kirkeråd kom 2004 en skrivelse från Nidaros bispedømmeråd (som i detta sammanhang närmast motsvarar Stiftsstyrelsen i Svenska kyrkan) med förslag om bildande av en samisk församling i sydsamiskt område med stöd av den norska kyrkolagen, kyrklig indelning § 2. Den sydsamiska befolkningen är liten och spridd över fyra fylken och tre stift: Nidaros, delar av Sør-Hålogalands och Hamar. Enligt kyrkolagen är socknen/landskommunen grunden för tillhörigheten och alla medlemmar tillhör en sådan församling, men det finns också särskilda dövförsamlingar och kategorialförsamlingar för vilka särskilda ordningar är fastställda. Vissa av kyrkans medlemmar kan även tillhöra en sådan församling.

Initiativet till förslaget från Nidaros stift kommer från den kommitté för sydsamiskt kyrkoliv, Utvalg för sydsamiskt kyrkoliv, som finns i detta stift sedan 1991. Huvudargumentet för att upprätta en egen församling (menighet) är att det kommer att ge det sydsamiska kyrkolivet en ökad status och uppmärksamhet. Medlem i denna sydsamiska församling skall den kunna vara som är medlem av Den norske kirke, som räknar sig själv som same eller är gift med en same och är bosatt i det sydsamiska området, som räknar sig som sydsame eller är gift med en sydsame och är bosatt utanför det sydsamiska området, som är anmäld av föräldrar som är medlemmar i en samisk församling samt andra som har anknytning till sydsamiskt kyrkoliv.

Samisk kirkeråd har behandlat skrivelsen. Rådet konstaterar att det i Den norske kirke pågår ett omfattande reformarbete som kommer att vara avgörande för hur kyrkan kommer att vara organiserad, oavsett nivå, framöver. Samisk kirkeråd anser därför att det inte vore ändamålsenligt att nu inrätta en sydsamisk församling, innan en totalgenomgång av hur det samiska kyrkolivet skall vara organiserat gjorts. Rådet har därför beslutat att bordlägga frågan. Samtidigt vidtar man dock åtgärder för att stimulera en fortsatt diskussion.

6.2 Finland

Kyrkomötet i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland består av 109 ledamöter. Av dess ledamöter är det 96 (64 ombud valda av församlingarna och 32 prästerliga ombud) som utses genom indirekta val. Rösträtt har förtroendevalda som valts i församlingar samt stiftens präster. Utöver dessa sitter i Kyrkomötet 10 biskopar och fältbiskopen samt från maj 2000 en av Sametinget utsedd representant för samerna. De ledamöter i Sametinget/sameparlamentet som tillhör evangelisk-lutherska kyrkan i Finland deltar i valet av samiskt ombud till Kyrkomötet. I Sametinget/sameparlamentet har

man planerat att grunda en kyrklig grupp och i den skulle ingå ledamöter som är medlemmar av den evangelisk lutherska och av den ortodoxa kyrkan.

I november 2003 godkände Kyrkomötet en reform av sättet att välja ärkebiskop. Andelen röstberättigade från andra stift utökades från 13 till 29 procent och nya elektorerna i ärkebiskopsvalet blev medlemmarna av stiftsfullmäktig och Kyrkostyrelsen. Röstberättigade i valet är även präster och elektorerna i ärkestiftet, medlemmarna av samtliga domkapitel samt den same som valts till samiskt ombud i Kyrkomötet.

Till skillnad från Norge och Sverige är de flesta samerna i Finland bosatta i ett stift, Uleåborgs stift. Samerna har en ledamot i stiftsrådet. Den ledamoten utses på samma sätt som ledamoten till Kyrkomötet. I Uleåborgs stift finns en samearbetsgrupp. I Enare församling är en samepräst anställd. Prästens arbetsområde omfattar hela sameområdet eller det samiska hemlandsområdet (Enare, Utsjoki, Enontekiö församlingar samt norra delen av Sodankylä församling). Där bor cirka 7000 samer. Det finns även två diakoner som är anställda för arbete bland samerna, en i Enare församling och den andra i Utsjoki församling. Lönen för prästen och diakonerna betalas av Kyrkostyrelsen. Alla samer i Finland som tillhör den evangelisk-lutherska kyrkan är medlemmar i lokala församlingar. Församlingarna Enare, Utsjoki, Enontekiö i sameområdet är tvåspråkiga. I sameområdet talas två varianter av samiska, enaresamiska och nordsamiska. I Helsingfors bor det cirka 1000 samer men där bedrivs inte något samiskt församlingsarbete. För närvarande finns det i Finska kyrkan sju präster som kan tala samiska och fyra av dessa arbetar i det samiska området.

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

7 Principiella utgångspunkter

7.1 Samisk identitet, kultur och teologi

FÖRSLAG:

1. Forskningsstipendier bör inrättas för samiska teologistuderande.
 2. Svenska kyrkans teologiska kommitté bör genomföra en hearing om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag, liksom om formerna för samiskt teologiskt arbete. Med bl.a. denna hearing som grund bör kommittén lägga fram förslag till åtgärder.
-

Vårt uppdrag är att se hur Svenska kyrkan på ett tydligare sätt än hittills bör uppmärksamma och ta ställning till frågor av särskild betydelse för den samiska befolkningen. Självfallet bör Svenska kyrkans eget handlande stå i samklang med de ställningstaganden som Svenska kyrkan deltagit i inom t.ex. Kyrkornas Världsråd, Lutherska Världsförbundet och Europeiska kyrkokonferensen.

Det behövs inte fler kyrkliga deklARATIONER. Ole Henrik Magga, professor i samiska språk och tidigare ordförande i FN:s permanenta forum för ursprungsfolken, har påpekat att man i kyrkorna lätt ansluter sig till principiellt hållna teorier. Hans förhoppning är att de enskilda kyrkorna arbetar fram planer för hur man i praktiken skall ge uttryck för kulturell mångfald.

SAMISK KYRKA?

Svenska kyrkan har genom historien deltagit i förtrycket av det samiska folket. Liksom andra kyrkor har Svenska kyrkan varit en del av en koloniserande statsmakt i områden där det funnits en urbefolkning. En del i detta förtryck har varit viljan att förhindra att samiska historiska särdrag, särskilda traditioner och samisk kultur kommit till uttryck. Den samiska identiteten har inte kunnat speglas i gudstjänster och övrigt kyrkoliv.

I inledningen till *Samisk kyrka* (Mitt i församlingen 2003:4) frågar redaktören Urban Engvall vad en samisk kyrka är – eller snarare vad den skulle kunna vara. »För det handlar fortfarande om en utopi«, skriver han och konstaterar att något som kan kallas samisk kyrka bara finns i ett fåtal lokala sammanhang – och då tack vare enskilda personers kunskap och engagemang.

Strukturen – vare sig det handlar om de direkta formerna för styrning eller formerna för bearbetning av lärofrågor – speglar alltså inte att Svenska kyrkan också är en samisk kyrka, dvs. har åtskilliga medlemmar som är samer eller som har en samisk anknytning.

Man kan ta jojkningen som exempel. Jojkningen är det samiska sättet att sjunga. Det västerländska sättet att sjunga heter på samiska lavlodh (sydsamisk stavning)/lávlut (nordsamisk stavning). Språkligt sett är saken alltså ganska enkel. Jojken har också som all annan musik sociala och kulturella funktioner – och den kan därtill ha en religiös betydelse.

Under mycket lång tid, ända in i vår tid, har kyrkan uppfattat jojkningen som ett uttryck för hednisk trolldom. Fortfarande kan man möta församlingar i Svenska kyrkan där man skulle känna i vart fall en stor tveksamhet för att ge det samiska sättet att sjunga utrymme i kyrkorum och gudstjänst. Första gången det jojkades i Uppsala domkyrka var vid högtidsgudstjänsten 1993 med anledning av Uppsala mötes 400-årsjubileum.

Modersmålet lämpar sig väl för samtal om och med Gud. Både jojk och lavlodh/lávlut kan givetvis också användas för att ge uttryck för kritik, ilska och tveksamhet gentemot kyrka och kristen tro. Det finns inte något i jojken i sig som strider mot kristen tro – lika litet som det generellt finns något som strider mot kristen tro i lavlodh/lávlut, den sång som framförs på något annat språk än samiska. Både jojk och lavlodh/lávlut används för att beskriva djupt andliga (också kristna) sammanhang. För många samer kan en kristen tro sannolikt uttryckas bättre genom jojkning än om man skulle använda lavlodh/lávlut.

Den norske kirke har kommit längre med i vart fall bearbetandet av sitt förhållande till samerna än Svenska kyrkan. Vid Kyrkomötet i Trondheim 1997 konstaterade Den norske kirke bl.a. att den

»inte i tillräcklig utsträckning visat respekt för samernas kristna tro. [Samerna] har inte heller fått ett tillräckligt utrymme för sin egen spiritualitet och kulturella egenart, sina religiösa erfarenheter och sitt språk. Vi har ännu mycket att lära och tillgodogöra oss av samisk kultur och samiskt kyrkoliv, också inom de teologiska, kyrkomusikaliska och liturgiska områdena.«

SAMISK TEOLOGI?

Självklart finns det en samisk särprägel. Samerna har generation efter generation tagit vara på naturens möjligheter. Renen och renskötseln, jakten och fisket har varit viktiga inslag i samiskt liv. De starka, livsnära upplevelsorna har sett ut på ett annat sätt än för stora delar av befolkningen i övrigt. Solens upp- och nedgång, snön och regnet, lugnet och stormen, växtlighetens utveckling, rovdjurens närvaro, exploateringen av naturen – allt detta har i generationer påverkat inte bara det praktiska livet utan också andligheten.

I slutdeklarationen från Europeiska kyrkokonferensens möte 1998 i Kara-sjok, med representanter för urfolk i olika delar av världen, konstaterades följande:

»Vi har en djup övertygelse om vårt förhållande till Moder Jord och om vårt lands och våra landområdens helighet. Vår identitet och kultur, vårt språk, vår livsfilosofi och vår andlighet är knuten till den totala balansen i skapelsen. Detta samband har gjort vår tillvaro möjlig trots de dominerande sociala, ekonomiska, politiska, kulturella och religiösa krafternas förtryck, utnyttjande och försök till assimilering.«

I deklARATIONEN påpekar deltagarna att urfolkens liv och andliga arv alltid och i ökande grad hotas. De hot som nämns är bl.a. gruvdrift, åtgärder för att skydda vilda djurarter (varmed man avser t.ex. skyddet av rovdjur inom områden med renskötsel), skogsavverkning, vattenkraftutbyggnad och militära anläggningar. Inte ens urfolkens heliga platser går fria. Allt detta utgår från rika, industrialiserade länders utvecklingsmodeller, där naturresurserna utnyttjas utan hänsyn till kommande generationer, och den pågående globaliseringsprocessen. I deklARATIONEN heter det vidare:

»Vi anser att jorden är en gåva från Skaparen och vi sätter förvaltaransvaret högt, inte bara för vår egen skull, utan också för framtida generationers. ... Våra liv uppehålls av Gud och allt ligger i Skaparens händer. Denna vision ger oss styrka och innehåll i kampen för Moder Jords överlevnad – och för en rättfärdig samexistens mellan världens folk.«

Med samma utgångspunkt har Bierna Bientie, norsk präst för sydsamerna, konstaterat att kyrkan måste ta samernas nära förhållande till naturen på allvar och synliggöra detta i förkunnelse, t.ex. genom valet av gudstjänstrum, psalmer och liturgi.

Samiska traditioner, samisk kultur och samisk miljö kommer också regelbundet till uttryck vid de samiska konfirmationsläger som årligen anordnas växelvis av Härnösands stift och Luleå stift och i samarbete med den samiska ungdomsorganisationen Sáminuorra. Reflektioner runt samisk teologi har alltid varit ett naturligt inslag i de samiska konfirmationslägren som bedrivits sedan mitten av 1980-talet. Intresset för ett teologiskt samtal har kommit från både samiskt och kyrkligt håll. Lägren är intressanta att lyfta fram som exempel då de är den mest kontinuerliga verksamhet där reflektion över samisk teologi bedrivs. Luleå stift skriver i sin instruktion för lägret:

På ett samiskt konfirmationsläger bör undervisningen präglas av att samerna är ett eget folk med en egen historia, i såväl kulturellt som politiskt och i andligt avseende. Detta innebär för Svenska kyrkan att både undervisa om samt ge utrymme för de samiska religiösa traditionerna, både så som de var före mötet med nationalstaterna och kyrkan och så som de i dag lever vidare. Förhållningssätt till naturen, heliga platser, förmödrar, förfäder och renen är också viktiga i dessa sammanhang.

I undervisningen bör också de delar av kyrkans och samernas historia som handlat om konfrontation och kolonialism beröras och hur kyrkan i dag istället kan medverka till upprättelse och synliggörande av samernas situation.

Undervisningen bör syfta till att uppmuntra konfirmanderna att utifrån sina egna traditioner formulera och synliggöra kristen tro så att de kan vara både samer och kristna på samma gång.

De samiska ungdomarna reflekterar under konfirmationslägret själva över bibeltexter och kyrkliga traditioner utifrån sin egen historia och lyfter fram detta i redovisningen. Under lägret får ungdomarna kanske för första gången lära sig mer om sina egna förfäders och förmödrars religion. De får också ta del av vad inte bara präster sagt om den utan också vad samer själva uppgett om sin tro. Oftast resulterar detta i ett stort engagemang med kreativa processer. Vid den konfirmation som hölls i samband med kyrkodagarna i Jokkmokk 2004 fanns flera exempel på detta. En grupp hade studerat Gamla testamentet och konstaterade:

Läser vi bibeln från pärm till pärm inträffar något märkligt. I början finner vi ett folk som lever nästan som oss. Man är nomader och har sina djur på ungefär samma sätt som vi. Det ser till och med ut som om man hade samma rovdjurstryck som vi. Man till och med offrade på ungefär samma sätt som våra förfäder gjorde.

Det folk som Gud utvalde var precis som oss ett ganska litet folk som ofta hamnade i problem med majoritetsbefolkningen i t.ex. Egypten eller Babylonien. Man har en Gud som inte bor i städer utan möts i ett nomadiserande tabernakel, en slags Lavvu, inte olik den vi sitter i just nu. Allt var bärbart och portabelt.

Med tiden kom Israels folk att slå sig ner mer permanent och bilda samhällen i mer västerländsk bemärkelse med kungar och så. Framme i Nya testamentet blir också språket och symbolvärlden mera hämtat från jordbruket och inte lika lätt för våra ögon att förstå. Även om vår Herre uppmanar oss att se på himmelens fåglar som varken sår eller skördar så handlar många av berättelserna i Nya testamentet just om sådant.

Märkligast av allt är att i mitten av bibeln så ser det ut som i våra trakter, med en kamp mellan dessa samhällssystem. Å ena sidan profeterna som manar folket att hålla kvar vid sitt tält och den livsstil man fått genom sin långa vandring från Egypten. Å andra sidan den nya livsstilen med åkerbruk, kungar och stora stenbyggnader där man skulle möta Gud.

Men resterna av den kampen mellan det nomadiserande och det agrara finns fortfarande i vår tid kvar. Påsken, kristendomens största högtid är ett resultat av åminnelsen av uttåget från Egypten. Uttåget är också en modell för hur ett folk kan befrias från världsliga förtryck hos många teologer från tredje och fjärde världen vi har läst om under konfirmationen.

I Sápmi har denna tanke främst förvaltats av Lars-Levi Laestadius som talar om samerna som Guds utvalda folk, genom vilket nåden åter en gång ska komma en fallen värld tillgodo. Utvalda inte för sin storhet i världens ögon utan för att Gud hade behag till det samiska folket.

Att läsa texter på det här sättet kan kanske öppna våra sinnen för hur det varit i våra trakter att tillhöra en minoritet. Det visar också, förvånande nog, kanske, att frågeställningarna vi har i Sápmi också är djupt bibliskt förankrade. Vi tycks dessutom ha profeterna på vår sida!

Även samiska traditionella symboler används för att uttrycka kristen tro. Vid samma tillfälle i Jokkmokk berättade en annan grupp om uppståndelsen:

För länge sedan hölls ett bröllop mellan en björn och en kvinna som också fick barn tillsammans. Sedan dess hör björnen och människorna ihop på ett speciellt sätt. Genom att jaga och döda björnen kan människorna ta del av björnens kraft men det gäller också att få den att förstå att det inte var av elakhet som man gjorde så. Om man begravde björnen med alla ben på rätt plats så kunde den dessutom uppstå. Tron på uppståndelsen torde därför inte ha varit svår att ta till sig för våra förfäder. Märkligt nog har ingen av de forna prästerna tagit upp denna ursamiska modell för förståelse av uppståndelsen.

De samiska konfirmationslägren är ett bra exempel på att samisk teologi redan nu pågår, men behovet av ytterligare reflektion och utveckling av en samisk teologi inom Svenska kyrkan är starkt. Den kan ske av både samiska och icke-samiska teologer. Däremot kan den inte ske av bara icke-samiska teologer. Det är ett av de problem som ofta finns för små urfolk som inte kan inrymma tillräckligt många forskare för att täcka in alla vetenskapliga specialområden som kan bli aktuella vid en bearbetning av samisk tro och tradition. De utmaningar som följer av detta är givna: Att ändå rekrytera samiska forskare och att utforma forskningen så att den samiska rösten ändå får ett tillräckligt utrymme.

Svenska kyrkans teologiska kommitté bör ges uppdraget att genomföra en omfattande hearing om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag, liksom om formerna för samiskt teologiskt arbete. En sådan hearing skulle kunna ge stora delar av den teologiska grund för den fortsatta diskussionen som i dag saknas. En särskild styrka skulle hearingen kunna få om man kan anlägga ett internationellt perspektiv, tillgodogöra sig kunskaper om motsvarande problem för urfolk i andra länder och få bedömningar av den svenska och samiska situationen av en vidare krets av experter än den som finns i Sverige. Enheten för forskning och kultur inom kyrkokansliet bör spela en viktig roll i detta arbete.

Svenska kyrkan bör också direkt och på ett konkret sätt stimulera samisk forskning utförd av samer genom att inrätta forskningsstipendier för samiska

teologer. Den främsta ambitionen bör vara att nå yngre studerande som genom sådana forskningsstipendier kan lägga en grund för ett långvarigt och långsiktigt forskningsarbete. Det bör kunna handla om större doktorandstipendier eller kompletteringar till studerande som redan har doktorandstipendier. Också forskare som redan har doktorerat bör kunna komma i fråga.

En viktig samarbetspartner är Umeå universitet. Universitetet ligger geografiskt väl till i förhållande till de samiska ursprungsområdena och har betydligt större resurser än övriga universitet inom det samiska området. Där finns en institution för arkeologi och samiska studier, liksom en professur i samiska språk. Där finns också bl.a. Centrum för Samisk forskning, tidigare CeSam. Dess nyantagna samiska namn är Vaartoe (som är ett fjäll med milsvid utsikt). Centret samordnar forskning om samerna, samernas kultur, språk och historia och det samiska samhället och initierar ny forskning inom fältet. Man skall enligt sin egen beskrivning »vara en mötesplats för doktorander och forskare från olika discipliner inom universitetet och därigenom skapa en positiv forskningsmiljö och ett kreativt tankeutbyte som kan berika forskningen«. Också inom andra institutioner vid Umeå universitet är det ibland naturligt att närma sig samerna och samiskan. Det finns också teologisk forskning vid Umeå universitet. Också vid de institutioner inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som är förlagda till Umeå bedrivs forskning som berör samiska frågor.

Andra i detta sammanhang viktiga organisationer och institutioner är de övriga institutioner vid universitet och högskolor där studier bedrivs kring samerelaterade frågor och urfolksfrågor i stort. Luleå Tekniska Högskola är ett exempel.

Ytterligare ett viktigt organ i detta sammanhang är Härnösands och Luleå stifts råd för utbildning och forskning, HoLruf. Rådet är ett gemensamt organ för de båda nordliga stiftet. Dess uppgift är att verka för samråd och samarbete mellan de båda stiftet, Umeå universitet samt ytterligare aktörer i fråga om utbildning, kompetensutveckling, fortbildning och forskning kring kyrkligt liv och verksamhet samt forskning relaterad till utbildning för arbete inom Svenska kyrkan. Det skall stimulera kyrkligt anställda i norra Sverige att engagera sig i fortbildning, forskarstudier och egen forskning. Det skall verka för att forskning med relevans för Svenska kyrkan utvecklas i norra Sverige. Rådet skall även vara ett konsultativt organ för kyrkligt relaterade utbildnings- och forskningsfrågor för Härnösands och Luleå stift, Umeå universitet och ytterligare aktörer. Rådet beslutar i frågor om stipendier och forskningsanslag av sådana medel som ställs till rådets förfogande. Rådet består av 11 ledamöter utsedda av stiftsstyrelserna i Härnösand (2) och Luleå stift (3), Umeå universitet (2), Teologifonden i Umeå (1), Luleå tekniska universitet (1), Mittuniversitetet (1) och Vårsta diakonigård (1). De båda stiftsstyrelserna utser i samråd ordförande och sekreterare för rådet.

ARBETE PÅ BÅDE SAMISKA OCH SVENSKA

Ofta sätts likhetstecken mellan samiskt kyrkligt arbete och kyrkligt arbete på samiska. Vi menar att detta är en olycklig tolkning. Det är visserligen sant att samiskan har en utomordentligt stor betydelse för den samiska identitetens och kyrklighetens utveckling, men det är också sant att det finns en stark samisk identitet hos många samer som inte själva talar samiska. Det finns också i den senare gruppen många som skulle vilja arbeta med denna identitet i högre grad än vad de i dag har möjlighet till. Det finns sannolikt också de som skulle vilja utveckla sina kunskaper i samiska i ett kyrkligt sammanhang.

Det är viktigt att det i Svenska kyrkan finns ett omfattande arbete på samiska, men det är också viktigt att finna former för samer som inte talar samiska att komma i kontakt med samiska kyrkliga traditioner, samisk kyrklig identitet och samiskt baserad teologi. Hur denna avvägning skall ske kan inte anges generellt. I varje enskild situation måste man bedöma om man skall använda enbart samiska, enbart svenska eller en kombination av samiska och svenska.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen. Särskilt vill rådet betona vikten av att heligheten i naturen lyfts fram som betydelsefull för den samiska andligheten.

Rådet konstaterar att det inom Sápmi finns olika uppfattningar, tolkningar och traditioner när det gäller kristen tro och därmed också till exempel när det gäller jojken och dess användning i kyrkliga sammanhang. Det kan framhållas att kyrkans jojkförbud har varit (och kanske fortfarande är) ett hårt ingrepp i samernas rätt till egen identitet, rätt att minnas och att kommunicera.

För att belysa den laestadianska synen på jojken vill rådet peka på följande text skriven av Lars Levi Læstadius under andra hälften av 1840-talet i *Fragmenter i Lappska mythologien*.

Deremot är den Lappska mythologien temmeligen fri från all poetisk grannlåt. Lapparne hafva ingenting, som kan förliknas med andra nationers Poesi. Deras sång »drejer sig», som Blom anmärker, »inom en quart eller quint, och är högst vidrig för ett musikaliskt öra». Detta gäller likvist endast för den ovane; ty när man blir van vid Lapparnes sång, finner man den icke alldeles obehaglig. Måhända har hvarken Blom eller Zetterstedt (som också fördömer deras sång) hört någon annan, än fulla Lappar jöika (sjunga). Afledne Capellmästaren Hæffner i Upsala har yttrat, att Lapparnes sång är i vissa fall sublim. NB. Såsom naturläte, eller såsom det renaste uttryck för den inneboende känslan kan den i vissa fall kallas sublim, då den blir utförd af en ren quinno röst i den genljudande skogen.

Men annars och ehuru den i musikaliskt hänseende kan sägas »dreja sig innom

en quart eller quint», får man icke föreställa sig, att den är utan variationer. Det finnes särskilda läten för sorg, och andra för glädje, särskilda modulationer för mod och feighet. Hvarje djur har på Lappska sin sång med bifogade ord, uttryckande djurets naturliga lynne. Hvarje märkvärdigare person har man tillignat en sång, som skall uttrycka personens egna maner, eller särskilda sätt att vara. Dessa sånger äro till sina modulationer lika oföränderlige, som de äro till antalet oräknelige. Men ehuru de till sången improviserade orden icke sakna all poetisk lyftning, kan man dock i dem icke upptäcka det minsta spår till Rythm. För övrigt har jag sett Lappar lika så hänförde eller inspirerade af sin sång, som trots någon af Phosphoristernas Schola, hvilket bevisar, att de icke äro så Känslolöse, som en del sednare Författare velat förespegla (Zetterstedts resa 2, pag. 56). Lapparnes poesi har som sagdt är intet egentligt sammanhang med deras mythologi. Denna framställes alltid på prosa. Naturligtvis kan den prosaiska sagan också utstyras med tillsattser, men tillsattserne äro icke af poetisk natur. De äro tillfälliga. Således får man ofta höra en och samma saga berättas på olika sätt uti olika Lappmarker. Dock är alltid grundideen den samma.

7.2 En synlig samisk närvaro

FÖRSLAG:

1. Svenska kyrkans information och kommunikation med samer bör utvecklas så att samer och samiska inkluderas. Svenska kyrkans webbvärld måste återspegla kyrkans faktiska flerspråkighet.
 2. Medel bör avsättas årligen till Samiska rådet inom Svenska kyrkan för att rådet skall kunna främja samisk kultur. Det bör ske genom a) anslag till stift och församlingar som önskar köpa in samisk konst, b) för beställning av samisk musik för kyrkliga ändamål och c) främjande av produktionen av skönlitteratur och faktalitteratur på samiska med inriktning på livsåskådningsfrågor. Det samiska kulturstipendiet bör höjas.
 3. Dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis bör fortlöpande utarbetas också på samiska i samverkan med Verbum Förlag AB.
-

Att göra den samiska identiteten synlig i Svenska kyrkan kan också handla om att göra samiskan och den samiska kulturen synligare i Svenska kyrkan. Det kan gälla såväl i Kyrkans hus i Uppsala och stiftens kanslier som på församlingarnas expeditioner.

Detta gäller också Svenska kyrkans webbvärld. Informationen och kom-

munikationen med de samiska medlemmarna måste utvecklas så att den ger uttryck för ett perspektiv som inkluderar de språkliga minoriteterna.

Kyrkostyrelsen anger i mål- och rambudgetskrivelsen för åren 2007–2009 (KsSkr 2006:1) som en vision att Svenska kyrkan skall vara en kyrka som människor har en positiv relation till och känner glädje över att tillhöra. Vidare betonar man att medlemskommunikation och medlemsvård finns bland de prioriterade områdena. Webben lyfts fram som en viktig kanal när det gäller kommunikationen med Svenska kyrkans medlemmar. Särskilda satsningar planeras för att information från alla nivåer i kyrkan skall bli tillgänglig, brukbar och interaktiv såväl på www.svenskakyrkan.se som på internet i huvudtaget. Här nämns även att medlemskommunikationen och informationsarbetet på andra språk skall ses över. Inriktningen är att dessa skall bli väl integrerade med annan information och medlemskommunikation.

Om den samiska identiteten skall bli synlig i Svenska kyrkan och man skall leva upp till visionen är de i skrivelsen föreslagna satsningarna nödvändiga och för att understryka detta lägger även vi fram förslag om att en utveckling måste ske på kommunikationsområdet för att uppnå en synlig samisk närvaro i Svenska kyrkan.

Ett exempel med en tydlig symbolisk innebörd är kapellet Marias lovsång i Kyrkans hus i Uppsala. Där finns människor med olika ursprung avbildade och texter på flera språk som Svenska kyrkan har en särskild relation till. Det finns också konstnärlig utsmyckning i övrigt. Ingenting av detta påminner dock om samiskt liv eller samisk kultur. Det är en relativt enkel åtgärd att göra något åt detta.

Likaså bör Svenska kyrkans namn finnas tydligt angivet också på samiska på de kyrkliga kanslier där samiska frågor på något sätt behandlas. Det bör också anges på samiska vilka som arbetar med samiska frågor och var man kan hitta dem. Den som har samiska som sitt modersmål skall känna sig välkommen i kyrkliga kanslier och på kyrkliga expeditioner. Nästan alla samer kan förvisso läsa svenska, men det handlar inte bara om att förstå utan om att erkännas och synas.

Det kan nämnas att Samisk kirkeråds namn anges i Oslo, i motsvarigheten till Kyrkans hus i Uppsala, på ett sätt som är likvärdigt med motsvarigheten till Kyrkostyrelsen.

Samisk konst bör också allmänt ges en mer framträdande plats i kyrkor. Det finns i dag flera framträdande samiska konstnärer – bl.a. slöjdare, skulptörer, glaskonstnärer, bildkonstnärer och textilkonstnärer – som är verksamma i Sverige, Norge och Finland och som skulle kunna vara aktuella för ett samarbete med Svenska kyrkan. 150 000 kronor bör avsättas årligen till Samiska rådet inom Svenska kyrkan för

- anslag till stift och församlingar som önskar köpa in samisk konst och själva är beredda att svara för 50 procent av kostnaden (dock minst 15 000 kronor)

- beställning av samisk musik för kyrkliga ändamål
- åtgärder för att stimulera produktionen på samiska av skönlitteratur och faktalitteratur med inriktning på livsåskådningsfrågor.

Fördelningen mellan de olika ändamålen över åren bör kunna skifta beroende på såväl efterfrågan som utbud och ansökningarnas kvalitet.

Samiska rådet bör också ges möjlighet att stärka det kulturstipendium som redan finns så att dess ekonomiska betydelse för mottagaren ökar. Med hjälp av stipendiet bör det vara möjligt att t.ex. avsätta en tid för fördjupningsstudier eller göra en studieresa. 30 000 kronor kan vara en lämplig nivå.

Svenska kyrkan bör i detta sammanhang etablera ett samarbete med Statens kulturråd. Efter riksdagens beslut 1999 att erkänna samer, sverigefinnar, tornedalsbor, romer och judar som nationella minoriteter gav regeringen Kulturrådet i uppdrag att utreda hur dessa grupper skulle få ett tillräckligt utrymme i svenskt kulturliv. Uppdraget redovisades i rapporten *De nationella minoriteterna och kulturlivet*. Sedan 2001 har Kulturrådet ett anslag på 8 miljoner kronor för att främja minoriteternas språk och kultur. Bidrag kan ges till litteratur, kulturtidskrifter eller andra projekt som rör nationella minoriteters kultur.

Till hävdandet av den samiska identiteten hör också att det skall finnas dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis på samiska. Arbetsgrupperna för samiskt kyrkoliv i Luleå och Härnösand har tagit fram dopbevis och fadderbrev och i arbetsgruppen i Härnösands stift har man även tagit fram en särskild doggåva, ett halsband med hänge i silver. Doggåvan är förknippad med att det i doggudstjänsten används samisk liturgi och/eller samiska. Dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis finns, liksom motsvarande handlingar på norska, framtagna på samiska av Den norske kirke på nationell nivå.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen. Rådet vill särskilt poängtera att uppgiften att vara fadder i det samiska sammanhanget är förenat med ett stort ansvar, betydligt större än vad det i dag är inom Svenska kyrkan i övrigt. Typiskt är därför när ett samiskt barn döps att det får många faddrar.

7.3 Användningen av samiskan

FÖRSLAG:

1. Svenska kyrkan bör även i fortsättningen aktivt stödja en positiv utveckling av det samiska språket⁸.
 2. Organ inom Svenska kyrkan som regleras i kyrkoordningen bör inom de geografiska gränser som anges i den s.k. minoritetsspråkslagen vara skyldiga att ta emot skriftliga framställningar på samiska och att också svara på dem på samiska om den som gjort framställningen har samiska som modersmål. En begränsning bör ske till att ärendet skall gälla den person som gör framställningen eller på vilkens uppdrag den görs.
-

I december 1999 antog riksdagen regeringens förslag i propositionen *Nationella minoriteter i Sverige* (1998/99:143). Till följd av detta beslut ratificerade Sverige i februari 2000 *Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter* och *Den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk*. Besluten innebar bl.a. att samiska erkändes som ett nationellt minoritetsspråk. I anslutning till riksdagens beslut har bl.a. *Lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar* (1999:1175) tillkommit.

Det är Sametinget som har ansvaret för att leda det samiska språkarbetet. I Sametingets årliga redovisning till regeringen finns därför bl.a. angivet hur språkarbetet bedrivits.

Sametingets styrelse beslutade 2002 att ett antal frågeställningar kring det samiska språkarbetet skulle utredas. Språkexperten Michael Teilus fick i uppdrag att genomföra utredningen vilken bl.a. innehöll ett uppdrag att utarbeta ett förslag till handlingsprogram. I december/januari 2003/2004 överlämnades utredningen *Start för en offensiv samisk språkpolitik – Handlingsprogram*, till uppdragsgivaren.

I juni 2003 uttalade Sametinget sig om en gemensam värdegrund – en språkpolitisk viljeinriktning. I den påtalas bl.a. att samiskan i likhet med alla andra språk är bärare av ett kulturarv. Det är genom språket man upplever och förstår tillvaron, uttrycker sina känslor och tankar och samspelar med andra. Det unika med varje språk är att det har ett alldeles speciellt sätt att meddela sig på och binda ihop ett folk. Vidare framhåller Sametinget att

8. När vi använder begreppet det samiska språket avser vi samtliga varieteter som används i Sverige inom den samiska språkgruppen.

samiska språket, dess ställning och användning är hotad då det pågår ett språkbyte bland samer, inte minst när det gäller sydsamiskan. Man konstaterar att majoritetsspråket krävs för att klara vardagen och är starkt oroade över denna utveckling då en förlust av språket innebär att man förlorar något unikt. Sametinget vill vända denna utveckling, Sametinget vill vända denna utveckling, vilket kommer att kräva omfattande satsningar på flera områden. Tinget vill utveckla samiskan till ett samhällsbärande språk med en ställning som officiellt språk i det samiska samhället.

För att främja samiskans ställning antog man vid samma sameting även långsiktiga inriktningsmål:

- Alla samer skall ha rätt till sitt språk; samiska som modersmål eller samiska som senare förvärvat språk.
- Samiskan skall vara ett komplett och samhällsbärande språk.
- Den offentliga samiskan skall vara korrekt och välfungerande.

Michael Teilus skriver att ett levande språk förutsätter att det är i aktivt bruk både hemma och i offentliga sammanhang. Om den av Sametinget antagna värdegrunden och de fastställda inriktningsmålen skall uppnås krävs en offensiv långsiktig språksatsning ifrån Sametingets sida. Det är även nödvändigt att samer som vill, skall kunna tillägna sig och få användning för språket. Språket måste därför finnas till hands. För att uppnå den höga ambitionsnivå som Sametinget satt anser utredaren att det även kommer att krävas hjälp från majoritetssamhället genom lagstiftning.

Svenska kyrkan bör stödja Sametingets arbete och detta sker också redan i dag, inte minst genom det omfattande översättningsarbete som bedrivits i fråga om Svenska kyrkans böcker.

En särskild fråga är om Svenska kyrkans organ, genom en ändring i kyrkoordningen, i högre grad än nu skall bli skyldiga att använda samiska i kontakt med den som har samiska som modersmål, dvs. en anpassning till den lagstiftning som beträffande myndigheter och domstolar gäller för språk som erkänts som minoritetsspråk i Sverige.

Lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (beslutad 1999 och tillämpad sedan den 1 januari 2000) omfattar samer, sverigefinnar (dvs. personer boende i Sverige och med finska som modersmål), tornedalingar (vilkas språk är meänkieli), romer (romani chib) och judar (jiddisch). Samiska, finska och meänkieli har en historisk geografisk bas, vilket innebär att lagen ställer krav på mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk.

Lagen tillämpas hos kommunala förvaltningsmyndigheter och statliga regionala och lokala förvaltningsmyndigheter med ett geografiskt verksamhetsområde som helt eller delvis omfattar Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Rätten gäller muntliga och skriftliga kontakter som avser myndighetsutövning i förhållande till den enskilde, men bara om ärendet har en anknytning till det geografiska område som nämnts. Om den

enskilde använder samiska så är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samiska. Om myndigheten fattar ett skriftligt beslut så skall beslutet innehålla en upplysning på samiska om att beslutet kan översättas muntligen till samiska av myndigheten om den enskilde begär detta. Också i övrigt skall de myndigheter som berörs sträva efter att bemöta samisktalande på samiska. De får dock ha särskilda tider och särskild plats för samisktalandes besök och telefonsamtal.

I Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner skall det också finnas möjlighet att få tillgång till förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på samiska.

I en statlig utredning *Att återta mitt språk* (SOU 2006:19), som utkom med sitt slutbetänkande i februari 2006, föreslås bl.a. att förvaltningsområdet för samiska utvidgas till att även omfatta Arvidsjaur, Bergs, Dorotea, Härjedalens, Krokoms, Lycksele, Malå, Piteå, Skellefteå, Sorsele, Storumans, Strömsunds, Umeå, Vilhelmina, Vindelns, Åre, Åsele, Älvdalens, Älvsbyns och Östersunds kommuner.

Det kan finnas starka principiella skäl för att ålägga också kyrkliga organ en skyldighet att betjäna den som har samiska som sitt modersmål på detta språk (och då den varietet av samiskan som är personens modersmål). Geografiskt kan man anknyta till vad som gäller för förvaltningsmyndigheter.

Å andra sidan skulle det vara betungande och praktiskt svårhanterligt för många församlingar, särskilt de mindre, att leva upp till dessa bestämmelser. I en liten församling är också personalen liten och ärenden kan ibland hanteras av en förtroendevald. Vi begränsar därför vårt förslag till den skriftliga kommunikationen och vill inte ställa krav på att det skall finnas tider avsatta för besök och samtal. Man bör också vara medveten om att vårt förslag kan leda till en diskussion om motsvarande användning av bl.a. finska och meänkieli. Hanteringen av dessa minoritetsspråk har dock inte legat inom vårt uppdrag.

Vårt förslag innebär att ett kyrkligt organ ibland måste köpa tjänsten att översätta till och från svenska, men om detta bör ett samarbete kunna etableras med kommunerna eftersom dessa sedan sex år omfattas av lagstiftningen. Antalet ärenden kommer sannolikt inte heller att bli stort.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen. Rådet konstaterar att det när det gäller språkutveckling handlar inte bara om en allmän språkutbildning för kyrkliga medarbetare, även om denna är viktig på längre sikt. Det handlar också om att kyrkliga medarbetare på ett smidigt sätt ska kunna lära sig, och använda, till exempel viktiga böner, psalmer, liturgiska texter och ordningar för kyrkliga handlingar på samiska. Materialet kan göras lätt åtkomligt via www.svenskakyrkan.se.

7.4 Samiskt kyrkoliv – mer än gudstjänster och kyrkliga handlingar

FÖRSLAG:

1. I arbetet med församlingsinstruktioner bör det samiska kyrkolivet och församlingarnas verksamhet på samiska göras mer fullständig. Ökad vikt bör läggas vid att det samiska perspektivet kommer till uttryck vid både gudstjänster, bl.a. kyrkliga handlingar, och undervisning och diakoni.
2. I det diakonala arbetet bör de äldres språkliga situation särskilt uppmärksammas. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör få i uppdrag att bearbeta denna fråga.
3. Samiska rådet bör också ges uppdraget att tillsammans med Härnösands och Luleå stift, den samiska ungdomsorganisationen Sáminuorra samt Svenska kyrkans Unga fördjupa kartläggningen av behov och möjligheter i det kyrkliga ungdomsarbetet bland samer. Uppföljningen av de samiska konfirmationslägren bör finnas med i denna bild. Lägren bör följas upp med återsamlingsträffar och kyrkliga läger anordnas för samiska ungdomar.

En genomgång av församlingsinstruktioner från de två nordligaste stiftet visar att det framför allt är möjligheten för samer att få fira gudstjänst på samiska som oftast nämns och som också prioriterats av församlingarna. Ofta kan denna tillgång till gudstjänster på samiska vara begränsad till ett fåtal tillfällen under ett kyrkoår eller till tillfällen då någon begär kyrkliga handlingar på samiska. Trots att församlingens grundläggande uppgift också innehåller undervisning, diakoni och mission är tillgången till dessa församlingsinsatser på samiska sällan förekommande i församlingsinstruktionerna.

I ett fåtal församlingsinstruktioner anges visserligen att församlingen ger bidrag till ungdomar som deltar i det samiska konfirmationslägret. Efter det att församlingsinstruktionerna fastställts har emellertid detta blivit en skyldighet eftersom det samiska konfirmationslägret omfattas av den konfirmationsclearing som införts. Det kan därför antas att detta påpekande kommer att utgå när en revidering av dessa församlingsinstruktioner sker.

Även om den samiskspråkiga verksamheten i hög grad gäller kyrkliga handlingar och gudstjänster behövs det, som t.ex. Gällivare, Hakkas och Vittangi församling skriver i sina församlingsinstruktioner, kunskaper i

samiska även i församlingens diakonala arbete, inte minst i kontakten med de äldre. De som söker själavård skall också ha tillgång till sådan på samiska, påpekas i församlingsinstruktionen. Stensele församling betonar att man vill att diakoni och själavård skall handhas av personal som har kännedom om de specifikt samiska förhållandena.

I några församlingsinstruktioner pekar man särskilt på de äldre som haft samiska som sitt förstaspråk och som på ålderns höst börjat tappa sitt andra språk, svenska. Även om detta i dag generellt uppmärksammas i det mångkulturella samhälle som Sverige utgör, är vare sig Svenska kyrkan eller samhället i stort särskilt väl rustade att möta det inom äldreomsorgen. Svenska kyrkan bör lyfta fram problemet i den allmänna debatten och själv stödja dem som behöver ett sådant stöd. Den kristna människosynen värnar om dem som är utsatta och skyddslösa.

Församlingens diakonala ansvar omfattar emellertid alla åldrar, och det är många diakoner som numera arbetar med en tydlig inriktning på barn, ungdomar och deras familjer. Det är angeläget att även den delen av den diakonala verksamheten i det samiska kyrkolivet blir synliggjord.

Behovet av själavård på samiska nämns av några församlingar som också anger att de kan erbjuda sådan själavård. Det samiska krisnätverket, som Samiska rådet inom Svenska kyrkan tagit initiativet till och driver, kan möjligtvis täcka det akuta behovet av själavård som samer har, men det måste i högre grad än vad som nu kan utläsas från församlingsinstruktionerna finnas tillgång till själavård på samiska i församlingarna.

Dagens barn och ungdomar utgör en del av dagens kyrka. Deras engagemang är avgörande för morgondagens kyrka. Det är viktigt att också samiska barn och ungdomar får en positiv anknytning till Svenska kyrkan. Här kommer även undervisning, ytterligare en av församlingens grundläggande uppgifter, in i bilden. En medveten satsning på samisk barn- och ungdomsverksamhet ger barn och ungdomar en möjlighet att bygga upp en god relation med kyrkan. De kan där möta andra samiska barn och ungdomar och få uppleva att det är fullt möjligt att vara same och kristen med en förankring i såväl den samiska kulturen som Svenska kyrkan.

En viktig anknytningspunkt till samiska ungdomar är de konfirmationsläger som anordnas varje sommar växelvis av Härnösand och Luleå stift. Personalbrist och brist på ekonomiska resurser gör att de goda kontakterna med ungdomarna sällan kan tas till vara ordentligt. Förutsättningar saknas för en aktiv uppföljning. För en sådan uppföljning skulle även internet kunna användas. Nätet är i dag ett självklart medel för kontakt, inte minst ungdomar emellan. Detta borde kunna utnyttjas också i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet som riktar sig till samer. Här skulle man exempelvis kunna bygga upp en community (en virtuell gemenskap) där ungdomar som deltagit på konfirmationslägren skulle kunna fortsätta att hålla kontakt med varandra och kyrkan genom möten på nätet. De samiska

barnen och ungdomarna utgör inte något undantag inom Svenska kyrkan, utan precis som inom Svenska kyrkan i övrigt är detta ett område som enligt kyrkoordningen skall prioriteras.

Ett område som inte behöver tas upp i församlingsinstruktionen, men är nog så viktigt, är församlingens information och kommunikation. Det är ändå ett par av de församlingsinstruktioner som vi tagit del av som förtjänstfullt nämner dessa frågor.

Vi föreslår inga nya och bindande regler beträffande församlingsinstruktionerna. Stiften har redan i dag ett tydligt uppdrag att bl.a. under arbetet med församlingsinstruktionerna föra en dialog med församlingen kring de behov som finns i församlingsarbetet. Stiften har också ett direkt tillsynsansvar i dessa frågor.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen men anser att de borde kompletteras med ytterligare ett förslag, särskilt med tanke på den prioritering av barn och unga som nu sker i Svenska kyrkan: Samiska rådet bör ges möjlighet inrätta ett ungdomsutskott, med särskilt ansvar för utvecklingen av verksamhet och mötesplatser för samiska barn och ungdomar.

Rådet påpekar att det samiska konfirmandlägret i sin rekrytering överskrider nationsgränserna, liksom Sápmi gör. Det är ett förhållningssätt som enligt rådets uppfattning är viktigt också för framtiden.

Vidare påtalar rådet att det samiska konfirmandlägret skulle kunna innehålla ett medvetet rekryteringsperspektiv. Bland de unga samer som konfirmeras finns de framtida kyrkliga medarbetare det samiska arbetet behöver.

8 Den politiska debatten om samerna

8.1 Aktuella statliga utredningar

FÖRSLAG:

1. Inget nytt har inträffat som gör att Svenska kyrkan har anledning att ändra sin uppfattning att Sverige bör ratificera ILO-konventionen nr 169. Samtidigt bör Svenska kyrkan verka för att ett sådant beslut, liksom ett eventuellt beslut om en nordisk samekonvention, fattas på ett sådant sätt och i ett sådant sammanhang att konsekvenserna, för alla dem som berörs av ett sådant beslut, framgår tydligt.
 2. Svenska kyrkan bör både internt och externt verka för bättre kunskaper om de frågor som skapar konflikter mellan samer och övrig befolkning. Svenska kyrkan bör också, utan att för den skull ta ställning i alla enskilda samepolitiska frågor, verka för en aktiv dialog mellan parterna, i syfte att samlade och samlande lösningar skall växa fram i dessa frågor och att beslut skall fattas på ett sätt som ger största möjliga trygghet för alla berörda parter.
-

Svenska kyrkan bör delta i den politiska debatten om samiska frågor på samma sätt och av samma skäl som kyrkan deltar i debatten om andra frågor som rör människors rätt till de i regeringsformen angivna fri- och rättigheterna. Det innebär att Svenska kyrkan aktivt bör verka för att också den samiska befolkningen får sina fri- och rättigheter fullt ut.

8.1.1 ILO-konventionen nr 169 om ursprungsfolk

Vi har uppdraget att lägga fram förslag om hur frågan om ILO-konventionen skall hanteras i fortsättningen. Frågan om svenskt erkännande av ILO-konventionen nr 169 behandlas på (se s. 32). Konventionen behandlar bestämmelser som skall skydda urfolken och hävda deras rättigheter. Den rör mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt urfolkens sociala, ekonomiska, kulturella och andliga rättigheter. Urfolkens beroende av de marker som de under lång tid innehaft eller brukat har lyfts fram särskilt.

ILO-konventionen har vunnit ett relativt litet internationellt stöd och har, trots att den antogs redan 1989, bara ratificerats av 14 länder, bl.a. Norge och Danmark, men konventionen har inte ratificerats av Sverige och Finland. Finland har dock nyligen antytt att man avser att ratificera konventionen.

Förslaget till nordisk samekonvention, utarbetat av en arbetsgrupp tillsatt av företrädare för regeringar och sameting i Finland, Norge och Sverige, behandlas utförligare på (se s. 33). I konventionsförslaget erkänns samernas rätt till »självbestämmande som ett folk i överensstämmelse med folkrättens regler och bestämmelserna i denna konvention«. Rätten att själv bestämma om sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling och att för sina egna syften själv förfoga över sina naturtillgångar uttrycks tydligt. Skyddet för samernas rättigheter till mark och vatten är som vi konstaterat tidigare minst lika starkt i förslaget till nordisk konvention som i ILO-konvention nr 169.

En svensk ratificering av de båda konventionerna skulle tas emot positivt av samerna i Sverige. Det skulle också göra Sveriges engagemang i de internationella urfolksfrågorna både tydligare och mer trovärdigt. Som den av regeringen tillsatta Urfolksdelegationen (verksam under FN:s årtionde för urfolksfrågor 1994–2004) konstaterade i sin slutrapport i mars 2005, skulle en ratificering få betydelse inte enbart för samerna som folk utan också främja möjligheterna att förbättra situationen för andra urfolk.

Samtidigt skulle motreaktionerna bli betydande inom delar av den icke-samiska befolkningen, inte minst i Norrlands inland. En svensk ratificering av ILO-konventionen nr 169 har fått en stark symbolisk innebörd inte bara bland renskötande samer utan också – om än i sak omvänt – bland många icke renskötande samer och inom den del av lokalbefolkningen som inte är samer.

I grundfrågan har Kyrkomötet redan tagit ställning och uttalat sig för en svensk ratificering till ILO:s konvention nr 169. Några avgörande nya fakta har inte kommit fram sedan Kyrkomötets beslut. Det finns heller ingen principiellt försvarbar grund för att ändra detta ställningstagande.

En sådan ratificering skulle emellertid kunna leda till mindre oro och färre negativa reaktioner om man i ett och samma sammanhang kunde se vilka följder en ratificering skulle få. Uppfattningen är att konventionen omedelbart ger de renskötande samerna makt att stoppa skogsbruk, gruvnäring och turistsatsningar i renbetesområdet, att den icke renskötande befolkningen kommer att mista sina jakt- och fiskerättigheter, att bara de renägande samerna har nytta av ILO-konventionen – då blir givetvis reaktionen från den icke samiska befolkningen starkt negativ. Om däremot ILO-konventionens faktiska effekter blir ett ökat krav på samråd och ett klarläggande av dagens jakt- och fiskerättigheter, och om den skulle kunna få positiva konsekvenser också för samer som inte är medlemmar i samebyarna – då kanske diskussionen delvis skulle få en annan karaktär, även om det i konventionen finns ställningstaganden som aldrig kommer att vara okontroversiella.

Vår bedömning senare i detta avsnitt av betydelsen av en samlad samepolitik, inkluderande hanteringen av de aktuella internationella konventionerna, skall ses i detta sammanhang.

8.1.2 Rennäringsfrågor, gränsdragningsfrågor, jakt och fiske

Det är knappast rimligt att Svenska kyrkan på nationell nivå tar ställning i alla de samepolitiska frågor som vi nämnt tidigare (se avsnitt 2.3). Många förslag fordrar detaljkunskaper och lokal erfarenhet som gör t.ex. enskilda stift mer lämpade att ta ställning. Det finns också frågor i vilka Svenska kyrkan helt kan avstå från att lämna remissyttranden eller göra uttalanden.

I ett avseende har vi dock ett direkt uppdrag. Kyrkostyrelsen har gett oss uppdraget att behandla Svenska kyrkans förhållningssätt i frågan om mark för renbeten. Vi skall avväga eventuella förslag mot markägarnas krav i fråga om skydd för sin egendom.

Det är uppenbart att de många rättsliga tvisterna och andra lokala konflikter som finns även i övrigt kring rätten till mark och vatten i stort – med rätten till renbete, jakt och fiske som viktiga delfrågor – fordrar politiska åtgärder. Lagstiftningen behöver förtydligas. Forskningen bör förstärkas kring viktiga fastighetsrättsliga och rättshistoriska frågeställningar. Det lokala samarbete som är ofrånkomligt för alla parter skall behöva bygga på en mer solid rättslig grund än den som finns i dag.

Till detta kan läggas att senare års forskning gett ökade kunskaper, inte minst inom det rättshistoriska området. Ett av de områden som fått ökad aktualitet är de s.k. lappskatteländen, dvs. landområden som enskilda samer brukade med sedvanerätt och för vilka de betalade skatt. Rättsformen var stark och kunde i många avseenden jämföras med den rätt fastighetsägare hade. Rätten kunde ärvas, köpas och säljas. En intensiv forskningsdiskussion pågår.

Bättre möjligheter att lösa vissa av konflikterna genom medling skulle också ge bättre förhållanden för båda parter. Förslag om detta har lagts fram av såväl Urfolksdelegationen som Gränsdragningskommissionen.

8.1.3 En samlad samepolitik

Svensk samepolitik har som Urfolksdelegationen påpekat genomgått stora förändringar under den senaste tioårsperioden. Delegationen skriver:

»Ökat samiskt självbestämmande, dialog och partnerskap är numera nyckelord i en politik som bl.a. inneburit en ratificering av Europarådets konvention om minoritetsspråk och ett erkännande av det samiska språket, en informations-satsning om samer, ökat nordiskt samarbete och tydlig önskan att ratificera ILO-konventionen. Kunskapen om samerna som urfolk har ökat.«

Men trots detta återstår, som delegationen också skriver, mycket för att skapa större förståelse och respekt mellan samer och övrig befolkning:

»Det samiska området har under århundraden utsatts för exploatering av naturresurser vilket bidragit till Sveriges välfärd. Den samiska kulturen har ifrågasatts och genom historien mer eller mindre medvetet förtryckts från majoritets-samhället.

Svenska staten har ett historiskt ansvar för kolonisationens konsekvenser. Exploateringen av land och vatten har lett till konflikter som fortfarande väntar på sin lösning. Samefolket har blivit en minoritet i sitt traditionella område och kommer sällan till tals i den demokratiska processen. Frånvaron av samerna i svensk historieskrivning och skolundervisning har lett till ett svalt engagemang i samhällsdebatten samt okunskap och fördomar om den samiska kulturen hos den svenska allmänheten. Mycket av samernas traditionella kunskap har gått förlorad. Detta är inte endast en förlust för samerna. Samiska värderingar och kunskap gällande miljö, natur, hälsa, familj och samhälle har ett allmänmänniskt värde.

Det finns ett fortsatt behov av att regeringen tillsammans med riksdag och sameting ökar kunskaperna och medvetenheten om samerna som urfolk både bland beslutsfattare och allmänheten i stort.«

Det finns mycket som talar för att en samlad samepolitisk lösning är nödvändig. För parterna är det – med så många olika komponenter under diskussion som just nu är fallet – i det närmaste omöjligt att ta ställning i de olika delfrågorna. Eftergifter som man kanske skulle vara beredd att göra för att kunna ta några steg framåt i andra frågor blir omöjliga. En samtidig lösning inom det samepolitiska området skulle ge en större trygghet för dem som berörs och ökade förutsättningar för de kompromisser som också behövs. Dialogen kan bli mer konstruktiv.

Professor Gudmundur Alfredsson, f.d. chef för Raoul Wallenberginstitutet i Lund och en av de ledande forskarna i fråga om urfolksrättigheter, har i *Vem får jaga och fiska? Historia, folkrätt och miljö* (SOU 2005:79) konstaterat att

»bestämmelserna om minoriteters och ursprungsfolks rättigheter i internationell lagstiftning syftar till att med stöd av särskilda åtgärder uppnå likställdhet i fråga om alla mänskliga rättigheter och ickediskriminering vid utövandet av dem«.

Men bestämmelser är en sak, handling en annan. Den svåraste uppgiften är att, efter granskningen av de internationella normerna, nationellt genomföra åtgärder. Alfredsson fortsätter:

»Ett demokratiskt system visar inte nödvändigtvis välvilja eller förståelse för ursprungsfolkens behov och krav. Demokratiska och demografiska realiteter kräver att ursprungsfolken också kompromissar, ibland även fattar smärtsamma beslut, för att åtminstone en del av deras förväntningar skall infrias. Förhandlingar mellan parterna är nödvändiga för att uppnå kompromisser.«

»Om de nationella domstolarna inte kan skipa rättvisa krävs skickligt ledarskap från politikerna i landet«, skriver han.

Regeringen har, som företrädare för statsmakterna, mycket att vinna på att skapa ett forum för samtal över hela det samepolitiska fältet, att genomföra ett grundligt rundabordssamtal med parterna som deltagare.

Rådet ställer sig positivt till förslagen och vill särskilt påtala vikten av att Svenska kyrkan kontaktar den nya regeringen för att trycka på om ratificeringen av ILO-konventionen. Rådet betonar vidare vikten av att Svenska kyrkan skall fungera som en plattform och en gemenskap för *alla* samer – renägande och icke renägande samer, samer boende såväl i som utanför samiska kärnområden, sedan länge medvetna samer och samer som nyligen har erkänt sin samiskhet.

8.2 Konflikterna inom det samiska folket

FÖRSLAG:

Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör tillsammans med stiftens ägna särskild uppmärksamhet åt de konflikter som finns inom det samiska folket. Rådet bör då undersöka vilka förutsättningar som finns för Svenska kyrkan att bidra till en ökad förståelse och samverkan mellan dessa grupper.

Under senare år har konflikten *inom* det samiska folket, mellan samebymedlemmar som är verksamma inom rennäringen och samer som inte tillhör någon sameby och som inte ägnar sig åt rennäring, blivit allt mer inflammerad.

Som vi tidigare har redovisat (se s. 28) arbetar högst 2 500 samer inom rennäringen. Det är i princip dessa 2 500 samer som är medlemmar i en sameby, och flera samiska rättigheter är knutna till detta medlemskap. Högst 10 procent av samerna har alltså särskilda rättigheter medan övriga samer i dessa avseenden är jämställda med övrig befolkning. Förklaringen är historisk, men huvudmotivet – att staten, för den samiska kulturens och identitetens skull, vill slå vakt om en livskraftig rennäring – är oförändrat.

En del av de samer, ofta bosatta inom renbetesområdet, som inte är medlemmar i någon sameby, är så kritiska till denna ordning att de anser att staten bestulit dem på deras samiska identitet (se s. 31). De kan mycket väl ha ett stöd för sin kritik i internationell rätt. Artikel 27 i 1966 års FN-konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter avser av allt att döma samtliga medlemmar i ett urfolk, dvs. samtliga samer. Otvetydig är dock inte denna bedömning.

Sametinget har ett stort ansvar i arbetet med att lösa denna konflikt. För detta fordras också lagändringar som bara riksdagen kan besluta. Ett medlande arbete är viktigt också av det skälet att en fortsatt konflikt skadar de övergripande samiska intressena. Oberoende av vilken sida som vinner en sådan konflikt finns det två förlorande parter.

Svenska kyrkan kan spela en kunskapsförmedlande och medlande roll i konflikten. Denna roll fordrar dock god kunskap om sakförhållandena, goda förberedelser och en vilja att förstå känslor och argument hos båda sidor, även den sida vars uppfattning man inte delar. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör tillsammans med stiftet ägna särskild uppmärksamhet åt de konflikter som finns inom det samiska folket. Rådet bör undersöka vilka förutsättningar som finns för Svenska kyrkan att bidra till en ökad förståelse och samverkan mellan dessa grupper. Hänsyn bör tas till de erfarenheter av liknande situationer som kan finnas i andra länder och bland andra urfolk.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget och konstaterar att den beskrivning som ges i texten är sann och att det är bra att konflikterna inom det samiska folket kommer på pränt.

9 På väg mot en försoning?

9.1 Försoningsprocessen

FÖRSLAG:

Svenska kyrkan bör genom Kyrkostyrelsen och Biskopsmötet ta initiativ till fortsatta samtal om försoningens innebörd. I dessa bör, utöver Svenska kyrkan, företrädare för samer, såväl samebymedlemmar som icke medlemmar, och övrig befolkning och berörda intressen i Norrlands inland delta. En del av tiden bör avsättas för direkta samtal mellan Svenska kyrkan och företrädare för samerna.

Medvetenheten från Svenska kyrkans sida om delaktigheten i majoritets-samhällets förtryck av samer förstärktes 1990 då Kyrkomötet begärde ett studium av vilka konkreta konsekvenser beslutet vid Lutherska Världsförbundets generalförsamling i Curitiba 1990, om kyrkornas engagemang för internationell solidaritet och stöd till de etniska urbefolkningarna, borde få för Svenska kyrkans del. Även Kyrkornas Världsråd uppmanade 1991 sina medlemskyrkor till ett sådant studium.

En konsekvens av den ökade medvetenheten om Svenska kyrkans delaktighet är beslutet att på nationell nivå inrätta det samiska rådet, direkt underställt Kyrkostyrelsen och verksamt sedan december 1996. Samiska rådet inom Svenska kyrkan har bland många andra insatser aktivt bidragit till att en försoningsprocess mellan samer och majoritetsbefolkning kunnat inledas.

Från samiskt håll finns en förväntan på att detta även skall leda till konkret handling från majoritetsbefolkningens sida. Försoningsgudstjänsterna kan ses som början på en försoningsprocess. Ytterligare steg i en sådan process återstår.

Försoning innebär att båda parter – den som förtryckts och den som är förtryckt – sätter sig in i historien i syfte att förstå vad som hänt. Det betyder ett grundligt studium också av vad kyrkohistorien har att berätta, om både försvenskningspolitik och den politik som hävdade att »lapp skall vara lapp« och därför skyddas mot både den kunskap som en väl fungerande skola ger och moderna bekvämligheter som vuxit fram i samhället i övrigt (se s. 28)

Försoning måste, som man konstaterat i Norge, innebära bl.a. följande:

- De orättfärdigheter som förekommit skall erkännas, i princip och konkret, punkt för punkt.

- Om de som begått övergreppen inte själva kan erkänna dem – övergreppen kan ju ligga generationer tillbaka – så måste någon offentligt göra det på deras vägnar.
- Som en följd av att orättfärdigheterna erkänts måste en tydlig önskan till nytänkande och bättring finnas.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget. Rådet konstaterar att försoningsprocessen måste innefatta och synliggöra alla samer och behöver verka i flera riktningar, också mellan olika grupper samer. Försoningens mål är att ena, att övervinna splittring. Detta kan även behöva påverka organiseringen av det samiska arbetet i Svenska kyrkan.

Rådet påpekar att seminarier för synliggörande och försoning i dag har Samiska rådet som arrangör. Det är rådets uppfattning att sådana seminarier kan anordnas även av Svenska kyrkan, på alla nivåer, och inte måste ha Samiska rådet som huvudarrangör. Det skulle ibland kunna vara en nyttig markering av att processen är hela kyrkans angelägenhet.

Rådet konstaterar vidare att försoningsprocessen kyrkan – samerna skulle kunna vara ämne för ett seminarium vid ett kommande kyrkomöte. Ett sådant seminarium skulle kunna kombineras med en utställning av det konstnärliga verk av Lars Levi Sunna som Samiska rådet äger. Konstverket ställdes ut första gången i samband med de samiska kyrkodagarna i Jokkmokk sommaren 2004 och går sedan dess att låna från rådet.

9.2 Värdigt omhändertagande av kvarlevor av samer

FÖRSLAG:

Kvarlevor av samer som inte kan knytas till någon enskild person bör begravas i en gemensam grav inom samiskt område. Gravvården bör utformas som ett minnesmärke som bekräftar det svenska majoritetssamhällets – och inte minst Svenska kyrkans – ursäkt till det samiska folket och önskan om försoning med detta folk.

Det finns en enskild åtgärd som har en så stark reell och symbolisk kraft att den skulle kunna bidra till att försoningsprocessen utvecklas, nämligen Svenska kyrkans omhändertagande av de kvarlevor av samer som förvaras på museer och andra institutioner.

Det är oklart hur omfattande förekomsten av mänskliga kvarlevor är på museer och universitet. Enbart på Etnografiska museet finns dock kvarlevor

efter 900 människor. Det handlar inte bara om samer utan också om kvarlevor som samlats ihop under forskningsresor i andra länder. I första hand kommer kvarlevorna från urfolk.

Det är känt att samiska gravar i Sverige plundrades systematiskt för att få kranier som kunde användas i forskningssyfte. Detta skedde en god bit in på 1900-talet. Svenska kyrkan medverkade i hopsamlandet.

Kyrkomötet beslutade 2005 (Mot 2005:85, Kr 2005:2) att uppdra åt Kyrkostyrelsen att bevaka de frågor i detta ämne som behandlats i utskottets betänkande och ta de initiativ som kan behövas. Som nämnts tidigare (se s. 153) delade utskottet motionärens uppfattning om ett värdigt omhändertagande av de mänskliga kvarlevor som förvaras på museer och institutioner runt om i Sverige. Utskottet konstaterade att det inte finns någon lag eller förordning som reglerar frågor med anknytning till återföring (repatriering) av föremål till ursprungsbefolkningar, men att frågan var aktuell i Sverige då en återbegravning av ett skelett i Atoklinten i Tärnaby tilläts 2002. Kyrkostyrelsen har därefter beslutat att ärendet skall beredas inom kyrkokansliet. F.n. bedöms det inte kunna prioriteras inom ärendegruppen begravningsfrågor. En inventering kan påbörjas under 2006 och återrapporteras under 2007.

Av flera uttalanden framgår det att frågan också är aktuell för regeringen. Regeringen har dels gett ett uppdrag till samtliga statliga museer och universitet att inventera sina föremålssamlingar med syfte att finna eventuella mänskliga kvarlevor från världens ursprungsbefolkningar. Inventeringen, som riktar sig till 14 statliga myndigheter, ska vara klar senast den 1 oktober 2006. Dels har Forum för levande historia fått uppdraget att klarlägga och aktivt föra ut kunskap om de politiska och idéhistoriska perspektiv som låg till grund för rasbiologins ställning i Sverige under 1800- och 1900-talen. Ett regeringsbeslut skall enligt de uttalanden som gjorts fattas före utgången av 2006. Regeringen har också medgett att kvarlevor från aboriginer återlämnats till aboriginbefolkningen i Australien.

Det är sannolikt inte möjligt att med full säkerhet återfinna alla kroppsdelar av samer som samlats ihop av forskare genom årens lopp. Samma slutsats har historikern Björn Ryman dragit då han konstaterat att det f.n. torde »vara utsiktslöst att finna identifierade skelett i Stockholm eller i Frankrike, som kan återlämnas för gravsättning«.

De kvarlevor som man ändå kan återfinna, bl.a. genom den inventering som regeringen uppdragit åt de statliga museerna och andra statliga institutioner att genomföra, bör begravas i Svenska kyrkans ordning dels om de kan knytas till en bestämd person som tillhörde Svenska kyrkan, dels då kvarlevorna inte kan knytas till någon enskild person. Under delar av den aktuella tiden, 1800-talet och de första decennierna av 1900-talet, fanns ju en möjlighet att utträda ur Svenska kyrkan för inträde i annat kristet trosamfund, även om denna möjlighet inte kom att användas i någon större omfattning i det samiska samhället.

Björn Ryman har antytt en ännu starkare möjlig åtgärd:

»Vad som däremot kan göras är att upprätta någon form av minnesmärke eller minneslund på en kyrkogård, varifrån sådan gravplundring skett – med eller utan kyrkligt medgivande. En sådan ceremoniell handling skulle kunna vara en del i den pågående försoningsprocessen.«

Det finns flera skäl att fullfölja tanken att sådana kvarlevor av samer som inte kan knytas till någon enskild person bör begravas i en gemensam grav. Dels kan en sådan handling och en sådan grav lyfta fram minnet av enskilda personer, dels kan begravningsgudstjänsten och graven bli en påminnelse om det förtryck som insamlandet av kroppsdelarna var ett av många uttryck för. Slutligen kan, som Björn Ryman påpekar, både begravning och minnesmärke, med alla de starka inslag de innehåller, bli ett synligt uttryck för önskan om hågkomst, varning och försoning. Minnesmärket bör genom en modern utformning, med inslag som starkt anknyter till samisk kultur och tradition, kontrastera mot den tid då övergreppen skedde. En grav av detta slag blir ett minnesmärke som bekräftar det svenska majoritetssamhällets – och inte minst Svenska kyrkans – ursäkt till och önskan om försoning i vår tid med det samiska folket. Den gemensamma graven bör alltså utformas så att den kan fungera på detta sätt. Detsamma gäller begravningsgudstjänsten.

Begravningsgudstjänsten bör ske i Svenska kyrkans ordning och med deltagande av företrädare för andra kristna trossamfund. Den gemensamma graven bör antingen ligga centralt inom samiskt område eller i Uppsala. För en placering inom det samiska området talar att detta skulle innebära att begravningen sker närmare den begravdes hemort. Gravmonumentet skulle också komma att resas i det område där övergreppen skedde. Möjliga platser är t.ex. någon av samlingsplatserna med lång kyrklig tradition, t.ex. Fatmakke. För en placering av grav och minnesmärke i Uppsala talar att staden har karaktär av kyrklig »huvudstad«, men också att den vetenskapliga verksamhet inom vilken övergreppen skedde i stor utsträckning fanns i Uppsala.

Kvarlevor som återfinns senare bör också kunna gravsättas i den gemensamma graven.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget och anser att en sådan grav kan vara placerad antingen i ett område med tydlig samisk prägel eller i ett område som inte har det.

10 Utbildning och rekrytering

10.1 Bakgrund och utgångspunkter

Kunskaperna om det samiska folket och dess historia, språk, näringar och kultur är generellt låg bland majoritetsbefolkningen. För att öka förståelsen och minska de spänningar som finns mellan majoritetsbefolkning och samer, liksom för att stärka det samiska kyrkolivet, behöver kunskapsnivån höjas hos dem som utbildar sig för tjänst i Svenska kyrkan, hos dem som redan är anställda och hos förtroendevalda i församlingar, samfälligheter, stift och på nationell nivå. Ett sådant uppdrag att inspirera, utbilda och vägleda församlingar, anställda och förtroendevalda i samiska frågor ingår i Härnösands och Luleå stift i det ansvar som stiftens samiska arbetsgrupper getts. I övrigt saknas i Svenska kyrkan ett tydligt uttalat ansvar för detta.

10.2 De kyrkliga utbildningarna

FÖRSLAG:

1. Information om de språkliga minoriteterna och om möjligheterna att arbeta inom Svenska kyrkans verksamhet på minoritetsspråk bör föras in i de kyrkliga utbildningarnas kursplaner. I samtliga kyrkliga grundutbildningar, proflutbildningar och fortbildningar skall det ske ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor.
2. Svenska kyrkan på nationell behöver i samverkan med stiftens uppmärksamma vilka behov av kurser och fortbildning som finns för dem som rekryterats för att arbeta inom den samiska verksamheten.

Många församlingsmedarbetare möter företrädare för de språkliga minoriteterna i sitt arbete, och kyrkoherdarna förväntas ha färdigheter att hantera minoritetsfrågorna.

Kyrkomötet beslutade redan 2000 »att uppdra åt Kyrkostyrelsen att verka för att det i samtliga kyrkliga grundutbildningar, proflutbildningar och fortbildningar sker ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor«. Ansvaret för genomförande lades av Kyrkostyrelsen på Nämnden för kyrkolivets utveckling och uppdraget togs om hand inom

verksamhetsområdet Samiskt kyrkoliv. Samtliga utbildningar har delgivits Kyrkomötets beslut.

Några synliga och bestående resultat i själva utbildningarna tycks dock inte beslutet ha lett till. Vi föreslår därför, trots att det genom Kyrkomötets tidigare beslut redan klarlagts, att det i kursplanerna för de kyrkliga utbildningarna skall ingå kunskaper om de språkliga minoriteterna och om möjligheterna att arbeta inom Svenska kyrkan med verksamhet på samiska och andra minoritetsspråk.

På längre sikt måste målet vara att kunna utbilda och rekrytera medarbetarna inom det samiska arbetet i Svenska kyrkan ur gruppen samer som är medlemmar i Svenska kyrkan.

För närvarande pågår inom Svenska kyrkan ett arbete med att förändra de kyrkliga yrkesutbildningarna. Ett inslag i detta arbete bör vara att i utbildningarna föra in inslag om arbetet med de språkliga minoriteterna. Vi ger här några exempel på hur denna verksamhet kan tas in i alla delar av de kyrkliga utbildningarna.

Svenska kyrkans grundkurs ger baskunskaper i olika ämnen i anknytning till det kyrkliga livet, samtidigt som den studerande kanske fortfarande funderar över sin framtida yrkesroll i kyrkan. Om informationen om möjligheterna att arbeta inom kyrkans verksamhet på minoritetsspråk ges i ett tidigt skede vid grundutbildningen i de olika utbildningsinstitutionerna, kan man eventuellt så ett frö som leder till ett framtida avgörande att arbeta inom minoritetsspråkig verksamhet.

Vid de olika profilutbildningarna kunde det finnas utrymme för mer djupgående information om minoriteterna samt samtal om behovet att få be och lyssna till evangelium på det egna modersmålet. Detta skulle exempelvis kunna ske inom ramen för den parallella kursverksamheten inom utbildningen.

Svenska kyrkans gudstjänstböcker finns delvis på de tre samiska varieteterna. De praktiska övningarna vid pastoralinstitutet kunde även omfatta övningar på samiska för de studerande som kan samiska och vill skaffa sig en färdighet att arbeta på två språk i framtiden. Information och samtal om samiskt kyrkoliv bör ingå i kursplanerna, och de studerande som talar samiska bör uppmuntras att använda sina språkkunskaper i det samiska kyrkolivets tjänst.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen. Rådet konstaterar att det är viktigt att stödja och lära av det samarbetsprojekt Härnösands och Luleå stift driver, inte minst vad avser kurser och fortbildning. Rådet påpekar vidare vikten av att språkkunskaper (i detta fall i samiska) värderas på sådant sätt att det avspeglar sig i lön. Språkkunskaper i samiska anser rådet bör vara ett av kriterierna vid lönesättning och löneöversyn.

10.3 Rekrytering av samiska medarbetare

FÖRSLAG:

1. Rekryteringssajten www.svenskakyrkan.se/yrken bör finnas på samiska och företrädare för de språkliga minoriteterna bör finnas med på de svenska sidorna.
 2. Svenska kyrkans behov av samiska medarbetare bör kartläggas av Samiska rådet inom Svenska kyrkan och stiftens för att skapa bättre förutsättningar för församlingarna att fullgöra kyrkans grundläggande uppdrag på samiska.
 3. Stiftens rekryteringsansvariga bör identifiera de studerande inom de kyrkliga utbildningarna som förutom svenska även talar samiska.
 4. Information om Volontäråret ges även på samiska.
-

När man frågar präster, diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker om vad det är som fått dem att utbilda sig för tjänst i Svenska kyrkan så nämns nästan alltid någon kyrkoarbetare som en betydelsefull, ja till och med som avgörande faktor och förebild för yrkesvalet. Här finns en grundläggande svårighet inom Svenska kyrkan i dag genom avsaknaden av tydliga förebilder, dvs. samer som är präster, diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker och som arbetar med samiskt kyrkoliv. För att förändra detta krävs ett medvetet och aktivt rekryteringsarbete såväl nationellt som regionalt och lokalt i Svenska kyrkan.

Svenska kyrkan på nationell nivå

Sedan flera sekler tillbaka har Svenska kyrkan arbetat på flera språk. Kyrkoordningen förutsätter denna flerspråkighet genom att den talar om församlingens pastorala ansvar för alla som vistas i församlingarna och explicit ålägger församlingarna att bedriva verksamhet på samiska, teckenspråk, finska och andra språk.

Även om man kan märka att Svenska kyrkan med dess stift och församlingar präglas alltmer av att de människor som vistas i församlingarna representerar allt flera språk och kulturella bakgrunder, så genomsyrar detta inte alla verksamheter. Svenska kyrkan har avsatt stora resurser för att bibelöversättningar och andra kyrkliga böcker skall finnas på minoritetsspråk (se s. 52 f.). Inom kyrkans utbildning och kommunikation har däremot inte de

språkliga minoriteterna beaktats på samma sätt. Denna svaghet i de kyrkliga utbildningarna är av direkt betydelse för möjligheterna att rekrytera medarbetare till arbetet på samiska och andra minoritetsspråk. För kommunikationens del handlar det om en indirekt påverkan på rekryteringen.

Så länge de språkliga minoriteterna och arbetet på minoritetsspråk syns dåligt i kyrkans information och kommunikation är det svårt att »marknadsföra« möjligheterna att arbeta på samiska och andra minoritetsspråk i Svenska kyrkan. Med tanke på rekryteringen är det därför angeläget att minoritetsspråken syns och hörs och får en etablerad plats i Svenska kyrkans information och kommunikation.

Svenska kyrkan har i dag präster, diakoner, församlingspedagoger, kyrkomusiker och andra medarbetare som arbetar bland de språkliga minoriteterna. Några församlingstjänster med speciell inriktning på det samiska arbetet finns för närvarande inte, utan det är enbart ett fåtal medarbetare i våra två nordligaste stift som inom ramen för sina ordinära församlingstjänster utövar ett sådant arbete. Om församlingarna skall leva upp till det tydliga ansvar som kyrkoordningen lägger på dem att bedriva verksamhet på samiska, kommer behovet av två- eller flerspråkiga medarbetare att bli större. Med tanke på detta är det viktigt att rekryteringssajten www.svenskakyrkan.se/ yrken även finns på samiska och att företrädare för de språkliga minoriteterna finns med i den svenskspråkiga delen av denna sajt.

Det är även viktigt att Svenska kyrkan kartlägger nuvarande och framtida behov av samiska medarbetare. Detta behov bör bedömas utifrån de mål Svenska kyrkan genom kyrkoordningen slagit fast för arbetet på minoritetsspråk. Enligt en sådan behovsdefinition handlar det om de medarbetarresurser som kyrkan behöver för att församlingarnas grundläggande uppgift att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission skall kunna fullgöras även på samiska och andra minoritetsspråk.

Eftersom det för närvarande i princip saknas samiska anställda medarbetare med samisk bakgrund är det viktigt att minoritetsperspektivet beaktas och att studerande med språk- och kulturkompetens inom minoritetsspråken uppmuntras att utbilda sig och arbeta inom Svenska kyrkan.

Även om den samiska verksamheten i princip utgör en integrerad del av församlingarnas verksamhet, är det en verksamhet som har sin särprägel och ställer särskilda krav på de samiskspråkiga medarbetarna. Detta gäller oberoende av om de är samer eller svenskar från majoritetsbefolkningen. Det är därför angeläget att nationell nivå i samverkan med stiftens uppmärksammar behovet av kurser och fortbildning för dem som arbetar inom den samiska verksamheten. Det kan vara fråga om behovet av att förkovra sig i samiska, samisk kultur och samisk teologi samt av att fördjupa den egna reflektionen över rollen och identiteten som medarbetare inom denna verksamhet.

Svenska kyrkan på regional nivå (stiften)

Stiftens rekryteringsansvariga är nyckelpersoner som kan identifiera och uppmuntra de studerande inom de kyrkliga utbildningarna som förutom svenska talar ett minoritetsspråk. Första kontakten kan knytas redan med dem som går Svenska kyrkans grundkurs. Nästa steg är antagningsprocessen och kontakter med kyrkans profiltutbildningar. Det är inte givet att alla två- eller flerspråkiga själva uppfattar sin språkkunskap som en merit, utan de kan behöva uppmuntran för att inse värdet av den. Det är i varje fall klart att språkkunskap öppnar nya möjligheter på arbetsmarknaden då församlingarna allt oftare söker flerspråkiga medarbetare.

Församlingarna agerar i dag gärna självständigt vid rekryteringen av nya medarbetare. Eftersom en lyckad rekrytering är särskilt viktig inom verksamhet med begränsade medarbetarresurser, är det viktigt att stiften så långt det är möjligt strävar efter att stödja församlingarna vid rekryteringen av medarbetare till arbetet på minoritetsspråk. Här kan stiften utarbeta konkreta förslag och rekommendationer till stöd för församlingarna vid rekryteringen av medarbetare till det samiska arbetet.

De två nordliga stiften, Luleå och Härnösand, ansvarar som redan nämnts (se s. 56 och 59 f.) vartannat år för det årliga samiska konfirmationslägret i vilket samiska ungdomar från hela Sverige deltar. Dessa veckor väcker många samiska ungdomars engagemang och intresse för samiskt kyrkoliv, något som är svårt att hålla vid liv när man kommer tillbaka till sin hemförsamling. Det behov av uppföljning som vi nämnt tidigare har alltså betydelse för viljan att utbilda sig för tjänst i Svenska kyrkan.

Svenska kyrkan på lokal nivå

Även om kyrkoordningen inkluderar verksamheten på minoritetsspråk i församlingarnas ordinarie verksamhet, uppfattar man i flera församlingar den som en verksamhet på sidan om den normala församlingsverksamheten, och i många fall anger man att verksamheten måste skötas på kontraktsnivå. Detta leder i sin tur till att de tjänster som innefattar samisk verksamhet blir alltför geografiskt omfattande och arbetsuppgifterna otydliga. Av församlingsinstruktionerna framgår det nästan aldrig vilken tjänst/vilka tjänster som innefattar arbete på samiska och det är för närvarande ytterst få församlingar som har sådana tjänster. En förutsättning för att man skall kunna rekrytera goda och kompetenta medarbetare till det samiska arbetet är att det finns genomtänkta tjänster med en tydlig förankring i ett lokalt arbetslag. Det är också viktigt att den samiska verksamheten är inkluderad i den lokala församlingens liv, så att vaktmästare, värdinnor etc. finns till hands även för den samiskspråkiga verksamheten. Hållbara strukturer och tjänster med ändamålsenlig utformning ger en stabil grund för rekrytering även på längre sikt.

Det är viktigt att man på den lokala nivån funderar noggrant över vilken form av tjänster det är som fungerar bäst inom det samiska arbetet i det egna

sammanhanget. Det finns inte en enda lösning som skulle lämpa sig för alla församlingar, utan det handlar om att finna nya och kreativa lösningar. För församlingar med liten samisk befolkning är samverkan med andra församlingar inom en kyrklig samfällighet eller ett kontrakt ofta nödvändig.

Även om utbudet av utbildning och fortbildning som riktar sig till medarbetare inom Svenska kyrkans arbete på minoritetsspråk är begränsat, är det viktigt att församlingarna uppmuntrar deltagande i dylik kompetensutveckling. Med tanke på integrationen av minoritetsspråkarbetet i församlingen är det även viktigt att de samiskspråkiga medarbetarna får delta i fortbildningar tillsammans med sina svenskspråkiga kollegor. För medarbetare som behöver stärka sina kunskaper i samiska är det viktigt att församlingen möjliggör och stödjer studier i det samiska språket.

Det är önskvärt att församlingar, pastorat och kyrkliga samfälligheter erbjuder praktikplatser för blivande samiska präster, diakoner, församlingspedagoger och musiker. Genom en sådan visar man praktikanten på en möjlig framtida arbetsplats. Praktiktiden erbjuder också en möjlighet för praktikanten att stärka såväl språkkompetens som självförtroendet inför utsikten att i framtiden arbeta på två språk.

Ytterligare en möjlighet som bör tas till vara är Volontäråret. Det vänder sig till ungdomar mellan 18 och 25 år som vill göra en insats för sina medmänniskor och för Svenska kyrkan. Det ger också tillfälle att få en djupare insikt i kyrkans tro och liv och en inblick i kyrkans olika arbetsuppgifter. Syftet med året är inte att rekrytera nya medarbetare till kyrkan, men av erfarenhet vet vi att detta år för en del leder till att man beslutar sig för att utbilda sig för tjänst i Svenska kyrkan. Information om Volontäråret bör också ges på samiska med tanke på möjligheten att väcka samiska ungdomars intresse för att göra en insats för sina medmänniskor inom Svenska kyrkan. Församlingarnas vilja till att ta emot volontärer är en förutsättning för att detta skall fungera.

Delegationen för sverigefinskt arbete i Svenska kyrkan utsåg i början av 2004 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att utarbeta en handlingsplan för sverigefinska rekryteringsfrågor, och i december 2005 hade gruppen slutfört sitt uppdrag och lämnade då sin slutrapport. Förslaget till handlingsplan har sedan behandlats av Nämnden för kyrkolivets utveckling. Våra förslag följer i stora delar den föreslagna handlingsplanen för det finskspråkiga arbetet.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslagen. Rådet konstaterar att det är viktigt att stödja och lära av det samarbetsprojekt Härnösands och Luleå stift driver, inte minst på detta område. Rådet påpekar att det krävs en medvetenhet om att blivande medarbetare behöver »handplockas«, både samer och icke-samer. Som stöd för personlig rekrytering behövs tydlig annonsering. Det är

även viktigt vid de personliga mötena att entusiasmera dem som verkar lämpliga som präster, diakoner och kyrkomusiker att börja utbilda sig för tjänst i kyrkan. Särskilt viktigt anser rådet att det är att inspirera samiska ungdomar till sådan utbildning.

Vidare anser rådet att det för samerna krävs särskilda stipendier som gör det lättare för dem att utbilda sig till kyrkligt medarbetarskap och att det är väsentligt att man annonserar om att sådana finns. Eftersom det för närvarande är ett krisläge vad gäller samiska kyrkliga medarbetare, anser rådet att det behövs en mycket generös ekonomisk satsning nu.

Rådet konstaterar vidare att det naturligtvis också är viktigt att rekrytera frivilliga kyrkliga medarbetare, till exempel kyrkvårdar. Det har visat sig att kyrkvårdar så småningom kan växa in i yrkesmässigt kyrkligt medarbetarskap.

10.4 Strukturer för rekrytering och utbildning

I sin slutrapport anger den arbetsgrupp som utarbetat förslaget till handlingsplan för det sverigefinska arbetet i Svenska kyrkan att det finns behov av nya strukturer för rekrytering och utbildning. Ett sådant behov finns även för det samiska kyrkolivet och det behov som arbetsgruppen formulerar i denna fråga stämmer väl in på behovet för det samiskspråkiga arbetet.

Arbetsgruppen börjar med att beskriva att man brukar skilja mellan kulturell och strukturell pluralism. Kulturell pluralism innebär att man noterar mångfalden och i princip bejakar den, dvs. låter alla blommor blomma, men man vårdar inte någon speciellt eller försöker göra något för att förbättra deras växtförhållanden. Strukturell pluralism innebär också att man aktivt erkänner de olika grupper som ingår i mångfalden, men att man därutöver skapar strukturer som tillgodoser deras behov och som kan skapa bättre växtkraft hos dem. Man konstaterar följande:

»Enligt vår mening befinner sig Svenska kyrkan någonstans mitt emellan den kulturella och den strukturella pluralismen i sitt förhållningssätt gentemot de språkliga minoriteterna i Svenska kyrkan. Även om kyrkoordningen inkluderar verksamheten på minoritetsspråk i församlingarnas ordinarie verksamhet kring gudstjänst, undervisning, diakoni och mission, är de strukturer som skulle möjliggöra detta långt ifrån färdigutvecklade. Det kan förefalla paradoxalt att Svenska kyrkan satsar stort på att översätta sin evangeliebok och sina andra kyrkliga handböcker till minoritetsspråken samtidigt som man på flera andra områden inte drar de strukturella slutsatserna av att Svenska kyrkan arbetar på flera språk. Så är till exempel den kyrka som framträder på Svenska kyrkans hemsida och i de kyrkliga utbildningarna i stort sett enspråkigt svensk. Genom att skapa strukturer som behövs för att göra rättvisa åt kyrkans flerspråkighet inom alla väsentliga områden, kan man inte bara synliggöra verksamheten på

minoritetsspråk utan även ge denna verksamhet den fasthet och kontinuitet som är en förutsättning för att den skall kunna utvecklas gynnsamt.«

Enligt vår uppfattning kan det inte, vilket hittills ofta varit fallet, vara ett ansvar enbart för de samiska medarbetarna att förverkliga de beslut som fattas. Svenska kyrkan som helhet måste ta ansvar för utbildning och rekrytering av medarbetare till verksamheten på minoritetsspråk. Ändamålsenliga och hållbara strukturer måste byggas upp för utbildning och rekrytering av samiska medarbetare till det samiska kyrkolivet. Det handlar om strukturer i församlingarna, i stiftet och på nationell nivå.

II Övriga större sakfrågor

II.1 Svenska kyrkan som markägare

FÖRSLAG:

Svenska kyrkan skall ta aktiv del i det utvecklingsarbete och de dialoger som pågår om samverkan och konflikter mellan rennäringen och annan markanvändning.

Svenska kyrkan tillhör inte de största markägarna i Norrlands inland, men är ändå en stor sådan. Det betyder att det också sker en betydande skogsavverkning på den kyrkliga marken, samtidigt som den ofta är en viktig del av renarnas betesmarker.

Två olika system finns för certifiering av skogsbruket, nämligen Svenska PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes) och Svenska FSC (Forest Stewardship Council). Båda har arbetat med samverkan och konflikter mellan skogsbruk och rennäring. Svenska kyrkans stift är splittrade i valet av certifieringsorganisation. Detta har lett till problem, i synnerhet som Svenska Samernas Riksförbund (SSR) förordat den ena av de båda organisationerna. Problemet är på väg att elimineras på ett sätt som accepteras av Svenska kyrkan, SSR och certifieringsorganisationerna. I fråga om hänsynen till rennäringen har de berörda stiftet för avsikt att ingå en egen överenskommelse med Svenska Samernas Riksförbund.

Under senare år har samtalen mellan skogsnäringen och rennäringen förstärkts avsevärt. Ett exempel på detta är den aktivitet som initierats av Skogsstyrelsen och där man gemensamt arbetat fram former för samråd och samverkansprotokoll. Inom Projekt Renbruksplan har man arbetat med beteslandindelning, renbetestaxering och kartläggning av omvärldsfaktorer. Ett arbete med modellskogar (Model Forests) har inletts och den första modellskogen i Sverige har etablerats. En dialog har också inletts mellan LRF Skogsägarna med Skogsägarnas Inlandsråd och SSR som deltagare.

För Svenska kyrkan är det angeläget att förvaltningen av den kyrkliga marken sker med sikte på ett långsiktigt och medvetet skogsbruk, siktande till ett uthålligt nyttjande, där hänsyn tas till ekologiska principer, rennäringens utveckling och skogens betydelse för sysselsättning och lokal ekonomi. Svenska kyrkans syn på skapelsen skall präglade också kyrkans markförvaltning.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget.

11.2 Annat arbete på samiska inom Svenska kyrkan, i andra trossamfund och i ekumenisk verksamhet

FÖRSLAG:

Svenska kyrkan skall främja en ekumenisk samverkan i samiskt kyrkoliv.

11.2.1 Samiskt arbete i andra trosriktningar inom Svenska kyrkan

Den laestadianska väckelsen uppstod i mitten av 1800-talet och dess relation till samerna var redan från början en självklarhet. Prästen Lars Levi Laestadius, som levde mellan åren 1800–1861, kom från en samisk bakgrund och anknöt både språkligt och kulturellt sitt budskap till detta på ungefär samma sätt som dagens kontextuella teologer i tredje världen gör. I sitt första skede bestod de flesta anhängarna av samer och väckelsen kom att spridas längs de samiska handels- och flyttlederna över hela Nordkalotten. Det finns därför ingen särskild organisation inom väckelsen för det samiska arbetet utan det är än i dag helt integrerat med övrig verksamhet.

Runt sekelskiftet delades väckelsen i två grenar, en östlig och en västlig. Väckelsen bemödar sig om att bevara sin lära oförändrad vilket gör att många i dag uppfattar rörelsen som starkt konservativ. Svenska kyrkans ställningstaganden runt ämbetsfrågan, homosexualitet m.m. har på senare tid också resulterat i bl.a. egen sakramentsförvaltning på sina håll.

På lulesamiskt område har bl.a. översättningarna av Nya testamentet samt Psalmboken gjorts i samarbete med den västliga riktningen. En av medlemmarna i Samiska rådet inom Svenska kyrkan är en predikant som kommer från den östliga riktningen. Samiskt kyrkoliv torde därför vara det enda exemplet på ett samarbete mellan Svenska kyrkans nationella nivå och den laestadianska väckelsens bägge huvudriktningar.

11.2.2 Samiskt arbete inom Svenska Missionskyrkan

Bland andra trossamfund än Svenska kyrkan är det främst Svenska Missionskyrkan som bedriver ett större samiskt kyrkligt arbete. Det har historiska rötter. Redan när det nybildade Svenska Missionsförbundet (Svenska Missionskyrkans tidigare namn) år 1880 avskiljde och sände ut sina fem första missionärer så sändes tre av dessa till Lappland för att arbeta bland de nomadiserande samerna. Efter tolv år beslutade man sig för att ändra inriktning på missionärernas arbete och missionsinsatserna inriktades istället på den bofasta befolkningen.

Enskilda samer har länge varit medlemmar i missionsförsamlingar, men det mer systematiska arbete som nu pågår inleddes vid 1990-talets slut. Det

fanns då en önskan inom Svenska Missionskyrkan att på nytt utveckla ett samiskt arbete. Svenska Missionskyrkan vill erbjuda samerna förutsättningar för ett samiskt sätt att vara kristen och att använda det samiska språket i församlingslivet. Svenska Missionskyrkan anser att det finns ett tydligt behov av en förstärkt närvaro av Svenska Missionskyrkan i den samiska befolkningsgruppen eftersom antalet samer i församlingarna är påfallande litet i förhållande till antalet samer i befolkningsunderlaget, även i de samiska områdena.

Sedan 1994 har man i mindre skala arbetat med samiskt gudstjänst- och församlingsliv i Svenska Missionskyrkans församlingar i Storuman och Hemavan-Tärna. Olika former av samiska och samisk-svenska gudstjänster har prövats i Hemavan-Tärna. Man har arbetat med litteratur genom att häften med bibelberättelser tagits fram på de tre samiska varieteterna och delats ut i Hemavan-Tärna, Storuman och på andra platser. År 1997 hölls ett seminarium om samiskt gudstjänst- och församlingsliv i Storumans Missionsförsamling.

1998 beslöt Svenska Missionskyrkan och Svenska Missionskyrkans Unga i Övre Norrland att tillsätta ett gemensamt utskott för samiskt arbete. I september 2001 påbörjades ett treårigt pionjärprojekt, Kyrka i Sameland. Inom det projektet anställdes en pastor på deltid som konsulent för samiskt arbete. Den övergripande målsättningen för projektet var att utveckla former för ett samiskt gudstjänst- och församlingsliv. Under projektets sista år konstaterade man att reaktionerna ifrån samernas sida var positiva och att förutsättningarna för samiska församlingsbildningar borde utredas. I detta arbete skulle hänsyn tas till att också befintliga församlingar som har vilja och förutsättningar till regelbundet samiskt arbete måste få ett stöd. Projektet har förlängts och getts utökade medel från september 2004. För arbetet finns en halvtidstjänst.

Svenska Missionskyrkans konsulent för samiskt arbete redovisade projektet genom en utställning i Jokkmokks församlingshem under de samiska kyrkodagarna 2004.

11.2.3 Övriga trossamfund

I likhet med vad som varit fallet inom Svenska Missionskyrkan finns samer som medlemmar inom andra trossamfund. Någon speciell samisk verksamhet bedrivs dock inte. Ett exempel på en församling i ett annat trossamfund som har aktiva samiska medlemmar är Församlingen Livskällan i Kiruna som tillhör Evangeliska Frikyrkan och Pingströrelsen.

11.2.4 Ekumeniskt arbete

Svenska kyrkans nära samarbete med systerkyrkorna i Norge och Finland är självklart. Det samiska området i de tre länderna hänger geografiskt samman och renskötseln överskrider gränserna. I grunden har de tre evangelisk-

lutherska kyrkorna likartade historiska erfarenheter och samma syn på relationen mellan kyrkorna och samerna. En rad frågor som berörs i detta betänkande kan bearbetas gemensamt i samverkan mellan de nordiska kyrkorna. I den mån detta är möjligt bör samarbetet också omfatta de närliggande delarna av Ryssland. De nordiska samiska kyrkodagarna som genomfördes 2004 var en framgång.

Samarbetsrådet för kristna kyrkor i Barentsregionen (SKKB) är ett lutherskt och ortodoxt samarbete för kristna kyrkor i Barentsregionen. Samarbetsrådet bildades 1996 i Alta, Nordnorge, på initiativ av Nord-Hålogaland stift, Norge. Vid bildandet deltog tre nordiska lutherska stift (Nord-Hålogaland, Luleå och Uleåborg) och två ryska ortodoxa stift (Murmansk & Montjegersk, och Arkhangelsk & Kholmogory). Efter några år inleddes ytterligare två ortodoxa stift i gemenskapen (Petrozavodsk och Karelen stift) samt Ingermanlands lutherska kyrka. Samarbetsrådet är organiserat i ett årligt Rådsmöte och en styrelse som består av sex representanter nominerade av sina stift.

Genom samarbetet inom SKKB vill medlemsstiften främja förståelse, kontakt och gemenskap mellan kyrkor i Barentsregionen samt vara ett forum för samarbete både mellan kyrkorna (stiften) och mellan kyrkor och andra aktörer i Barentsområdet.

Vid själva bildandet beslutades att samarbetsrådet skulle arbeta inom fem prioriterade områden: Kontakt och utbyte, Miljö, Diakoni, Ursprungsbefolkningar samt Undervisning och forskning.

De arbetsmetoder som rådet använt sig av hittills har framför allt varit att arrangera seminarier och kurser kring olika teman och för olika kategorier deltagare, samt att verka för ett deltagande i varandras årliga högtider.

I samband med att Barentsregionen officiellt etablerades som Europas nordligaste samarbetsregion, genom Kirkenäs-deklarationen (11 januari 1993), undertecknades också ett regionalt samarbetsavtal mellan länen i Barentsregionen. Ländernas ministrar möts i Barents Euroarktiska råd, och länsadministrationerna samverkar inom Barents Regionråd och Regionkommitté. I oktober 2002 beslutade Barents Regionråd vid möte i Arkhangelsk att inbjuda SKKB att vara fast observatör i Regionrådets möten. Det permanenta observatörsskapet har gett de lutherska och ortodoxa folkkyrkorna i Barentsregionen en unik och kontinuerlig mötesplats med samhällets företrädare, framför allt på länsadministrationsnivån, men också på nationell utrikesministernivå.

Ursprungsbefolkningsfrågorna har hela tiden varit ett prioriterat område. Samarbetsrådet har valt att inte bilda ett eget urfolksutskott, och inte heller en egen samisk arbetsgrupp, utan har istället verkat för samarbete i Barentsregionen med det samiska arbete och de samiska organisationer som finns i de egna stiften och kyrkorna.

Ett exempel på detta är samarbetsrådets deltagande som medarrangör av

de Samiska kyrkodagarna i Jokkmokk i juni 2004, då rådet fanns med i såväl planeringsprocess som under själva mötet. Samarbetsrådets särskilda bidrag till de samiska kyrkodagarna var att främja deltagande av samer från Kolahalvön, Ryssland.

Ett annat exempel är den delegationsresa som arrangerades av samarbetsrådet i januari 2004. I den deltog ett 20-tal samer från Norge, Sverige och Finland, med syfte att knyta kontakter med samer på Kolahalvön inför de Samiska kyrkodagarna. Delegationens besök i Lovózero och studiebesök och seminariedag i Montjegorsk ledde till att en rysk samisk delegation på cirka 20 personer kom till de Samiska kyrkodagarna i Jokkmokk. Den ryska delegationen bestod framför allt av medlemmar i den Ryska Ortodoxa kyrkan, men också av några medlemmar i Ingermanlands lutherska kyrka samt ett par pingstvännar. Kyrkodagarna i Jokkmokk blev härmed en mötesplats för samer från hela Sápmi.

Urfolksfrågorna fortsätter att vara ett av samarbetsrådets prioriterade områden, något som bland annat märks i kultur- och seminarieutbudet under samarbetsrådets tioårsjubileum i oktober 2006 och i pågående samtal om kommande verksamhet.

Ett annat ekumeniskt organ som arbetar med de samiska frågorna är det regionala ekumeniska rådet i Norrbotten och Västerbotten. Rådet bildades år 2000 och samlar ledare för de kristna samfundet i Luleå stifts område till två möten per år. Det fungerar som en mötesplats för samfundsledare på regional nivå. Biskopen i Luleå stift är rådets ordförande. Då rådet möts ligger fokus på att utbyta erfarenheter, reflektera kring aktuella frågor och att be tillsammans.

En av de återkommande frågeställningarna i samtalen sedan rådets bildande har rört församlingarnas förhållningssätt och relationer till människor med annan etnisk och religiös bakgrund. Till en början har samtalen framför allt rört relationen till flyktingar och invandrare, men på senare tid har samtalen vidgats till att röra mångkultur, kristen tro och församlingsbyggnad. Samtalet har då också kommit att inkludera förhållningssätt till de kulturer och språk som sedan länge finns i Norrbotten och Västerbotten, dvs. det samiska, det tornedalska och det finska. I november 2006 anordnar rådet en seminariedag för frågor om Mångkultur och kristen tro, där också de samiska perspektiven finns med.

World Christian Gathering on Indigenous People (WCGIP) är en kristen organisation på evangelikal grund som vill samla kristna företrädare för världens urfolk. Den höll sin femte världskonferens i Kiruna i augusti 2005. I förberedelserna och genomförandet av den konferensen deltog Svenska Missionskyrkan genom sin konsulent för samiskt arbete samt ett samiskt par som är medlemmar i Församlingen Livskällan i Kiruna. WCGIP höll sin första konferens i Rotoroa på Nya Zeeland 1996, och den senaste konferensen har nys hållits i Davao på Filippinerna. Ett hundratal urfolk deltar i arbetet och bland dem finns samer som är medlemmar i Församlingen Livskällan i Kiruna.

I september 2004 arrangerade Svenska Missionskyrkan i Övre Norrland en utbildningshelg om samiskt arbete i Hemavan. Målet var att hjälpa aktiva inom olika kyrkor att hitta vägar för att öppna kyrkolivet för samisk kultur och samiskt språk. Utbildningshelgen var ekumenisk och såväl deltagare som medverkande kom, förutom från Svenska Missionskyrkan, från Svenska kyrkan och Den norske kirke. Helgen avslutades med en ekumenisk samisk gudstjänst som allmänheten bjöds in till.

Det samiska arbetet har fortsatt att utvecklas och samiska gudstjänster har hållits på en rad platser inom Svenska Missionskyrkan eller tillsammans med Svenska kyrkan. Längst har arbetet kommit i Kiruna där samiska gudstjänster hålls en gång per månad. I Soppero har ett samiskt arbete påbörjats, från början tillsammans med Svenska kyrkan i Vittangi församling. Där planerar man hålla två samiska gudstjänster per termin.

Svenska Missionskyrkan är också genom sin konsulent/pastor för samiskt arbete representerade i arbetet med den nya nordsamiska översättningen av Gamla testamentet.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget.

11.3 Kyrkkåtor och kapell

FÖRSLAG:

Kyrkkåtor och kapell bör behandlas som övriga kyrkobyggnader i fråga om såväl bidrag som skatteutjämning.

Ansvar för att kyrkkåtor och kapell byggs och hålls i skick faller på den lokala församlingen. Byggnaderna är en del i församlingens utövande av sitt ansvar för dem som vistas i församlingen. Det bör emellertid också påpekas att samiska kyrkkåtor och kapell är kyrkobyggnader liksom andra kyrkobyggnader, även i den mening som kyrkoordningen avser. Kyrkkåtor och samiska kapell kan alltså få del av kyrkobyggnadsbidrag. Med tanke på att de flesta samebyar omfattar flera församlingar bör det också vara möjligt för församlingarna att samverka i stiftets regi. I de fall där en kyrkkåta eller ett kapell ägs av en juridisk person som inte är en församling eller ett stift, kan de senare bevilja anslag till såväl byggnad som verksamhet.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Rådet ställer sig positivt till förslaget.

12 Samiskt arbete i Svenska kyrkans organisation

12.1 Dagens organisation

I vårt uppdrag ingår att lämna förslag som gäller arbetet på alla nivåer – nationellt, i stiftet och i församlingarna. Vi skall också granska och lägga fram förslag om arbetsfördelningen mellan de olika nivåerna i Svenska kyrkan.

Arbetsfördelningen är enligt vår uppfattning tämligen klar och tydlig i dag. Kyrkoordningens generella bestämmelser om arbetsfördelningen mellan församling, stift och nationell nivå ger inte särskilt mycket utrymme för tveksamheter. De samiska arbetsgrupperna i stiftet har funnit sin roll, liksom Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Olika uppfattningar kan finnas om ambitionsnivåer och prioriteringar, men det beror i så fall knappast på oklarheter om arbetsfördelningen. Rätt krav tycks ställas på rätt organ.

Några undantag har vi dock sett.

- I församlingsinstruktionerna i Luleå stift har förvånansvärt många församlingar konstaterat att man för såväl gudstjänster som kyrkliga handlingar på samiska räknar med att stiftsadjunkten för samiskt arbete är den man skall anlita för att hålla dem. Det är inte möjligt för stiftsadjunkten att leva upp till de krav som uttrycks i församlingsinstruktionerna. Församlingarna måste själva, helt i enlighet med kyrkoordningens bestämmelser om deras ansvar för alla som vistas i församlingen, i högre grad än vad som framgår av församlingsinstruktionerna ta ansvar för den lokala församlingsverksamheten, även bland samer. Ett ansvar faller emellertid också på Domkapitlet som har fastställt församlingsinstruktionerna, vilket kan ha uppfattats som en bekräftelse från stiftets sida av församlingarnas förväntningar.
- Det samiska krisnätverket som Samiska rådet initierat, startat, driver och ansvarar för är en stor och ansvarsfull uppgift som rådet tagit på sig. För att orka med uppgiften och för att kunna erbjuda samer samma själavårdssekretess som präster och diakoner omfattas av bör rådet ta upp samtal med Härnösand och Luleå stift om detta.
- Svenska kyrkan har principiellt en positiv syn på urfolkens självbestämmande. Det har framgått av flera internationella uttalanden som Svenska kyrkan har anslutit sig till. Samarbetet mellan å ena sidan Kyrkostyrelsen och dess företrädare och å andra sidan Samiska rådet inom Svenska kyrkan och dess företrädare har emellertid inte varit tillräckligt väl utvecklat. Klargörande diskussioner har inte förts om samarbete och arbetsfördelning. Inom Samiska rådets anser man att dessa brister försvårat arbetet.

- Även om arbetsfördelningen i dag tycks tydlig, så har förslag av andra skäl framförts om förändringar i organisationen. Sametinget har föreslagit att en icke-territoriell samisk församling skall etableras och Samiska rådet har begärt en samisk representation i Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen. Vi återkommer strax till de två senare frågorna.

12.2 Vad skall vi ha organisationen till?

Det finns en rad viktiga områden som nämnts i det här betänkandet. Dessa måste hanteras inom de delar av Svenska kyrkans organisation som har ansvar för arbetet med samiskt kyrkoliv:

- Grundläggande frågor om samisk identitet och teologi, liksom formerna för en tydlig samisk närvaro i Svenska kyrkans verksamhet.
- Översättningar till samiska och samiska språkfrågor i övrigt i Svenska kyrkan.
- Utbildning och rekrytering för att stift och församlingar skall ges bättre förutsättningar för sitt kontinuerliga arbete.
- Utveckling av arbetet bland barn och unga, bl.a. konfirmandundervisningen och uppföljningen av den.
- Utveckling av moderna verktyg – inte minst inom områden som gudstjänstliv, själavård, diakoni, pedagogik och kommunikation – för samiskt kyrkligt arbete.
- Samverkan inom och utom Svenska kyrkan.
- Kontinuerlig uppföljning av samhällsfrågor av betydelse för den samiska befolkningen.
- Samverkan med motsvarande verksamheter i Norge, Finland och Ryssland.

Den försoningsprocess som har sin grund i Svenska kyrkans medverkan i det förtryck som det samiska folket utsatts för av det svenska samhället har en annan karaktär. I detta avseende är det Svenska kyrkan som sådan som måste fortsätta dialogen med det samiska folket. Däremot kan självfallet samiska organ inom Svenska kyrkan vara en viktig rådgivare och kontaktförmedlare till Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen även i detta avseende.

Arbetet med de samiska kyrkolivsfrågor som nu nämnts kan inte hanteras på ett enda ställe i Svenska kyrkan. Det finns resurser på församlingsnivå, stiftsnivå och nationell nivå som är väl lämpade att delta. Det samiska folket, liksom därmed det samiska kyrkolivet, har dessutom en storlek som gör ett praktiskt nätverksarbete lämpligt. Det finns många upparbetade kontaktvägar mellan samer i Sverige (och f.ö. även i grannländerna). Det finns givetvis en ansvarsfördelning mellan de olika nivåerna i Svenska kyrkan, men gränsdragningen mellan dessa får inte överdrivas. Också de traditioner som finns för samverkan inom det samiska folket talar för ett starkt inslag av informellt nätverksarbete.

Sametingets initiativ, att begära att en icke-territoriell samisk församling skall bildas, är positivt. Det vittnar om att man ser ett värde i en väl fungerande kyrklig verksamhet och att man önskar en starkare och tydligare organisation för denna verksamhet. För Svenska kyrkan kan Sametingets förslag inte vara annat än glädjande.

Gemensamt för Sametinget och Svenska kyrkan är att vi, då vi talar om verksamhetens organisation, ser detta som ett uttryck för att vi vill utveckla verksamheten i sig. Organisationen i sig har en betydelse, men bara som ett redskap, ett hjälpmedel. Syftet med organisatoriska förändringar är att stärka det kyrkliga arbetet bland samer, antingen det nu sker på samiska eller svenska. Ambitionen måste i första hand vara att uppnå en från samisk synpunkt bättre fungerande församlingsverksamhet, liksom att stödfunktionerna för detta – t.ex. utbildning av förtroendevalda och anställda och kommunikation kring det samiska kyrkliga arbetet – skall förbättras.

Sammantaget bör eventuella förändringar ske på ett sådant sätt att Svenska kyrkans samlade ansvar för det samiska arbetet framgår tydligt, vilket ställer krav på ett engagemang från såväl stiftet som de territoriella församlingarna. Organisationen bör också gynna en god intern samordning av den samiska verksamheten. En starkare ställning för den samiska verksamheten i Svenska kyrkan måste också utformas så att de åtgärder som vidtas kan uppfattas som ett synligt uttryck för den försoning Svenska kyrkan vill åstadkomma. Samtidigt skall inslaget av ett informellt nätverksarbete var starkt.

12.3 Den framtida organisationens utformning

FÖRSLAG:

1. För att uppnå ett ökat direkt samiskt inflytande av det slag som Sametinget begärt bör ett representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan bildas, och Samiska rådet inom Svenska kyrkan utvecklas så att det får en starkare ställning. Därigenom skapas fora för samråd och erfarenhetsutbyte men också för beslut som rör det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Representantskapet bör ges möjlighet att yttra sig över sådana kyrkomötesärenden som rådet anser är av betydelse för samiskt kyrkoliv. Det kan gälla årsredovisningen för Samiska rådet inom Svenska kyrkan och delar av årsredovisningen, inklusive bokslutet, för Svenska kyrkans nationella nivå. Det kan också gälla skrivelser och motioner. Representantskapet bör också kunna göra framställningar till Kyrkomötet i sådana frågor. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör vara ett beredande och verkställande organ för det samiska arbetet i Svenska kyrkan.
2. En samisk representation, dock utan rösträtt, bör etableras i Kyrkomötet.

3. För att leva upp till de krav som finns redan i dag och de nya krav som kan komma att ställas bör antalet handläggare på nationell nivå utökas från en till två.
 4. Kyrkostyrelsen bör åläggas att regelbundet överlägga med Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Samråd bör alltid ske i frågor av betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten.
-

12.3.1 En icke-territoriell samisk församling?

Sametinget har begärt att en icke-territoriell samisk församling skall inrättas inom Svenska kyrkan (se s. 73). Som skäl för sin begäran har Sametinget angett den särställning som samerna har genom att vara en urbefolkning i Sverige.

De fem icke-territoriella församlingar som finns i Svenska kyrkan i dag har en lång historisk tradition och medlemskapet i dem grundar sig på något av följande kriterier: anställning, medlem i Kungliga Huset, medborgarskap respektive språklig eller nationell härkomst. Deras existens ifrågasattes inte i samband med den nya kyrkliga organisationens tillkomst vid millennieskiftet. Den statliga regleringen om medlemskap i de icke-territoriella församlingarna kom att ersättas av en i princip motsvarande inomkyrklig reglering i kyrkoordningen. Några hinder för att bilda en ny icke-territoriell församling i Svenska kyrkan framgår inte av lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan. Bildande av icke-territoriella församlingar är en rent inomkyrklig fråga.

En intressant fråga är hur många personer som skulle välja att bli medlemmar i en icke-territoriell samisk församling. Någon undersökning av detta har inte genomförts, men enligt Sametingets styrelse skulle antalet medlemmar kunna hamna i storleksordningen 1 000 personer. Siffran verkar realistisk om man jämför med resultatet i den undersökning av rörligare församlingstillhörighet som genomförts av Jonas Bromander inom ramen för den av Kyrkostyrelsen tillsatta utredningen om församlingstillhörighet, *Rörlig församlingstillhörighet – modeller och konsekvenser* (Svenska kyrkans utredningar 2004:1). Av undersökningen framgår det att 6 procent av de tillfrågade skulle, om möjligheten fanns, välja att tillhöra en annan församling än den de är bosatta i.

En nybildad icke-territoriell samisk församling skulle, i likhet med de redan befintliga, omfattas av de flesta bestämmelserna i kyrkoordningen som gäller för territoriella församlingar. Det innebär exempelvis att tillhörigheten till en samisk icke-territoriell församling alltid skulle vara frivillig och bygga på en skriftlig ansökan. Man skulle även ha rätt att utträda ur församlingen.

Något undantag från de grundläggande bestämmelserna i kyrkoordning-

en om den lokala nivån (37 kap. 1 § och 37 kap. 2 §) bör inte göras för en icke-territoriell samisk församling. Även bestämmelserna om ekonomi och egendom som omfattar de icke-territoriella församlingarna bör omfatta en icke-territoriell samisk församling.

Det finns flera klara fördelar med en icke-territoriell samisk församling. En sådan skulle ge en samisk struktur med egen representativitet på församlingsnivå för de samer som väljer att bli medlemmar. De skulle kunna besluta om församlingens ekonomi, organisation och församlingsarbete. De skulle också kunna anställa medarbetare. Det kan vara tryggare att ha kontakt med en samisk församling än med någon av Svenska kyrkans territoriella församlingar.

Det finns emellertid också nackdelar och komplikationer med den icke-territoriella församlingen som form för samiskt kyrkligt arbete. Bl.a. gäller detta stiftens och de territoriella församlingarnas ansvar. Något hinder finns i och för sig inte för att en icke-territoriell samisk församling som omfattar boende i hela landet knyts till ett stift. En liknande konstruktion finns för Svenska kyrkans verksamhet bland svenskar utomlands som är knuten till Visby stift. Flera osäkerheter anmäler sig dock, inte minst att ekonomin i en icke-territoriell samisk församling kan bli både osäker och betungande för medlemmarna. Det är kostsamt, personalkrävande och tungrott att bedriva verksamhet i en församling med medlemmar utspridda i hela Sverige. De praktiska arbetsförutsättningarna skulle inte vara gynnsamma.

Vidare finns följande komplikationer:

- Bildandet av en icke-territoriell församling för samiskt kyrkligt arbete skulle innebära att motiven för Härnösands och Luleå stift att ha arbetsgrupper och stiftsadjunkter för samiskt arbete bortfaller eller minskas, även om bildande av en sådan församling inte nödvändigtvis skulle undanröja stiftens och församlingarnas generella ansvar för att främja också samiskt kyrkoliv.
- Sannolikt finns det en stor grupp samer som fortfarande vill tillhöra den territoriella församling i vilken de bor. Det finns således en risk för splittning mellan de samer som väljer att fortsätta att höra till – och kanske också vara aktiva i – den territoriella församling i vilken de bor och de som går till den icke-territoriella församlingen. Det naturliga är dock att en icke-territoriell samisk församling knyts till något av de stift som redan har en samisk arbetsgrupp.
- Den föreslagna icke-territoriella samiska församlingen skall vara riksomfattande. Det innebär en skillnad i förhållande till t.ex. den icke-territoriella finska församling som finns. Den rikstäckande verksamheten skapar en betydande risk för konkurrens med det redan verkande Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Oklarheter kan uppstå om vem som företräder det samiska kyrkolivet i Svenska kyrkan, Samiska rådet eller den icke-territoriella församlingen.
- En generell erfarenhet är att förekomsten av icke-territoriella församlingar

för vissa grupper leder till att de territoriella församlingarna i allt högre grad minskar sin egen aktivitet gentemot den aktuella gruppen. I det här fallet skulle det innebära att de territoriella församlingarna, särskilt i en trängd ekonomisk situation, lägger över hela ansvaret för samiskspråkigt arbete på den icke-territoriella församlingen.

Sametinget föreslår att medlemskap i den icke-territoriella samiska församlingen skall kunna beviljas för den som är upptagen i Sametingets röstlängd, är make, maka eller sammanboende under familjära förhållanden till någon som är upptagen i Sametingets röstlängd eller barn till någon som är upptagen i Sametingets röstlängd. Förslaget har den svagheten att bara knappt hälften av de samer som är över 18 år och bosatta i Sverige valt att registrera sig i denna röstlängd. Tvistigheter kan också följa av svårigheten att fastställa tydliga kriterier för vem som kan bli medlem i en icke-territoriell samisk församling (se diskussionen i många enskilda fall beträffande rösträtten till Sametinget).

Det finns också komplikationer som rör deltagandet i kyrkovalen för medlemmar i en icke-territoriell samisk församling som omfattar bosatta i hela landet. Valkretsarna i kyrkomötesvalet bygger på geografisk indelning. Detsamma gäller deltagandet i valen till stiftsfullmäktige. Att komplicera valen ytterligare genom att i någon form utvidga de undantag som nu finns för Hovförsamlingen till ytterligare icke-territoriella församlingar är knappast välbetänkt.

12.3.2 Samma mål – men en annan väg

Mot den här bakgrunden har vi sökt efter ett alternativ som kan svara mot Sametingets utmaning och gå dess uppmaning till Svenska kyrkan till mötes. Den grundläggande ambitionen har varit densamma som i Sametingets framställning, nämligen en ordning som ger det samiska arbetet i Svenska kyrkan en klarare och starkare ställning.

Vårt förslag bygger på en mer rörelsepräglad organisationsmodell, utan att för den skull skapa en helt fristående organisation. Den modell som gäller för det finskspråkiga arbetet i Svenska kyrkan skulle kunna tjäna som modell också för det samiska även om grunderna och förutsättningarna är olika. Det finskspråkiga arbetets organisation har gått igenom en lång historia där snart sagt alla modeller prövats. Det finns sedan länge en finskspråkig icke-territoriell församling i Stockholm, men kyrkoordningen klargör att ansvaret för det finskspråkiga arbetet faller på alla församlingar i Svenska kyrkan.

Under 1950- och 1960-talen dominerades det finskspråkiga arbetet av den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland på ett sådant sätt att det uppfattades som, och väl också var, denna kyrkas arbete i Sverige. En stor del av invandringen var ganska ny och bilden av hur länge sverigefinnarna skulle komma att stanna i Sverige var oklar. På 1960-talet bildades i många församlingar finska församlingskretsar, ledda av finska församlingskommittéer.

1967 grundades Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete. Tillkomsten av nya tjänster inom Svenska kyrkans organisation, bl.a. stifts- och kontraktsadjunkter, gjorde att den finskspråkiga verksamheten på stiftsplanet på 1970-talet fick en fastare organisation. Församlingskretsarna knöts närmare till Svenska kyrkans församlingar.

Även på den nationella nivån kom den finskspråkiga verksamheten att integreras i allt högre grad i Svenska kyrkans organisation, även om det skedde senare än i församlingar och stift. I och med utgången av 1989 utvecklades Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete. Verksamheten fick ett eget ombudsmöte (Representantskapet för finskspråkigt arbete i Svenska kyrkan) och en egen styrelse (Delegationen för finskspråkigt arbete i Svenska kyrkan). 2005 ersattes representantskapet av Nationellt forum för sverigefinskt arbete. Detta är ett gemensamt forum för stiftet och Svenska kyrkan på nationell nivå för att utveckla den sverigefinska verksamheten.

Modellen för det gemensamma samiska arbetet kan hämtas från något av de två senaste skedena i den finskspråkiga historien i Svenska kyrkan, dvs. endera ett representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan eller ett nationellt forum för detta arbete. Den modell man arbetade med fram till 2005 skulle göra det samiska ansvaret och inflytandet tydligare. Den modell som gäller i dag är i högre grad ett allmänt rådgivande organ. Det motsvarar sannolikt inte de önskemål som finns på samiskt håll och som kommit till uttryck i bl.a. Sametingets skrivelse om en icke-territoriell samisk församling.

Vi föreslår följande struktur för det samiska arbetet i Svenska kyrkan.

Ett *representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan* bildas, med årliga sammanträden. Representantskapets viktigaste uppgift bör vara att utgöra ett forum för samråd, erfarenhetsutbyte och gemensamma ställningstaganden i frågor av betydelse för det samiska kyrkolivet. Det blir då ett tillfälle för årlig samling av det nätverk som arbetar med samiska frågor i Svenska kyrkan. Dessutom bör representantskapet ges följande formella uppgifter:

- Yttra sig över årsredovisningen inklusive bokslutet för Samiska rådet inom Svenska kyrkan.
- Yttra sig över årsredovisningen inklusive bokslutet för Svenska kyrkans nationella nivå i frågor som representantskapet anser vara av betydelse för samiskt kyrkoliv.
- Yttra sig över skrivelser och motioner i Kyrkomötet som som representantskapet anser vara av betydelse för samiskt kyrkoliv.
- Göra framställningar till Kyrkomötet i frågor som representantskapet anser vara av betydelse för samiskt kyrkoliv.

För att vara valbar föreslår vi att man skall vara same och att man tillhör Svenska kyrkan vid valtillfället. Någon väl fungerande definition av vem som är same saknas. Vi har redan tidigare konstaterat att röstlängden för val till Sametinget kan vara svår att utgå från, eftersom den bara omfattar

en begränsad del av antalet samer i Sverige. Det kan mycket väl finnas personer som tillhör Svenska kyrkan och som inte registrerat sig för val till Sametinget men som ser ett betydande värde i en väl fungerande samisk kyrklig verksamhet. Mot den här bakgrunden föreslår vi att den enskilda personens bedömning får vara avgörande. Den som själv ser sig som same bör vara valbar. Att vara valbar innebär ju inte alltid att man blir vald, och det är den beslutande församlingen som avgör vilka personer man ser som mest lämpade att vara engagerade i samiskt arbete i Svenska kyrkan.

Representantskapets sammanträden bör i huvudsak ske på samiska med simultantolkning mellan olika samiska språkvarieteter, liksom till och från svenska. Det innebär att de principer som tillämpas vid bl.a. Sametingets plenum och Svenska Samernas Riksförbunds landsmöten skall tillämpas i representantskapet.

Formella ärenden och andra rådslag bör kunna klaras av under tre dagar. Med andra rådslag avser vi mer informella samlingar av seminariekaraktär.

Sammansättningen av representantskapet bör spegla var i Sverige den samiska befolkningen bor. Den enklaste formen för att utse representantskapet är att ledamöterna väljs av Stiftsfullmäktige. Ett representantskap som utses enbart av Stiftsfullmäktige i Svenska kyrkans stift skulle emellertid inte få en tillräcklig legitimitet från samisk synpunkt. Stiftens fullmäktige representerar ju bara i begränsad utsträckning en bas av samiska väljare. Därför bör också Sametinget utse ledamöter till representantskapet på samma sätt som man i dag utser ledamöter till Samiska rådet inom Svenska kyrkan. För valet i dess helhet bör en geografisk spridning och en fördelning på olika samiska språkgrupper, traditioner och åsiktsriktningar eftersträvas, liksom jämställdhet mellan män och kvinnor och en god åldersspridning.

Ett representantskap bör vara stort nog att representera samerna i Sverige, men inte så stort att det blir otympligt och svårarbetat. Vi föreslår följande sammansättning:

- Stiftsfullmäktige i Luleå stift utser 12 samiska ledamöter.
- Stiftsfullmäktige i Härnösands stift utser 5 samiska ledamöter efter hörande av Stiftsstyrelsen i Västerås stift.
- Stiftsfullmäktige i Stockholms stift utser en samisk ledamot.
- Stiftsfullmäktige i Uppsala stift utser en samisk ledamot efter hörande av stiftsstyrelserna i Strängnäs och Visby stift.
- Stiftsfullmäktige i Göteborgs stift utser en samisk ledamot efter hörande av stiftsstyrelserna i Skara och Karlstads stift.
- Stiftsfullmäktige i Lunds stift utser en samisk ledamot efter hörande av stiftsstyrelserna i Växjö och Linköpings stift.
- Sametinget utser 14 ledamöter.

Det sammanlagda antalet ledamöter i representantskapet blir således 35. I den mån de inte ingår i representantskapet bör ordförande och vice ord-

förande i Samiska rådet inom Svenska kyrkan ha närvaro- och yttranderätt. Detsamma bör gälla en representant utsedd av Kyrkostyrelsen och en utsedd av Biskopsmötet.

Ett alternativ till representantskapet är ett *nationellt forum* av det slag som nu finns för det finskspråkiga arbetet. Ett sådant skulle dock ge ett betydligt sämre formellt samiskt inflytande. Det kan ändå vara rimligt för t.ex. den finskspråkiga minoriteten i Svenska kyrkan att i dag välja denna väg. Den är den naturliga fortsättningen på en lång resa som man gjort inom Svenska kyrkans organisation. Den samiska minoriteten befinner sig bara i början av denna resa och måste få möjlighet att steg för steg själv söka sig fram till sin organisatoriska plats i Svenska kyrkan.

Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör kvarstå, men nu som ett beredande och verkställande organ för det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Rådet, som bör ha sju ledamöter, bör dock i sin helhet väljas av representantskapet. Verksamhetens inomkyrkliga prägel kommer därmed tydligare till uttryck.

Ett *kansli* bör knytas till representantskapet och rådet. Förslaget till ändrad organisation och inrättandet av ett representantskap kommer att leda till en ökning av arbetsuppgifterna. Representantskapets sammanträden skall förberedas och genomföras, besluten skall expedieras och verkställas. Bl.a. skall yttranden till Kyrkomötet avges. Protokoll skall föras vid representantskapets sammanträden. Dessa arbetsuppgifter kan beräknas till 50 procent av en heltidstjänst.

Redan i dag, utan några som helst ändringar i organisationen, är det dock nödvändigt att förstärka kansliet för Samiska rådet inom Svenska kyrkan och därmed handläggarkapaciteten inom kyrkokansliet. I dag finns en heltidstjänst. Alla större arbetsuppgifter har hamnat på innehavaren av denna tjänst, vilket lett till en konstant överbelastning. Tidvis har mycket omfattande insatser behövts, t.ex. i samband med de årliga sameveckorna, försöningsgudstjänsterna, de samiska kyrkodagarna 2004, det samiska krisnätverket och större remissyttranden.

Två fasta heltidstjänster bör finnas för arbete med samiska frågor i kyrkokansliet och i anknytning till Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Detta aktualiserar emellertid också frågan om kansliets geografiska placering. Sannolikt är det lättare att hävda de samiska kyrkliga intressena om kansliet är förlagt till Kyrkans hus i Uppsala. Då kan en daglig samverkan ske med de avdelningar som finns där. Det skulle också bli lättare att följa vad som händer i kyrkomöte, kyrkostyrelse och nämnder. En placering i Kyrkans hus i Uppsala hindrar givetvis inte att handläggarna ofta befinner sig ute på fältet – i Sápmi eller på annat håll i Sverige – och att arbetet även i övrigt ibland kan utföras på distans.

Om verksamheten i representantskap, råd och kansli skall finansieras inom Svenska kyrkans budget på nationell nivå, vilket förefaller vara den

enda möjligheten, blir det Kyrkomötet som beslutar om budget efter att representantskapet hörts.

Det i kyrkoordningen reglerade ansvaret för *stift* och *församlingar* i fråga om det samiska arbetet bör kvarstå oförändrat, dvs. att detta ansvar har sin tydliga plats i de lokala församlingarna och att stiftet skall främja och utöva tillsyn över verksamheten. Huruvida det bör finnas särskilda stiftsorgan för det samiska arbetet bör varje stift, utifrån det ansvar som kyrkoordningen ger stiftet och utan reglering i kyrkoordningen, fatta beslut om.

Genom representantskapet skulle det samiska arbetet i Svenska kyrkan med en bibehållen förankring i Svenska kyrkans struktur få en demokratiskt vald plattform för det samiska arbetet. Med denna plattform som grund skulle man också kunna fortsätta att arrangera särskilda samiska kyrkodagar och andra större samlingar för att bredda engagemanget för det samiska kyrkolivet inom Svenska kyrkan. Att enbart förstärka Samiska rådets ställning genom att ge rådet utökade beslutsmöjligheter skulle inte leda till en lika bred förankring.

12.3.3 Representationen på regional och nationell nivå

Svenska kyrkans organisationsstruktur, principer och praxis ger inte något stort utrymme för en särskild representation i t.ex. kyrkofullmäktige och kyrkoråd, stiftsfullmäktige och stiftsstyrelse, kyrkomöte och kyrkostyrelse. 1982 års kyrkomötesreform renodlade detta system genom att den prästerliga representationen i Kyrkomötet togs bort efter att genom åren successivt ha begränsats.

Nomineringsgrupperna för, i de fall som nämnts, fram sina kandidater i val till kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och kyrkomöte. Efter valet förbereder nomineringsgrupperna, ibland i en formell valberedning och ibland informellt, valen till kyrkoråd, stiftsstyrelse och kyrkostyrelse. En prästerlig representation i kyrkoråden är dock tryggad, i de flesta fall genom kyrkoherden. I Stiftsstyrelsen är biskopen självskriven ordförande och detsamma gäller ärkebiskopen i Kyrkostyrelsen. I domkapitlen finns tydligt angivna bestämmelser om en prästerlig och juridisk representation. En garanterad ungdomsrepresentation har ibland diskuterats, men aldrig varit i närheten av genomförande. Biskoparnas självskrivenhet i Kyrkomötet är däremot ett ständigt aktuellt ämne för debatt.

Svenska kyrkan skiljer sig på den här punkten från många andra kyrkor, t.ex. Den norske kirke (se s. 77 f.) och den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (se s. 78 f.). Dessa båda kyrkor har för övrigt också en röstberättigad representation i sina kyrkomöten.

Det förslag som förts fram av Samiska rådet inom Svenska kyrkan om en samisk representation i Kyrkomötet och Kyrkostyrelsen kan ha sitt principiella berättigande, särskilt utifrån den internationella folkrättsliga diskussionen om urfolkens rättigheter och Svenska kyrkans internationella ställnings-

taganden i denna fråga. Vi har emellertid uppfattat Svenska kyrkans uppfattning att Kyrkomötets samtliga ledamöter skall vara valda i allmänna kyrkliga val som grundläggande för dess syn på Kyrkomötets sammansättning. Vi föreslår ändå en samisk representation i Kyrkomötet, men utan rösträtt. Den utformning vi föreslår är följande:

- Endera Sametinget eller det av oss föreslagna representantskapet för samiskt arbete i Svenska kyrkan utser två samiska representanter i Kyrkomötet.
- De samiska representanterna ges liksom biskoparna närvarorätt samt yttrande- och förslagsrätt.
- De samiska representanterna arvoderas på samma sätt som Kyrkomötets ledamöter.

Förslaget motiveras helt av det faktum att samerna är ett urfolk, det enda erkända, i Sverige och att Svenska kyrkan är det evangelisk-lutherska trosamfund som bedriver en geografiskt täckande verksamhet i den del av landet som utgör det samiska folkets traditionella område. Förslaget bygger också på att Kyrkomötet är Svenska kyrkans högsta beslutande organ. En mycket stor andel av samerna tillhör Svenska kyrkan, men detta är inte avgörande för frågan om den samiska representationen i Kyrkomötet och dess storlek.

Förslaget innebär visserligen ett accepterande av den samiska identitet som Svenska kyrkan under lång tid deltagit i förtrycket av, men en samisk representation skall inte ses som en kompensation för detta förtryck och inte motiveras av detta. Den bygger istället på den principiella grund som nyss nämnts.

Kyrkostyrelsen är ett beredande, verkställande och förvaltande organ. Arbetet måste där utformas med hänsyn till behovet av relativt täta och inte alltför stora sammanträden. Kyrkostyrelsen har emellertid Kyrkomötets uppgift att utfärda bestämmelser för Svenska kyrkan och fatta beslut även i en rad andra frågor av både principiell och grundläggande betydelse. Kyrkostyrelsen bör därför åläggas att regelbundet överlägga med Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen bör alltid överlägga med rådet i frågor av betydelse för samiskt kyrkoliv och Svenska kyrkans hävdande av den samiska kyrkliga identiteten.

12.3.4 Samverkansprojektet i Härnösand och Luleå stift

Många av de frågor som vi tar upp i detta betänkande behandlas just nu också i ett för Härnösands och Luleå stift gemensamt utvecklingsprojekt (se s. 60 f.). De förslag som kommer ut av detta projekt kommer i viktiga avseenden att i fråga om stiftsarbetet kunna bli betydligt mer konkreta och detaljerade än våra förslag. Våra förslag är anpassade till det mandat som Svenska kyrkan på nationell nivå har. Genom de överläggningar vi haft med företrädare för stiftens tror vi oss emellertid kunna se att stiftens kommande

förslag och våra förslag kan stämma tämligen väl med varandra och att de därmed också bör kunna fungera tillsammans. Vi vill återigen erinra om att verksamheten inte är mer omfattande och de som aktivt arbetar i den inte är fler än att det – utöver de formella organisationsformerna – går att bygga upp enkla, praktiska, nätverksliknande samarbetsformer.

SAMISKA RÅDETS YTTRANDE

Det är viktigt att ta Sametingets önskemål om en icke-territoriell samisk församling på allvar – det är ett demokratiskt beslutat uttryck för det samiska folkets vilja. För- och nackdelar med en icke-territoriell församling behöver därför övervägas noga.

Samiska rådet vill bl.a. peka på att en icke-territoriell församling riskerar kollidera med samers önskan om ett lokalt samiskt kyrkligt liv. Det är alltså viktigt att på annat sätt svara på de behov som förslaget om en icke-territoriell församling uttrycker.

Samiska rådet betonar också att de organisatoriska lösningar som väljs inte får bli för stora och tunga. Rådet konstaterar att den föreslagna modellen med ett representantskap för samiskt kyrkoliv är en modell hämtad från majoritetssamhället. Rådet anser att det skulle vara spännande att få utveckla en egen modell men har för närvarande inte någon idé om hur en sådan skulle kunna se ut. Kanske en tänkbar modell är att helt enkelt förstärka Samiska rådet?

Rådet betonar vidare att det som främst behövs är en fungerande verksamhet på samiska och med samer – inte i första hand en organisation. Man kan också fundera på om det samiska i Svenska kyrkan måste vara så hårt knutet till kyrkans tre nivåer, som nu, eller om det går att hitta en modell där de samiska resurserna knyts samman och därmed vinner i effektivitet. Modellen vi söker bör uttrycka att det finns *ett* samiskt kyrkligt liv.

13 Handlingsplan med prioriteringar

13.1 Våra förslag och deras kostnader

Vi har i betänkandet lagt fram följande förslag, som redovisas med kostnadsberäkning. Kostnaderna avser nationell nivå. I några fall kan kostnader också uppstå på andra nivåer. I vissa fall bör också Svenska kyrkans kostnader kunna reduceras genom att medel söks från EU.

OM IDENTITET, KULTUR OCH TEOLOGI

1. *Forskningsstipendier* bör inrättas för samiska teologer. Beräknad kostnad: Årligen 250 000 kronor.
2. Svenska kyrkans teologiska kommitté bör genomföra en hearing om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag, liksom om formerna för samiskt teologiskt arbete. Med bl.a. denna hearing som grund bör kommittén lägga fram förslag till åtgärder. Beräknad kostnad: Engångskostnad 200 000 kronor.
3. Svenska kyrkans *information och kommunikation* med samer bör utvecklas så att samer och samiska inkluderas. Svenska kyrkans webb-värld måste återspegla kyrkans faktiska flerspråkighet. Beräknad kostnad: Årligen 50 000 kronor.
4. Medel bör avsättas årligen till Samiska rådet inom Svenska kyrkan för att rådet skall kunna *främja samisk kultur*. Det bör ske genom a) anslag till stift och församlingar som önskar köpa in samisk konst, b) för beställning av samisk musik för kyrkliga ändamål och c) främjande av produktionen av skönlitteratur och faktalitteratur på samiska med inriktning på livsåskådningsfrågor. Det samiska kulturstipendiet bör höjas. Beräknad kostnad: Årligen 180 000 kronor.
5. *Dopbevis, fadderbrev, konfirmationsbevis och vigselbevis* bör fortlöpande utarbetas också på samiska i samverkan med Verbum Förlag AB. Beräknad kostnad: Verksamheten är självfinansierad. Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

ANVÄNDNINGEN AV SAMISKA

6. Svenska kyrkan bör även i fortsättningen aktivt stödja en positiv *utveckling av det samiska språket*. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
7. Organ inom Svenska kyrkan som regleras i kyrkoordningen bör inom de geografiska gränser som anges i den s.k. minoritetsspråkslagen vara skyldiga att *ta emot skriftliga framställningar på samiska och att också svara på dem på samiska* om den som gjort framställningen har samiska

som modersmål. En begränsning bör ske till att ärendet skall gälla den person som gör framställningen eller på vilkens uppdrag den görs. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM SAMISKT KYRKOLIV

8. I arbetet med *församlingsinstruktioner* bör det samiska kyrkolivet och församlingarnas verksamhet på samiska göras mer fullständig. Ökad vikt bör läggas vid att det samiska perspektivet kommer till uttryck vid både gudstjänster, bl.a. kyrkliga handlingar, och undervisning och diakoni. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
9. I det diakonala arbetet bör *de äldres språkliga situation* särskilt uppmärksammas. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör få i uppdrag att bearbeta denna fråga. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
10. Samiska rådet bör också ges uppdraget att tillsammans med Härnösands och Luleå stift, den samiska ungdomsorganisationen Sáminuorra samt Svenska kyrkans Unga fördjupa *kartläggningen av behov och möjligheter i det kyrkliga ungdomsarbetet bland samer*. Uppföljningen av de samiska konfirmationslägren bör finnas med i denna bild. Lägren bör följas upp med återsamlingsträffar och kyrkliga läger anordnas för samiska ungdomar. Beräknad kostnad: Engångskostnad 200 000 kronor.

OM SAMHÄLLSPOLITISKA FRÅGOR

11. Inget nytt har inträffat som gör att Svenska kyrkan har anledning att ändra sin uppfattning att Sverige bör *ratificera ILO-konventionen nr 169*. Samtidigt bör Svenska kyrkan verka för att ett sådant beslut, liksom ett eventuellt beslut om en nordisk samekonvention fattas på ett sådant sätt och i ett sådant sammanhang att konsekvenserna, för alla dem som berörs av ett sådant beslut, framgår tydligt. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
12. Svenska kyrkan bör både internt och externt verka för *bättre kunskaper om de frågor som skapar konflikter mellan samer och övrig befolkning*. Svenska kyrkan bör också, utan att för den skull ta ställning i alla enskilda samepolitiska frågor, verka för en aktiv dialog mellan parterna, i syfte att samlade och samlande lösningar skall växa fram i dessa frågor och att beslut skall fattas på ett sätt som ger största möjliga trygghet för alla berörda parter. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
13. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör tillsammans med stiftens ägna särskild uppmärksamhet åt *de konflikter som finns inom det samiska folket*. Rådet bör då undersöka vilka förutsättningar som finns för Svenska kyrkan att bidra till en ökad förståelse och samverkan mellan dessa grupper. Beräknad kostnad: Engångskostnad 75 000 kronor.

OM FÖRSONINGEN MELLAN DET SVENSKA SAMHÄLLET OCH SAMERNA

14. Svenska kyrkan bör genom Kyrkostyrelsen och Biskopsmötet ta initiativ till *fortsatta samtal om försoningens innebörd*. I dessa bör, utöver Svenska kyrkan, företrädare för samer, såväl samebymedlemmar som icke medlemmar, och övrig befolkning och berörda intressen i Norrlands inland delta. En del av tiden bör avsättas för direkta samtal mellan Svenska kyrkan och företrädare för samerna. Beräknad kostnad: Engångskostnad 150 000 kronor.
15. Kvarlevor av samer som inte kan knytas till någon enskild person bör begravas i *en gemensam grav inom samiskt område eller i Uppsala i dess egenskap av centrum för Svenska kyrkan på den nationella nivån*. Gravvården bör utformas som ett minnesmärke som bekräftar det svenska majoritetssamhällets – och inte minst Svenska kyrkans – ursäkt till det samiska folket och önskan om försoning med detta folk. Beräknad kostnad: Årliga kostnader är marginella, avtal med den aktuella kyrkogårdsförvaltningen om skötsel. Beräknad kostnad: Engångskostnad 300 000 kronor.

OM UTBILDNING OCH REKRYTERING

16. *Information om de språkliga minoriteterna och om möjligheterna att arbeta inom Svenska kyrkans verksamhet på minoritetsspråk* bör föras in i de kyrkliga utbildningarnas kursplaner. I samtliga kyrkliga grundutbildningar, profylutbildningar och fortbildningar bör det ske ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor. Beräknad kostnad: Årligen 40 000 kronor. Engångskostnad 50 000 kronor.
17. Svenska kyrkan på nationell nivå behöver i samverkan med stiftens uppmärksamma vilka behov av *kurser och fortbildning som finns för dem som rekryterats för att arbeta inom den samiska verksamheten*. Beräknad kostnad: Årligen är kostnaden marginell. Engångskostnad 50 000 kronor.
18. *Rekryteringssajten www.svenskakyrkan.se/yrken* bör finnas på samiska och företrädare för de språkliga minoriteterna bör finnas med på de svenska sidorna. Beräknad kostnad: Årligen är kostnaden marginell. Engångskostnad 50 000 kronor.
19. Svenska kyrkans *behov av samiska medarbetare bör kartläggas* av Samiska rådet inom Svenska kyrkan och stiftens för att skapa bättre förutsättningar för församlingarna att fullgöra kyrkans grundläggande uppdrag på samiska. Beräknad kostnad: Engångskostnad 100 000 kronor.
20. Stiftens rekryteringsansvariga bör identifiera de *studerande inom de kyrkliga utbildningarna som förutom svenska även talar samiska*. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.
21. *Information om Volontäråret* ges även på samiska. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM SVENSKA KYRKAN SOM MARKÄGARE

22. Svenska kyrkan bör *ta aktiv del i det utvecklingsarbete och de dialoger som pågår* om samverkan och konflikter mellan rennäringsen och annan markanvändning. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM ARBETE PÅ SAMISKA I ÖVRIGT INOM SVENSKA KYRKAN, I ANDRA SAMFUND OCH I EKUMENISK VERKSAMHET

23. Svenska kyrkan bör främja en *ekumenisk samverkan* i samiskt kyrkoliv. Beräknad kostnad: Ingen direkt kostnad uppstår på den nationella nivån då detta redan ingår i Samiska rådets verksamhet.
24. *Kyrkkåtor och kapell* behandlas som övriga kyrkobyggnader i fråga om såväl bidrag som skatteutjämning. Beräknad kostnad: Ingen ny kostnad uppstår på den nationella nivån.

OM DE SAMISKA FRÅGORNAS HANTERING I SVENSKA KYRKANS ORGANISATION

25. Ett *representantskap för samiskt arbete i Svenska kyrkan* bör bildas och Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör behållas. Därigenom skapas fora för samråd och erfarenhetsutbyte kring det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Representantskapet bör ges möjlighet att yttra sig över kyrkomötesärenden som representantskapet anser vara av betydelse för samiskt kyrkoliv. Det kan gälla årsredovisningen för Samiska rådet inom Svenska kyrkan och delar av årsredovisningen, inklusive bokslutet, för Svenska kyrkans nationella nivå. Det kan också gälla skrivelser och motioner. Representantskapet bör också kunna göra framställningar till Kyrkomötet i sådana frågor. Samiska rådet inom Svenska kyrkan bör vara ett beredande och verkställande organ för det samiska arbetet i Svenska kyrkan. Beräknad kostnad: Årligen 400 000 kronor.
26. En samisk representation, dock utan rösträtt, bör etableras i *Kyrkomötet*. Beräknad kostnad: Årligen 90 000 kronor.
27. För att leva upp till de krav som finns redan i dag och de nya krav som kan komma att ställas bör *antalet handläggare på den nationella nivån utökas* från en till två. Beräknad kostnad: Årligen 600 000 kronor (inklusive sociala avgifter och arbetsplats).
28. Kyrkostyrelsen bör åläggas att *regelbundet överlägga med Samiska rådet inom Svenska kyrkan*. Samråd bör alltid ske i frågor av betydelse för samiskt kyrkoliv. Beräknad kostnad: Ingen ny kostnad uppstår på den nationella nivån vid en god sammanträdesplanering för styrelse och råd.

13.2 Handlingsplan

Huvudfrågor som bör hanteras skyndsamt

Två grundfrågor finns, försoningsprocessen och den samiska kyrkliga identiteten. Med tanke på att de utgör en bas för övriga åtgärder bör de hanteras skyndsamt.

Försoningsprocessen bör fullföljas. I detta ryms punkterna

PUNKT	GENOMFÖRANDE	KOSTNAD
14	2008	150 000 engång
15	2008–2009	300 000 engång

Den samiska kyrkliga identiteten bör förstärkas. I detta ryms punkterna

PUNKT	GENOMFÖRANDE	KOSTNAD
1	fr.o.m. 2009	250 000 årlig
2	2008	200 000 engång
4	fr.o.m. 2009	180 000 årlig
5	omedelbart	0
10	2008–2009	200 000 engång
13	2008	75 000 engång

Parallell lösning av de samiska frågornas plats i den kyrkliga organisationen m.m.

Ett komplex av frågeställningar som fordrar en längre diskussion, besluts- och genomförandeprocess gäller de samiska frågornas plats i den kyrkliga organisationen. Denna process kan pågå parallellt med de frågor som nyss nämnts. En ny organisation bör träda i kraft den 1 januari 2010.

En ny organisation. I detta ryms punkterna

PUNKT	GENOMFÖRANDE	KOSTNAD
25	fr.o.m. 2010	400 000 årlig
26	fr.o.m. 2010	90 000 årlig
28	regleras fr.o.m. 2010	0

Politiska uttalanden. I detta ryms punkt

PUNKT	GENOMFÖRANDE	KOSTNAD
11	omedelbart	0

Successiva förbättringar av Svenska kyrkans arbete bland samer och på samiska

Många av våra förslag bör successivt kunna genomföras, med start i stort sett omedelbart och sedan fördelade över de närmaste åren.

Successiv förbättring. I detta ryms punkterna

PUNKT	GENOMFÖRANDE	KOSTNAD
3	omedelbart	50 000 årlig
6	omedelbart	0
7	fr.o.m. 2008	0
8	omedelbart	0
9	omedelbart	0
12	omedelbart	0
16	fr.o.m. 2008	40 000 årlig, 50 000 engång
17	fr.o.m. 2008	50 000 engång
18	omedelbart	50 000 engång
19	2008	100 000 engång
20	omedelbart	0
21	omedelbart	0
22	omedelbart	0
23	omedelbart	0
24	omedelbart	0
27	fr.o.m. 2007	600 000 årlig

Förslagets samlade kostnader (tkr)

Engångskostnader	1 175
Årliga kostnader	1 610

Budgeteffekter 2006–2010 (tkr), jämförelsen görs med föregående år

Omedelbart	2007	2008	2009	2010	2011 –
+100 ⁹	+550 ¹⁰	+915	-195	+240	0

9. Fordrar finansiering inom gällande budget.

10. Akut anställningsbehov 600, fordrar omprioritering i 2007 års budget som är mitt i beslutsprocessen.

Bilaga 1

Direktiv för utredning om samiska frågor

Fastställda av Kyrkostyrelsen den 20 april 2005

BAKGRUND

Samerna är en urbefolkning och utgör en etnisk, kulturell och språklig minoritet i de fyra länder där de lever. Den flertusenåriga närvaron i det område som nu utgörs av de skandinaviska ländernas nordliga delar och delar av nordvästra Ryssland är väl belagd. Redan då Sverige växte fram som en nationalstat fanns i vår del av världen sedan mycket länge en samisk befolkning. Det samiska folket är en ursprungsbefolkning. Alltifrån den tidigare kolonisationen och långt in på 1900-talet har övergrepp begåtts gentemot den samiska befolkningen. Svenska kyrkan har bidragit till detta. Både den svenska staten och Svenska kyrkan har under senare år offentligt vidgått dessa övergrepp. I de nordliga stiftet har anordnats försoningsgudstjänster.

I modern tid har Svenska kyrkan på olika sätt sökt främja samiskt kyrkligt arbete och därmed också viktiga delar av den samiska kulturen.

Samiska rådet inom Svenska kyrkan har inrättats (ursprungligen med namnet Svenska kyrkans samiska råd).

Ett omfattande översättningsarbete har inletts. Till nordsamiska förelåg Nya testamentet översatt 1998, Första Moseboken 2001 och Psaltaren 2003. Detta översättningsarbete av texter till nordsamiska beräknas pågå till 2009. Kyrkomötet godkände år 2001 respektive 2002 de provöversättningar som då framlagts till lulesamiska av Nya testamentet och psalmboken för användning i Svenska kyrkan. 2004 års kyrkomöte godkände den då slutförda översättningen av Nya testamentet till lulesamiska, den likaledes då framlagda psalmboken på lulesamiska samt Den svenska evangelieboken på lulesamiska för användning i Svenska kyrkan från den helige Mikael's dag, 2 oktober 2005.

Också i andra avseenden har den samiska kyrkliga verksamheten stärkts, inte minst genom initiativ som tagits av Samiska rådet inom Svenska kyrkan.

I serien Mitt i församlingen har boken *Samisk kyrka. Nu är rätt tid för praktisk solidaritet med samerna* (Mif 2003:4) getts ut. I den finns bl.a. historiska texter om religionsskiftet och skolan, tillsammans med aktuella texter om internationellt arbete med urfolkens rättigheter. Vidare finns där ideologiska reflexioner om försoning, samisk natursyn och teologi och om mångfaldens nödvändighet och betydelse. Slutligen behandlas samekyrkliga verksamheter, utvecklingen sedan Kyrkomötets beslut 2000 och viktiga delar av aktuell litteratur.

Det finns emellertid ett fortsatt behov av att Svenska kyrkan på ett tydligare sätt än hittills uppmärksammar och tar ställning till flera frågor av särskild betydelse för den samiska befolkningen. De åtgärder som vidtagits har inte i tillräcklig grad bringat klarhet.

Samiska rådet inom Svenska kyrkan har den 8 december 1999 gjort en framställning till dåvarande Svenska kyrkans centralstyrelse om att Svenska kyrkan bör ställa sig bakom Internationella Arbetsorganisationens (ILO:s) konvention nr 169 angående urbefolkningars rätt till mark. Som en konsekvens av denna skivelse ägde ett möte rum mellan Samiska rådets arbetsutskott och Kyrkostyrelsens arbetsutskott den 31 mars 2000. I en minnesanteckning från detta möte finns en gemensamt överenskommen beskrivning av samtalet och vad som därvid uppnåddes. Enligt rådets mening har framställningen inte besvarats. I detta sammanhang finns det också skäl att uppmärksamma det pågående arbetet med en nordisk samekonvention, som sker med viss anknytning till ILO-konventionen.

Sametinget har i skrivelse till Kyrkostyrelsen den 15 mars 2004 begärt att en icke-territoriell samisk församling skall inrättas inom Svenska kyrkan. Beredning av Sametingets skrivelse pågår.

Vid olika tillfällen har frågan om uppförande och bevarande av kyrkåtor aktualiserats.

Mot denna bakgrund bör en utredare tillsättas med uppdrag att ge förslag till en handlingsplan för Svenska kyrkans fortsatta samiska arbete.

UPPDRAG

Utredaren bör ges till uppdrag att allsidigt belysa Svenska kyrkans nuvarande arbete med samiska frågor och grunda denna belysning på en utvärdering av vad som skett i Svenska kyrkans arbete sedan tillkomsten av Svenska kyrkans samiska råd, sedermera under det nya namnet Samiska rådet inom Svenska kyrkan.

Utredaren bör vidare – med utgångspunkt från de samiska önskemål som finns – ge förslag till en handlingsplan för hur Svenska kyrkan framgent skall arbeta med de samiska frågorna. Målet för handlingsplanen skall vara att det kyrkliga arbetet som är relaterat till samisk identitet och kultur skall kunna utvecklas och utgöra ett berikande bidrag såväl för det samiska folket som för Svenska kyrkan i stort.

Utredaren har i denna del att samla in de erfarenheter som gjorts inom Den norske kirke och den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland samt internationella kunskaper i övrigt i fråga om arbete för urbefolkningar. Förslagen kan avse t.ex. gudstjänstliv, opinionsbildning, utbildningsfrågor, organisationsfrågor och översättningsarbete. I organisationsfrågor skall utredningen utgå från kyrkoordningens reglering av Svenska kyrkans organisation; endast i den utsträckning tungt vägande skäl finns skall förändringar i kyrkoordningen föreslås.

Utredaren bör särskilt behandla Svenska kyrkans förhållningssätt i frågan om mark för renbeten. I denna fråga skall utredaren avväga eventuella förslag mot markägarnas krav i fråga om skydd för sin egendom.

Utredaren bör beakta Svenska kyrkans ställningstaganden i fråga om rättigheter för urbefolkningar i andra delar av världen.

Förslagen skall kostnadsberäknas och prioriteras, så att det – om ekonomiska medel till genomförande av alla förslag inte finns – framgår vilka förslag utredaren i första hand anser bör genomföras.

ARBETSFORMER

Utredaren skall i sitt arbete samråda med Samiska rådet inom Svenska kyrkan samt andra intressenter. Utredaren skall därvid i sitt betänkande särskilt redovisa de uppfattningar som framförts av Samiska rådet. Utredaren skall vidare samråda med berörda stift.

Utredaren skall avge sitt betänkande före den 1 oktober 2006.

Bilaga 2

Svenska kyrkans arbete med samiska frågor från år 1990

KYRKOMÖTET 1990

Kyrkomötet 1990 begärde, med anledning av Svenska kyrkans centralstyrelsens skrivelse om Lutherska Världsförbundets åttonde generalförsamling i Curitiba, Brasilien 1990, att centralstyrelsen skulle inleda ett studium av de konkreta konsekvenser som generalförsamlingens ställningstagande beträffande kyrkornas engagemang för internationell solidaritet och stöd till de etniska urbefolkningarna bör få för Svenska kyrkans handlande, KEu 1990:2, kskr 1990:5. Centralstyrelsen bad stiftsstyrelserna i Luleå, Härnösands och Västerås stift att gemensamt bereda ärendet och begärde att Stiftsstyrelsen i Luleå stift skulle vara sammankallande. Under beredningen skulle samverkan ske via Nordiska ekumeniska institutet med de lutherska kyrkorna i Finland och Norge, med kyrkoherden/stiftsadjunkten för samer och med kyrkoherden i Jokkmokk.

I Canberra, Australien, 1991 uppmanade Kyrkornas Världsråd på motsvarande sätt sina medlemskyrkor till självprövande studier i behandlingen av sina urbefolkningar.

Under våren 1992 inlämnades en delrapport från Luleå stift till centralstyrelsen. Arbetet fortsatte i enlighet med uppdraget och en arbetskonferens hölls i Jokkmokk den 17–18 november 1992. Utifrån de samtal som fördes under konferensen och det material som insamlats sammanställdes en slutrapport, *Från Curitiba till Jokkmokk*. Rapporten godkändes den 27 mars 1993 av Stiftsstyrelsen i Luleå, sedan Härnösands och Västerås stift liksom olika sameorganisationer beretts tillfälle att ge sina synpunkter.

OMBUDSMÖTET 1990

Vid 1990 års ombudsmöte väcktes frågan om översättning av psalmboken till samiska genom en motion, OMot 1990:541. Motionärerna föreslår att ombudsmötet skall begära att stiftelsens styrelse etappvis skall låta utge en parallellpsalmbok på samiska till den nya svenska psalmboken. Gudstjänstutskottet som beredde motionen konstaterade i sitt betänkande OG 1990:503 att de psalmer på samiska som användes var en översättning till de tre samiska varieteterna av ett urval psalmer ur 1937 års psalmbok, en psalmbok som utgavs år 1958. Utskottet ansåg därför att det var angeläget att delar av psalmboken översätts till samiska men påtalar att det är komplicerat eftersom det finns flera samiska dialekter. Utskottet begär därför att översättningsfrågorna utreds och kostnadsberäknas mer grundligt så att ett beslutsunderlag kommer fram i detta ärende, ett uppdrag som de anser ombuds-

mötet skall ge styrelsen för SFRV. De påtalar vidare i sitt betänkande att de anser att arbetet med översättning av psalmer till samiska har hög prioritet för att samer skall beredas möjlighet att fira gudstjänst på sitt eget språk. Ombudsmötet beslöt i enlighet med utskottets förslag att den av dem begärda utredningen och kostnadsberäkningen skulle genomföras.

OMBUDSMÖTET 1992

Vid 1992 års ombudsmöte behandlades en motion, OMot 1992:516, om översättning av kyrkohandboken till de samiska varieteterna i Svenska kyrkan. Motionären påtalade att någon översättning av psalmboken till samiska ännu inte påbörjats. Gudstjänstutskottet som beredde motionen redogjorde i sitt betänkande, OG 1992:501, för bakgrunden och hitills utfört arbete. Utskottet föreslog att ombudsmötet skulle besluta att uppdra åt SFRV:s styrelse att låta översätta psalmboken och kyrkohandboken till de samiska varieteterna och att SFRV:s styrelse skulle begära medel hos regeringen för det utrednings- och översättningsarbete som utskottet ansåg behövdes. Ombudsmötet beslöt i enlighet med utskottets förslag.

OMBUDSMÖTET 1993

Vid Svenska kyrkans ombudsmöte 1993 fanns från styrelsen för Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet (SFRV) en skrivelse om Svenska kyrkan och samerna, StSkr 1993:512. Rapporten *Från Curitiba till Jokkmokk* bildade underlag för skrivelsen.

I skrivelsens inledande avsnitt konstaterar styrelsen under rubriken Representation:

Inom Svenska kyrkans organisation har den samiska befolkningen ingen fastställd representation. Samernas intressen har företrätts främst av samepräster, stiftelsen Svenska missionssällskapet kyrkan och samerna, som står under överinseende av Domkapitlet i Luleå, och samiska organisationer. I Stiftsstyrelsens förslag till uttalande nämns nu inrättande av ett särskilt samrådsorgan. Rapporten presenterar den norska kyrkans modell för den samiska representationen inom kyrkan. Där har ett särskilt samiskt kyrkomöte inrättats nyligen.

För svenska samer är det en viktig händelse att det första sametinget hålls under år 1993. I skrivelsen under rubriken Styrelsens överväganden skriver styrelsen:

Den politiska sidan, nämligen frågan om representation är övergripande. Om den samiska gruppen får en fastställd kyrklig representation har frågor som berör samer fått sin plats inom Svenska kyrkan. Orden »i samråd med dem« kan tolkas i den riktningen. Ett samråd som vid varje enskilt tillfälle letar efter sin motpart och arbetsform blir godtyckligt. Det finns även andra skäl som talar för inrättande av en egen representationsordning.

Trots att Svenska kyrkan betjänar sina medlemmar på olika språk, är kyrkan inte flerspråkig i den meningen att dessa språk skulle ha samma ställning som svenskan. Specifika beslut tas varje gång till exempel när det gäller översättningar. Någon automatik existerar inte. För den finsktalande minoritetens del har kyrkan valt att inrätta ett särskilt organ. Det finska församlingsarbetet har en egen representation i form av en delegation inom Församlingssamfundet.

Varje minoritet har sina specialfrågor. För samers del är de speciella problemen förknippade med deras unika situation som urbefolkning med traditionella näringar och levnadssätt, konflikter om markägande och en låg status. Samers intressen kolliderar ofta med majoritetsbefolkningens och dessa konflikter existerar även inom vår kyrka. Samer skall inte betraktas som en enbart språklig minoritet. Den representationsordning som gäller för det finskspråkiga arbetet inom Svenska kyrkan kan inte utan vidare rekommenderas. Det behövs en grundligare utredning som tar fram en lämplig modell. Styrelsen avser därför att tillsätta en särskild utredning med uppgift att finna en lämplig form att tillgodose den samiska befolkningens behov av en egen representation på olika nivåer inom Svenska kyrkan.

Formen för det kyrkliga nordiska samarbetet mellan och angående samiska befolkningar behöver också utredas tillsammans med andra nordiska folkkyrkorna och deras samegrupper.

I anslutning till såväl den i skrivelsen ingående rapporten *Från Curitiba till Jokkmokk* som till FN:s proklamation av 1993 som ursprungsbefolkningarnas år beslöt ombudsmötet i enlighet med Församlingssamfundets hemställan OF 1993:517 att uttala

sitt stöd för samerna i deras strävanden i frågor som rör de traditionella näringarnas överlevnad, tydligt riktade för en restriktiv bedömning vid avverkning av den fjällnära skogen och vid vattenregleringar i form av ytterligare utbyggnad av vattenmagasin i renbeteslanden inom fjällnära områden;

sitt stöd för att frågor identifierade av de samiska organisationerna ska bli hörda och uppmärksammade också inom Svenska kyrkan genom inrättande av ett särskilt samrådsorgan;

sitt stöd till att skapa utrymme för det samiska kulturarvet i gudstjänst- och församlingssamfundet samt sin ambition att höja antalet medarbetare i Svenska kyrkans tjänst, vilka kan tjänstgöra på olika samiska dialekter, även i tvåspråkiga gudstjänster;

sitt engagemang i fråga om fortsatt underhåll och utbyggnad av kåtakyrkor och kapell, som samlingsplatser för gudstjänst och möte mellan samer och turister;

sin avsikt att fullfölja Ombudsmötets beslut från 1990 och 1992 vad avser översättning till samiska av

- Psalmboken, i första hand ett representativt, för gudstjänstlivet fungerande urval
- Svenska kyrkohandboken 1
- Bibeln, i första hand texterna till nu gällande evangeliebok.

Styrelsen för Svenska kyrkans stiftelse för rikskyrklig verksamhet (SFRV) tillsatte med anledning av ombudsmötets beslut en arbetsgrupp 1994. Den hade till uppgift att utreda frågan om den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan. Den nivå i Svenska kyrkan som utredningen framför allt inriktade sig på var den nationella nivån. Utredningen genomfördes i samråd med samerna. I utredningsgruppen ingick två representanter för samerna. Under utredningens gång lämnades underhandsinformation till styrelsen för Svenska Samernas Riksförbund och styrelsen för Sametinget. Utredningen presenterade i betänkandet *Svenska kyrkans samiska råd*, Svenska kyrkans utredningar 1995:3, sina överväganden och förslag samt bakgrund till och fakta kring dessa. Utredningen föreslog i sitt betänkande att ett Svenska kyrkans samiska råd (SKSR) skulle inrättas från den 1 januari 1996 samt lämnade förslag till instruktion för rådet. Rådet föreslogs vara direkt knutet till Svenska kyrkans centralstyrelse/styrelsen för SFRV. Sametingets styrelse hade tagit del av förslaget till instruktion för ett Svenska kyrkans samiska råd och tillstyrkt att förslaget lades fram för Centralstyrelsen.

KYRKOMÖTET 2000

Vid 2000 års kyrkomöte behandlades en motion om den samiska befolkningens identitet i Svenska kyrkan, KMot 2000:32. Det var biskoparna i Härnösands, Luleå och Västerås stift som väckt motionen. De ansåg att det behövde tas ytterligare steg för bearbetning av den relation och försoningsprocess som påbörjats. De lyfte särskilt fram tre områden inom vilka kyrkan och samerna var inne i en försoningsprocess: Människosynsfrågor, Språkfrågor och samisk spiritualitet samt Rättsliga och etiska frågor. De ansåg att konkreta åtgärder skulle kunna bidra till att verklig försoning skapas och föreslog därför Kyrkomötet att besluta om ett antal sådana:

1. att Kyrkomötet beslutar att Kyrkostyrelsen får i uppdrag att låta utreda vilka möjligheter som finns att underlätta den samiska representationen i de kyrkliga organen på alla nivåer,
2. att Kyrkomötet beslutar uppdra till Kyrkostyrelsen att verka för att det i samtliga kyrkliga grundutbildningar, profiltutbildningar och fortbildningar sker ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige, vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor,
3. att Kyrkomötet beslutar att verksamhetsområdet Samiskt kyrkoliv tillföres ytterligare medel för det administrativa arbetet, och

4. att Kyrkomötet beslutar att uttala sitt stöd till att det under det kommande året firas regionala gudstjänster som får präglas av försoning och upprättelse.

Motionen bereddes av kyrkolivsutskottet som skrev i sitt betänkande Kl 2000:8 att de ansåg att kyrkan har uppgiften att vara en profetisk röst för de svaga och utsatta i vårt samhälle. Det delade därför organisationsutskottets uppfattning att det fanns anledning att på olika sätt underlätta minoritetsgruppers deltagande i beslutsprocesserna på Svenska kyrkans olika nivåer och att den samiska befolkningen, i detta avseende, kan sägas inta en särställning. De är ett ursprungsfolk i Sverige som fått utstå många oförrätter under de senaste århundradena.

Utskottet påtalar att det är viktigt att majoritetsbefolkningen på alla sätt underlättar för samerna att få representanter i de olika kyrkliga organen, och utskottet såg därför positivt på förslaget att låta utreda vilka möjligheter det finns att uppnå detta syfte. En sådan utredning skulle enligt utskottet inte befria nomineringsgrupperna från att ta ansvar för att aktivera och engagera samer inför kommande kyrkoval.

För att få en större förståelse är det viktigt att lära sig mer om samernas kultur och levnadsmönster. Utskottet delade därför motionärernas uppfattning att det i kyrkans olika utbildningar måste ske ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige.

Utskottet konstaterade med tillfredsställelse att det i Kyrkostyrelsens budgetskrivelse, KsSkr 2000:1 i kapitel 11, föreslogs att den ekonomiska ramen för huvudprogrammet Samiskt kyrkoliv skulle räknas upp med 500 000 kronor. Utskottet konstaterade därför att motionärernas yrkande i moment 3 tillgodosetts och att det därför inte fanns någon anledning att bifalla motionen i denna del.

Avslutningsvis skrev utskottet att det fanns all anledning för Svenska kyrkan att kritiskt granska sin delaktighet i det förtryck som samerna utsatts för. Utskottet delade därför Läronämndens uppfattning att den försoningsprocess som påbörjats måste innefatta kunskapssökande och personliga möten som kan fördjupas i gemensam bön och gudstjänst. Utskottet bejakade därför motionärernas begäran att Kyrkomötet skulle uttala sitt stöd för att det skall firas regionala och lokala gudstjänster som får präglas av försoning och upprättelse.

Kyrkomötet beslöt i enlighet med utskottets förslag och biföll momenten 1, 2 och 4.

KYRKOMÖTET 2001

Till 2001 års kyrkomöte förelåg Kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2001:3, Redogörelse för Kyrkostyrelsens behandling av Kyrkomötets och SFRV:s ombudsmötes ärenden. Skrivelsen innehöll bl.a. en redovisning av Kyrkostyrelsens handläggning av de beslut 2000 års kyrkomöte fattade med an-

ledning av skrivelsen KmSkr 2000:15 med betänkandet Kl 2000:8, Den samiska befolkningens identitet i Svenska kyrkan. Kyrkostyrelsen hade uppdragit åt sin kyrkorättsliga expertis dels att utreda vilka möjligheter till samisk representation som finns enligt nuvarande regelverk och att informera om dessa, dels att på längre sikt pröva frågan om i vilka avseenden ändringar erfordras i kyrkoordningen för att öka möjligheterna till samisk representation på olika nivåer. Information om möjligheterna till samisk representation i Svenska kyrkans valda organ har från kyrkokansliet lämnats till stift, valnämnder och nomineringsgrupper. Den mer långsiktiga frågan prövas inom ramen för Kyrkostyrelsens övergripande uppdrag att följa upp kyrkoordningen och vid behov föreslå ändringar.

Vidare hade Kyrkostyrelsen överlämnat de delar som rörde de kyrkliga utbildningarna, att verka för att det i samtliga kyrkliga grundutbildningar, profiltutbildningar och fortbildningar sker ett aktivt lärande omkring samerna som urbefolkning i Sverige vad gäller språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsliga och etiska frågor, till Nämnden för kyrkolivets utveckling för handläggning. Uppdraget hade tagits om hand inom verksamhetsområdet Samiskt kyrkoliv. Under våren 2001 hade för första gången en handläggare för samiskt kyrkoliv anställts på Svenska kyrkans på nationella nivå.

Vidare hade Kyrkostyrelsen uppdragit åt generalsekreteraren att tillskriva biskoparna om Kyrkomötets stöd för regionala försoningsgudstjänster., vilket enligt redovisningen redan hade fullföljts.

Kyrkostyrelsen angav slutligen att skrivelsen KmSkr 2000:15 med de vidtagna åtgärderna var slutbehandlad.

Till 2001 års kyrkomöte fanns det ytterligare en skrivelse från Kyrkostyrelsen som berörde samiskt kyrkoliv, KsSkr 2001:4, Användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet, med betänkande G 2001:1¹¹. I skrivelsen föreslog Kyrkostyrelsen att Kyrkomötet skulle besluta att från och med första söndagen i advent 2001 får i Svenska kyrkan användas den av Norska Bibelsällskapet år 1998 publicerade översättningen av Nya testamentet till nordsamiska, Odda Testamenta, och den av Svenska Bibelsällskapet år 2000 publicerade översättningen av Nya testamentet till lulesamiska, Ådå Testamentna, vid läsning av texter som finns intagna i Den svenska evangelieboken och Den svenska

11. Enligt kyrkoordningen är Svenska kyrkans gudstjänstböcker Bibeln, Den svenska kyrkohandboken, Den svenska psalmboken, Den svenska evangelieboken och En liten bönbok (18 kap. 1 § kyrkoordningen).

I enlighet med regleringen i kyrkoordningens 18 kap. 8 § skall Kyrkomötet från den 1 januari 2000 besluta om användningen av översättningar till andra språk av kyrkans gudstjänstböcker.

8 § Kyrkomötet beslutar vilka översättningar till andra språk av Svenska kyrkans gudstjänstböcker som får användas i Svenska kyrkan.

kyrkohandboken I och II samt vid andra textläsningar i församlingens gemensamma gudstjänster och kyrkliga handlingar. Gudstjänstutskottet som beredde frågan hade inte någon invändning mot förslaget utan såg detta som en riktig konsekvens av det ansvar Svenska kyrkan påtagit sig då Samiska rådet bildades utifrån visionen »samernas sak blir kyrkans sak«. Kyrkomötet beslöt i enlighet med förslaget.

KYRKOMÖTET 2002

Till 2002 års kyrkomöte förelåg en skrivelse från Kyrkostyrelsen, KsSkr 2002:11, Kyrkliga böcker på finska och lulesamiska. I skrivelsen föreslås, när det gäller Kyrkliga böcker på samiska, att Kyrkomötet beslutar att från och med första söndagen i advent 2002 får i Svenska kyrkan användas den i skrivelsen framlagda översättningen av kyrkohandboken till lulesamiska, samt att från och med första söndagen i advent 2002 får i Svenska kyrkan användas den i skrivelsen framlagda översättningen till lulesamiska av utdrag ur psalmboken. Gudstjänstutskottet som beredde ärendet G 2002:2 skriver i sitt betänkande att det inte har någon invändning mot Kyrkostyrelsens förslag. Kyrkomötet beslöt i enlighet med förslaget.

Av skrivelsen framgår att målsättningen vid översättningen av kyrko-handboken har varit att den skall vara ordagrann från svenskan. Däremot har material som är specifikt för den samiska traditionen arbetats in i psalmboken på lulesamiska. Utdraget ur psalmboken innehåller i första hand psalmer ur Den svenska psalmboken och Norsk Salmebok 1984 med tillägg 1997 som översatts till lulesamiska, den varietet av samiska som i Sverige talas av samer i Jokkmokk, södra Gällivare, delar av Arvidsjaur och Arjeplog samt i Norge i Tysfjord och Hamarøy. Antalet psalmer som översatts från Den svenska psalmboken är 86. Därtill kommer ett antal psalmer i 1937 års svenska psalmbok, som i vissa fall inte finns med i Den svenska psalmboken 1986, vilka översattes till lulesamiska 1958. Från Norsk Salmebok har översatts 65 psalmer. Därtill kommer 43 psalmer ur Landstads reviderade salmebok 1982 (Första utgåvan 1869). Den av lulesamer i såväl Sverige som Norge fortfarande mest älskade psalmboken är Same Tjåggolwasen Psalm-Kirje, som trycktes i Luleå 1895. Den innehåller 276 psalmer. Därför har även 34 av dessa psalmer bearbetats och förts in i det nya utdraget. Hänsyn har också tagits till övriga psalm- och sångböcker, som samerna inom detta område brukar.

Kännetecknande för gudstjänsterna inom det lulesamiska språkområdet är att samerna ofta sjunger psalmerna till melodier som inte överensstämmer med den svenska koralbokens. I Tysfjord har under några år inom Árran – lulesamiskt center – ett projekt arbetat med att spela in lulesamiska folkmelodier. Fjorton psalmer har därför, vid sidan av psalmbokens melodi, fått en alternativ melodi i lulesamisk folkton. Även helt nyskrivna melodier och texter har tagits in i utdraget.

KYRKOMÖTET 2004

Till 2004 års kyrkomöte förelåg en skrivelse från Kyrkostyrelsen, KsSkr 2004:4, Kyrkliga böcker på lulesamiska. Kyrkostyrelsen föreslår att Kyrkomötet beslutar att från och med den helige Mikael's dag, 2 oktober 2005, får i Svenska kyrkan användas den av Svenska Bibelsällskapet år 2003 publicerade översättningen av Nya testamentet till Lulesamiska, Ådå testamennta, den i skrivelsen framlagda psalmboken på lulesamiska, Julevsáme Sálmma-girrije, samt den framlagda översättningen av Den svenska evangelieboken till lulesamiska.

Kyrkostyrelsen anger i sin skrivelse att förslaget har sin bakgrund i de beslut som fattades vid 1990 och 1992 års ombudsmöten om översättning av kyrkans gudstjänstböcker till de samiska varieteterna. Genom en motion, OMot 1990:541, som behandlades i Gudstjänstutskottet i dess betänkande OG 1990:503, samt en motion, OMot 1992:516, som behandlades i betänkande OG 1992:501, klargjordes behovet av att översätta kyrkans gudstjänstböcker till samiska. Ombudsmötet beslöt 1992 i enlighet med utskottets begäran att översätta psalmbok och kyrkohandbok till samiska, så som det beskrivits i betänkande OG 1992:501.

Vidare anger utskottet att av de samiska varieteterna kom arbetet i Sverige först att påbörjas med översättning till lulesamiska. En provöversättning av Nya testamentet på lulesamiska godkändes för bruk i Svenska kyrkan av 2001 års kyrkomöte. En fullständig översättning av kyrkohandboken på lulesamiska liksom en provöversättning av ett urval psalmer på lulesamiska godkändes av 2002 års kyrkomöte för användning i Svenska kyrkan. I den nu föreslagna psalmboken på lulesamiska är 141 psalmer översättningar från Den svenska psalmboken, 106 psalmer översättningar från Norsk Salmebok och några återfinns i båda psalmböckerna. 10 psalmer är samiska och 25 melodier har endera sitt ursprung i samisk sångtradition eller är nykomponerade av samer.

Gudstjänstutskottet anger i sitt betänkande G 2004:1 att de inte har någon invändning mot Kyrkostyrelsens förslag till beslut. Kyrkomötet följde utskottets bedömning och beslutade i enlighet med Kyrkostyrelsens förslag till beslut. I och med detta beslut kan arbetet med översättning av kyrkans gudstjänstböcker till lulesamiska anses avslutat, även om arbetet med en koralbok till den lulesamiska psalmboken återstår. Detta är inte i egentlig mening ett översättningsarbete, men behövs för att psalmboken skall komma till användning.

KYRKOMÖTET 2005

Vid 2005 års kyrkomöte behandlades en motion Mot 2005: 85, Kristlig begravning av mänskliga kvarlevor efter den s.k. rashygieniska forskningen. Motionären föreslog att Kyrkomötet skulle besluta att uppdra åt Kyrkostyrelsen att på lämpligt sätt verka för att de mänskliga kvarlevorna efter den

s.k. rashygieniska forskningen begravs kristligt i den del av landet där dessa människor en gång levde.

Kyrkorättsutskottet beredde motionen Kr 2005:2, Begravningsverksamhet. I betänkandets bakgrundstext anger utskottet att det i Sverige under 1800-talet och i början av 1900-talet byggdes upp tre större skullsamlingar. Det var Anders Retzius samling vid Karolinska institutet i Stockholm, Rasbiologiska institutets samling i Uppsala och den anatomiska samlingen i Lund. Alla tre samlingarna innehöll skallar med samiskt ursprung. Utöver dessa insamlades även skallar vid den franska s.k. Recherche-expeditionen 1838. Retziussamlingen kom att omfatta cirka 2 200 skallar från hela Europa. Vid en brand år 1892 förstördes av Retzius samling hela den s.k. Lappska delsamlingen. Till denna har senare tillförts ett samiskt kranium. Rasbiologiska institutets samling överfördes, när institutets verksamhet upphörde till Historiska museet i Stockholm, via Uppsala universitets anatomiska institution. Där finns nu cirka 40 samiska kranier och knappt 15 samiska skelett. Den anatomiska samlingen i Lund förvaras nu vid Lunds historiska museum och där finns fem samiska kranier. Utöver dessa finns på några svenska landsortsmuseer enstaka kranier eller skelett med samiskt ursprung. I Musée de l'Homme i Paris förvaras fyra möjligen fem samiska kranier från Recherche-expeditionen. Dessa kommer att överflyttas till ett museum i Marseille.

Vidare konstaterar utskottet att det inte finns någon lag eller förordning i Sverige som reglerar frågor med anknytning till återföring (repatriering) av föremål till ursprungsbefolkningar. Frågan har i Sverige varit aktuell år 2002 då återbegravning tilläts i Atoklinten i Tärnaby av ett skelett, vilket vid en utgrävning genomförd av Nordiska museet år 1950 förts till Stockholm för analys, mot löfte att det skulle återbördas till ursprunglig gravplats.

Utskottet anger i sina överväganden att det delar motionärens uppfattning att ett värdigt omhändertagande av de mänskliga kvarlevor, som förvaras på museer och institutioner runt om i Sverige, vore av stort värde. Särskilt stötande är att kvarlevor finns i museisamlingar från forskning med rasbiologiska förtecken. Utskottet anser dock att de frågor som motionen väcker bör sättas in i ett vidare perspektiv än vad som föreslås i motionen.

Utskottet konstaterar att dessa frågor under senare tid har fått en ökad uppmärksamhet och förutsätter att dessa utgör en naturlig del av Kyrkostyrelsens omvärldsbevakning och att styrelsen tar de initiativ som kan behövas. I motionen föreslås att de kvarlevor som nu är ifråga begravs kristligt inom landets gränser; en intention som utskottet bejakar och finner önskvärd, trots att den i vissa fall kan medföra problem.

Med hänvisning till vad utskottet angett i sina överväganden föreslår utskottet att Kyrkomötet med anledning av motionen ger Kyrkostyrelsen i uppdrag att bevaka de frågor som behandlats i utskottets betänkande och ta de initiativ som kan behövas. Kyrkomötet beslutade i enlighet med utskottets förslag.

I december 1990 fanns vid Centralstyrelsens sammanträde ett ärende om etniska minoriteter. Ärendet var föranlett av det beslut som fattats av 1990 års kyrkomöte med anledning av styrelsens skrivelse om Lutherska Världsförbundets åttonde generalförsamling i Curitiba, Brasilien, 1990 och den beredning som Ekumenikuskottet KEu 1990:2 gjorde. Centralstyrelsen fick då i uppdrag av Kyrkomötet att inleda ett studium av de konkreta konsekvenser som generalförsamlingens ställningstagande beträffande kyrkornas engagemang för internationell solidaritet och stöd till de etniska urbefolkningarna bör få för Svenska kyrkans handlande. Direktorskollegiet som förberett ärendet inför styrelsens sammanträde föreslog att centralstyrelsen skall be stiftsstyrelserna i Luleå, Härnösands och Västerås stift att gemensamt bereda ärendet. Vidare att det bör ske en samverkan med de lutherska kyrkorna i Finland och Norge via Nordiska ekumeniska institutet. Styrelsens arbetsutskott som i november 1990 behandlat detta ärende föreslog styrelsen att besluta i enlighet med direktorskollegiets förslag. Centralstyrelsen följde detta förslag till beslut.

I december 1993 behandlades på SFRV:s arbetsutskott betänkandet Svenska kyrkan och samerna. Ombudsmötet hade, genom Oskr 1993:524 med betänkandet OF 1993:517 Svenska kyrkan och samerna, dels antagit ett särskilt uttalande, dels uppdragit åt styrelsen att uppvakta regeringen och begära att regeringen skall ytterligare penetrera och klargöra Sveriges möjligheter att ratificera ILO:s konvention nr 169. I den skrivelse som legat till underlag för ombudsmötets behandling av frågorna, StSkr 1993:512, kring Svenska kyrkan och samerna hade styrelsen angivit att den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan skall utredas vidare. Skrivelsen hade överlämnats till Församlingsnämnden för spridning av uttalandet samt beredande av regeringsuppvaktningen. Vid arbetsutskottets sammanträde förelåg en skrivelse från Församlingsnämnden i vilken den angav att den återlämnar den del av ärendet som avser att bereda en uppvaktning hos regeringen, då detta kräver ett så omfattande förberedelsearbete att det inte ryms inom nämndens ordinarie arbete. Vid detta sammanträde förelåg även ett brev från Stiftsstyrelsen i Luleå stift där denna uttrycker sin vilja att ta ett aktivt ansvar för det arbete som ombudsmötets beslut aktualiserat. Slutligen fanns vid sammanträdet en promemoria som upprättats av kansliet med förslag att Stiftsstyrelsen i Luleå stift skulle ges i uppdrag att svara för det fortsatta beredningsarbetet avseende såväl regeringsuppvaktningen som samernas representation i Svenska kyrkan. Arbetsutskottet fann vid sin överläggning i ärendet att frågorna kring ILO:s konvention nr 169 och om den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan är av den karaktären att ytterligare underlag behöver finnas innan något ställningstagande om det fortsatta arbetet kan tas. Ärendet återremitterades därför till kansliet.

I april 1994 fanns åter Svenska kyrkan och samerna på SFRV:s arbetsutskotts bord. Vid sammanträdet förelåg det en promemoria med förslag till den fortsatta handläggningen, dels av frågan om den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan, dels om ombudsmötets begäran om uppvaktnings hos regeringen. Vidare föreslogs att styrelsen skulle bekräfta Luleå stifts särskilda ansvar att i samverkan med övriga berörda stift svara för Svenska kyrkans arbete tillsammans med och i relation till den samiska befolkningen. Arbetsutskottet beslöt föreslå styrelsen att utse en grupp om tre personer från Luleå stift, med biskopen i Luleå stift som ordförande, att bereda frågan om den samiska befolkningens representation i Svenska kyrkan. Vidare föreslogs att kansliet skulle ges i uppdrag att ytterligare bereda frågorna rörande ILO:s konvention nr 169, samt att bekräfta Luleå stifts särskilda ansvar att i samverkan med övriga berörda stift svara för Svenska kyrkans arbete tillsammans med och i relation till den samiska befolkningen.

I maj 1994 behandlade SFRV:s styrelse ärendet om Svenska kyrkan och samerna och arbetsutskottets förslag till beslut i ärendet. Styrelsen konstaterade vid sin överläggning att det i den utredningsgrupp som föreslogs saknades representation från den samiska befolkningen. Styrelsen beslöt återremittera ärendet till arbetsutskottet.

I december 1994 behandlade SFRV:s arbetsutskott åter det uppdrag styrelsen hade fått av 1993 års ombudsmöte att uppvakta regeringen och begära att den skall penetrera och klargöra Sveriges möjligheter att ratificera ILO:s konvention nr 169. Det anges i protokollet att beslutet anknyter till styrelsens skrivelse till ombudsmötet StSkr 1993:512 om Svenska kyrkan och samerna. Vidare framgår det av protokollet att det nu fanns en inom kansliet 1994-11-18 upprättad promemoria i ärendet. I protokollet anges att det framgår av promemorian att det frågan gäller, samernas rätt till mark och vatten, har varit föremål för en mycket omfattande rättslig, konstitutionell och politisk prövning. Om Svenska kyrkan skall kunna hävda en annan uppfattning än den som framkommit i detta sammanhang krävs ett betydande utredningsarbete. Arbetsutskottet fann vid sin överläggning i ärendet att det inte fanns de resurser som krävs för ett sådant utredningsarbete och påtalar att detta får anmälas i kommande verksamhetsberättelse för ombudsmötet.

I januari 1996 beslöt SFRV:s styrelse att i enlighet med arbetsutskottets förslag inrätta Svenska kyrkans samiska råd samt fastställde instruktion för det. Instruktionen, som är bifogad protokollet som protokollsbilaga, skall enligt beslutet gälla från och med den 1 februari 1996. Styrelsen beslöt även att inhämta nomineringar från de organ som enligt instruktionen har att nominera ledamöter och ersättare i rådet. Vidare medgav man interimistiskt jämkningar i förhållande till instruktionens föreskrifter för att rådets arbete skulle kunna komma i gång snarast. Styrelsen utsåg också, efter förslag från Biskopsmötet, den biskop som skall vara ledamot i rådet samt den biskop

som skall vara ersättare. Man uppdrog åt arbetsutskottet att utse den ledamot och den ersättare som det enligt instruktionen tillkommer styrelsen att själv tillsätta.

Vid SFRV:s styrelses sammanträde i oktober 1996 utsågs ledamöter och ersättare i Svenska kyrkans samiska råd, i enlighet med inkomna nomineringar, för tiden intill utgången av 1998. Styrelsen ställde sig bakom arbetsutskottets förslag att ordförandeposten skulle erbjudas de samiska företrädarna. Rådets sekreterare hade av arbetsutskottet fått i uppdrag att kalla till ett första sammanträde och styrelsen uppdrog åt rådets sekreterare att vid det första sammanträdet erbjuda de av Sametinget nominerade ledamöterna att föreslå en ordförande.

Vid SFRV:s styrelses sammanträde i december förelåg protokoll från Samiska rådets första sammanträde som hållits i december 1996, och av det framgick det att rådet föreslagit samiska företrädare till såväl ordförande som vice ordförande. Detta förslag hade bejakats av arbetsutskottet och styrelsen följde förslaget och utsåg samiska företrädare till ordförande och vice ordförande i Svenska kyrkans samiska råd för tiden intill utgången av 1998.

När SFRV:s styrelse sammanträdde i september 1999 hade de en överläggning med Svenska kyrkans samiska råd. Det var rådet som framfört till styrelsen att de önskade en överläggning. Vid denna överläggning presenterade rådet kort sin verksamhet och vad som skett sedan rådet påbörjat sitt arbete. Rådet framhöll att det hade ytterligare behov av handläggare för verksamheten. Vidare redogjorde rådet för rovdjursproblematiken och de olika konsekvenser denna får för samerna. Ett starkt önskemål om att Svenska kyrkan skulle uttala sig för att Sverige ratificerar ILO-konventionen nr 169 framfördes. Rådet framförde även önskemål om att få byta namn till Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Rådet, som yttrat sig över kyrkoordningsförslaget, frågade efter resultatet av det. Vidare tog rådet upp frågan om försoningsprocess där man önskade att en liknande process som den som skett i Norge även skulle kunna ske i Sverige. Även frågor om fortsatt information kring Samiska rådet och dess verksamhet samt frågor om rådets möjlighet att ta emot representanter från andra urbefolkningar berördes. Rådet tog även upp behovet av krisgrupp med speciell inriktning på samer. Gemensamt konstaterade styrelsen och rådet vikten av fortsatt kontakt. Ärkebiskopen överlämnade under överläggningen, som gåva till rådet, en ordförandeklubba gjord av renhorn.

Av protokollet från Centralstyrelsens sammanträde i september 1999 framgår det att det föredrogs ett förslag till yttrande över betänkandet SOU 1999:25, *Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige*. Centralstyrelsen hade, med anledning av det uppdrag som gavs åt Centralstyrelsen vid 1993 års ombudsmöte om att hos regeringen begära att den ytterligare penetrerar och klargör Sveriges möjligheter att ratificera ILO-konventionen nr 169 om ursprungsbefolkningars rättigheter, tillskrivit den statliga utredning som tillsattes i

detta ärende 1997. Det är denna utredning, den s.k. Heurgrenska utredningen, som nu föreligger som betänkande. Betänkandet har inte sänts till Centralstyrelsen på remiss men arbetsutskottet ansåg att ett förslag till yttrande borde föreläggas Centralstyrelsen. Centralstyrelsen beslöt avge det föreslagna yttrandet. Det noteras i protokollet att beslutet om yttrande hade föregåtts av en överläggning med Svenska kyrkans samiska råd.

Vid Centralstyrelsens sammanträde i december 1999 aktualiseras vissa frågor om organisationen på Svenska kyrkans nationella nivå från och med den 1 januari 2000. Det konstateras i den aktuella paragrafen att Centralstyrelsen, som en konsekvens av relationsförändringen mellan kyrkan och staten, vid årsskiftet övergår till att bli Kyrkostyrelsen och att stora delar av den nationella nivåns organisation är beslutad av Kyrkomötet, men att vissa delar, exempelvis rådsorganisationen, ankommer på Kyrkostyrelsen att fatta beslut om. Rådsorganisationen förutsätts vara oförändrad utan särskilt beslut, vilket innebär att Svenska kyrkans samiska råd fortsätter verka enligt den gällande instruktionen. Dock föreslår arbetsutskottet att styrelsen skall fullfölja sitt tidigare uttalande att rådet skall byta namn till Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Styrelsen följer arbetsutskottets förslag och beslutar att det nya namnet skall gälla från den 1 januari 2000.

KYRKOSTYRELSEN

Från år 2000 då relationerna kyrka–stat förändrades har Svenska kyrkan ett inomkyrkligt regelsystem, kyrkoordningen, vilken fastställs av Svenska kyrkans högsta organ, Kyrkomötet. Dessa förändringar innebar även organisatoriska förändringar på Svenska kyrkans nationella nivå, och Kyrkostyrelsen är nu det ledande organet på kyrkans nationella nivå för beredning och verkställighet. Frågor om samer och samiskt kyrkoliv har, förutom de gånger skrivelser till Kyrkomötet beretts, beslutats och följts upp av Kyrkostyrelsen, behandlats vid följande tillfällen av Kyrkostyrelsen.

I januari 2000 finns i protokollet från Kyrkostyrelsens arbetsutskotts sammanträde en paragraf med rubriken Planering för fortsatta samtal med Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Arbetsutskottet konstaterar att det yttrande Centralstyrelsen vid sitt sammanträde i december 1999 beslutat avge över utredningen SOU 1999:25, *Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige*, följts av diskussion såväl hos inomkyrkliga organ som i media. Yttrandet hade inte uppfattats som en tillstyrkan av utredningens förslag, och det hade även tolkats som en avvikelse från vad ombudsmötet 1993 sagt om ILO-konventionen nr 169. I protokollet anges vidare att en rad handlingar inkommit i ärendet, och arbetsutskottet nämner att Samiska rådet inom Svenska kyrkan har översänt protokoll i vilket man uttrycker sin oro samt en skrivelse i vilken rådet frågar om Svenska kyrkan är beredd att vara en röst åt de röstlösa. I arbetsutskottets protokoll nämns även att Stiftsstyrelsen i Härnösands stift i ett uttalande uttryckt oro för att Centralstyrelsens yttrande kan försvåra en

försoningsprocess. Arbetsutskottet konstaterar att diskussionen om ILO-konventionen knappast kan föras vidare nu, då regeringen väntas komma med sin proposition i frågan. Däremot anser det att fortsatta samtal bör föras med Samiska rådet och beslutar att inbjuda rådet till sådana samtal den 30 mars eller den 2 maj 2000. Kyrkokansliet får i uppdrag att i kontakt med rådet bereda detta samtal. Vidare skriver det att de teologiska frågorna om röst för röstlösa och teologi för minoriteter bör tas upp med Biskopsmötet och beslutar att föra frågan om teologi för minoriteter till Kyrkostyrelsens överläggningar med Biskopsmötet den 26 januari 2000.

I maj 2000 finns i Kyrkostyrelsens protokoll en paragraf med rubriken Samiska rådet inom Svenska kyrkan, tilläggsanslag. Av protokollet framgår det att arbetsutskottet den 30 mars haft överläggningar med företrädare för Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Rådet hade vid det mötet överlämnat en ansökan om tilläggsanslag för år 2000 för tillskapande av ett samiskt krisnätverk. Planerna på det samiska krisnätverket hade rådet redan presenterat för Centralstyrelsen hösten 1999. Kyrkostyrelsen skriver i sitt protokoll att krisnätverket svarar mot tydliga behov och har kopplingar till det försöningsarbete med och bland samer som Svenska kyrkan från sina utgångspunkter bör verka för. Det som rådet nu söker medel för är kostnaderna för de utbildningar som skall genomföras som ett led i uppbyggnaden av krisnätverket. Storleken på dessa kostnader hade inte varit möjliga att bedöma i tid för årets budget. Kyrkostyrelsen delar sitt arbetsutskotts uppfattning att det samiska krisnätverket är en strategisk insats som Kyrkostyrelsen inte bör medverka till att den fördröjs utan den beslutar bevilja det begärda tilläggsanslaget om 300 000 kronor.

Vid Kyrkostyrelsens arbetsutskotts sammanträde i november 2002 behandlades en skrivelse som inkommit från Samiska rådet inom Svenska kyrkan m.fl. med krav om att skelett som tagits från gravar där samer varit gravsatta skall återlämnas från bl.a. anatomiska institutioner för att på nytt kunna begravas, något rådet ser som ett led i försoningsprocessen. Arbetsutskottet diskuterade olika möjligheter att stödja den framförda önskan och beslöt uppdra åt ställföreträdande generalsekreteraren att bereda ärendet.

Vid Kyrkostyrelsens sammanträde i november 2002 återfinns i tre paragrafer frågor som berör samerna och det samiska kyrkolivet. En av de tre frågorna var inbjudan att utse delegater till KEK:s 12:e generalförsamling i Trondheim 2003. Samiska rådet var ett av de organ som Kyrkostyrelsen hade inbjudit att nominera kandidater. Bland de sex delegater Kyrkostyrelsen utsåg fanns en representant från Samiska rådet inom Svenska kyrkan. I en annan av de tre paragraferna skriver man i protokollet att Kyrkostyrelsen informerades om Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Den tredje paragrafen behandlar förslag till nya instruktioner för bl.a. Samiska rådet. Vissa förändringar företogs, och därefter beslöt Kyrkostyrelsen att fastställa instruktionerna som finns bifogade som protokollsbilaga.

I december 2002 beslöt Kyrkostyrelsen vid sitt sammanträde om upplösning av vissa stiftelser som förvaltas av Svenska kyrkans mission, SKM. Tillgångarna i tre stiftelser (Stiftelsen Landgren fond, Stiftelsen Johan Erik Petterssons missionsgåva och Stiftelsen fru Eva Pihls donationsfond) överlämnades då till Samiska rådet inom Svenska kyrkan att användas till något som rådet finner lämpligt.

Av Kyrkostyrelsens protokoll från sitt sammanträde i mars 2003 framgår det att generalsekreteraren i sin rapport om för Kyrkostyrelsen aktuella frågor bl.a. talat om samerna och den rasbiologiska forskningen. Även vid Kyrkostyrelsens sammanträde i juni 2003 finns det en notering om att generalsekreteraren vid sin rapportering nämnt att det troligen kommer att läggas fram ett förslag på Sametinget om en icke-territoriell församling för samer. Vid Kyrkostyrelsens sammanträde i mars 2004 finns ibland de punkter som är angivna att generalsekreteraren tog upp vid sin rapportering om för Kyrkostyrelsen aktuella frågor noterat förslag beträffande icke-territoriell församling för samer.

I oktober 2003 utsåg Kyrkostyrelsen en ny ledamot i Samiska rådet inom Svenska kyrkan då den av ledamöterna som nominerats av Stiftsstyrelsen i Härnösands stift hade av sagt sig sitt uppdrag. Stiftsstyrelsen hade även nominerat den nya ledamoten.

Vid Kyrkostyrelsens sammanträde i april 2005 fanns ett förslag till direktiv för en utredning om Svenska kyrkans arbete med samiska frågor. Detta direktiv hade enligt arbetsutskottets beslut varit på remiss hos Samiska rådet inom Svenska kyrkan. Efter rådets yttrande hade arbetsutskottet tillstyrkt förslaget till direktiv. Kyrkostyrelsen beslöt i enlighet med arbetsutskottets förslag att utfärda direktiv för utredningen samt fattade beslut om vem som skulle få i uppdrag att genomföra utredningen.

På Kyrkostyrelsens sammanträde i maj 2005 anmäldes att en utredning gjorts på kyrkokansliet med anledning av den från Sametinget inkomna skrivelsen med anhållan om att en icke-territoriell samisk församling inom Svenska kyrkan skall bildas. Kyrkostyrelsen konstaterar att den en månad tidigare tillsatt en större utredning om samiska frågor och den beslöt därför i enlighet med arbetsutskottets förslag att överlämna ärendet till den tillsatta utredningen.

BISKOPSMÖTET

Frågor om samer och samiskt kyrkoliv har, förutom då Biskopsmötet utsett representant från Biskopsmötet till Samiska rådet inom Svenska kyrkan, behandlats vid följande tillfällen sedan år 1990. I augusti 1999 hölls Biskopsmötet på stiftsgården Saxnäs och samefrågan fick då utrymme genom möten med samer. I protokollet finns angivet att biskopsmötet behandlade remissen SOU 1999:25, *Samerna – ursprungsfolk i Sverige*, om frågan om Sveriges eventuella anslutning till ILO:s konvention nr 169. Ett förslag till yttrande

presenterades. Biskoparna var överens om att ett eventuellt yttrande från Svenska kyrkan skulle avges av Centralstyrelsen. I samma paragraf konstaterar biskoparna att behovet av en försoningsprocess finns i relation till samerna på samma sätt som i relationen till romerna. I den konfliktsituation som finns kring samernas, skogsägarnas och miljövärdarnas olika prioriteringar anser de att kyrkan, som icke part i målet, skulle kunna initiera och fungera som en plattform för försoningssamtal mellan parterna. Biskopsmötet beslutar därför att till Centralstyrelsen framföra förslaget om att Svenska kyrkan skall erbjuda ett samtalsforum för samernas, skogsägarnas och miljövärdarnas försoningssamtal.

Med anledning av 2000 års kyrkomötesbeslut hade generalsekreteraren på Kyrkostyrelsens uppdrag skrivit till Biskopsmötet om stöd för försoningsgudstjänster med Sveriges samiska befolkning. Biskopsmötet behandlade ärendet vid sitt sammanträde i maj 2001, och av protokollet framgår det att biskoparna samtalade om innebörden av och möjliga tillfällen för sådana försoningsgudstjänster. I protokollet anges att det i Härnösands stift, vid en sydsamisk mässa den 25 mars 2001, uttryckts ett erkännande av Svenska kyrkans oförrätter gentemot samerna.

I september 2005 samtalade biskoparna om de rättsprocesser som förts och förs mot samebyar. De skriver i protokollet att samebyarna finns inom Luleå, Härnösands och Västerås stift och att biskoparna i dessa stift tar ansvar för att delta i debatten i denna fråga, något de också gjort genom en gemensamt skriven artikel som en månad senare publicerades i bl.a. Kyrkans Tidning.

Bilaga 3

Samiska rådet inom Svenska kyrkan

RÅDETS UPPGIFTER

Enligt instruktionen för samiska rådet har det följande uppgifter:

att främja den samiska kulturens egenart och dess uttryck i kyrkolivet och därvid särskilt uppmärksamma det samiska språkets ställning i guds-tjänst- och andaktsliv;

att med beaktande av samernas ställning som urbefolkning bevaka frågor rörande samernas rättsliga förhållanden i kyrka och samhälle, främst sådana som berör samernas likaberättigande inom Svenska kyrkan, något som också bör ske i ett internationellt och ekumeniskt perspektiv;

att vara remissorgan vid behandling av samefrågor på riks- och stiftsnivå inom Svenska kyrkan;

att inom ramen för de ekonomiska förutsättningar, som finns på riks- och stiftsnivå, främja utbildning och rekrytering för kyrkligt arbete bland samer samt vid behov ta initiativ till inrättande av prästerliga och diakonala befattningar för samebefolkningen;

att främja och samordna översättningar av kyrkohandbok, psalmbok och bibel liksom utgivning av lämplig andaktslitteratur och behövligt undervisningsmaterial och därvid samverka med berörda riks- och stiftskyrkliga organ;

att eftersträva bredast möjliga samarbete med berörda organ och verksamheter i övriga Norden och på Kolahalvön i Ryssland.

RÅDETS VERKSAMHET ÅREN 1996–2005

– EN SCHEMATISK GENOMGÅNG AV PROTOKOLLEN

De beslut som fattats genom åren av rådet har varit enhälliga förutom vid två tillfällen då ledamöter reserverat sig. Det ena tillfället gällde programmet vid de samiska kyrkodagarna i Jokkmokk 2004 som en ledamot ansåg var alltför världsligt. Det andra tillfället var när rådet förordade FSC som skogscertifieringssystem. Mot det beslutet reserverade sig Centralstyrelsens ledamot samt biskopen i Luleå stift. År 1999 konstaterade rådet att det skulle behöva göras en inventering av hur det samiska kyrkolivet ser ut i dag. Några av rådets ledamöter fick i uppdrag att föreslå hur en sådan inventering skulle kunna genomföras. Ärendet återkommer inte därefter i protokollen.

KULTURSTIPENDIUM

Samiska rådets kulturstipendium instiftades av rådet 1997 och utdelas årligen till en person som utfört värdefulla insatser till gagn för den samiska

kulturen, särskilt dess uttryck i kyrkolivet. Stipendiet har sedan år 1997 utdelats till en eller två personer årligen. Stipendiets storlek är 5 000 kronor.

SAMISK REPRESENTATION VID INTERNATIONELLA KONFERENSER

Samiska representanter utses av Kyrkostyrelsen efter nominering av rådet¹² till:

Kyrkornas Världsråds generalförsamlingar

Lutherska Världsförbundets generalförsamlingar

KEK:s (Konferensen för europeiska kyrkor) generalförsamlingar.

Rådet har även sänt representanter till:

Global Indigenous Dialogue, 2005

Seminarium i Kautokeino om samisk kristendomsförståelse

Kyrkornas Världsråds seminarium i Brasilien –99 om minoritetens situation

Nordiska Ekumeniska Rådets konferens om ekumenik –99, dit kyrkor som är verksamma bland samer var inbjudna

KEK:s konferens om rasism i Karasjok –99.

SEMINARIUM OM SAMERNA SOM URBEBOLKNING

Rådet arrangerade ett seminarium i Kiruna 1997 om Samerna som urbefolkning. Till seminariet inbjöds samtliga samebyar och sameföreningar, samtliga kyrkoråd i församlingar inom Sápmi samt riksdagsledamöterna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Seminariet fick en god anslutning. Under seminariet kom bland annat följande synpunkter fram: viktigt att synliggöra samerna och kristendomen, det finns behov av andligt ledarskap, namnet på rådet kan missuppfattas, allvarligt att samerna är mycket svagt, ibland inte alls, representerade i kyrkliga organ, styrelser och nämnder, viktigt att ta tillvara kyrkhelgstraditionerna, samiskan som gudstjänstspråk måste utvecklas, glöm inte sydsamiskan. Vidare ansåg man att föredragen som hölls under seminariet borde tryckas och utges i förslagsvis Tro & Tanke.

SAMISKA KYRKODAGARNA I JOKKMOKK 2004

Samiska kyrkodagarna i Jokkmokk var ett samverkansprojekt mellan samer i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Rådet har varit engagerat och medverkat såväl i planering som vid genomförandet av kyrkodagarna. Genom att dagarna låg i Sverige kom en stor del av administrationen att hamna här.

MEDVERKAN I SEMINARIER OCH KONFERENSER

Samiska veckan i Umeå är ett samarrangemang, numera med Luleå och Härnösands stift samt Sörsamiskt kyrkoliv i Norge. Veckan hålls årligen under mars månad.

12. År 1997 sände rådet en vädjan till SFRV/Centralstyrelsen om att samer skulle bli representerade vid denna typ av internationella konferenser.

Nordisk samisk kyrkosamling i Hetta, Finland –00, där de svenska och norska samiska råden uppmanade Finland att tillsätta ett nationellt samiskt råd inom kyrkan.

Samtal anordnat av Sigtunastiftelsen om Sven Heurgrens utredning om ILO:s konvention nr 169 samt förberedelse av en större konferens om urbefolkningarnas problem –00 (även representanter från Kyrkostyrelsen inbjudna).

Medverkat i Sigtunastiftelsens seminarium Samernas världsbild, kultur och historia –01.

Medverkat med gudstjänst vid samisk vecka som anordnades –02 av Västerås stift.

På begäran från arrangörerna anordnat en samisk gudstjänst vid Världens fest –05.

Arrangerat utställning och seminarium vid Svenska kyrkans riksmöte i Göteborg –00 samt vid en synliggörandegudstjänst i Göteborgs domkyrka –02.

DELTAGANDE I SEMINARIER OCH KONFERENSER M.M.

Rådet har under åren varit representerat vid ett flertal seminarier och konferenser som det blivit inbjudet till, exempelvis: Kulturdagarna Lopme naestie i Funäsdalen –05, Konferens om våld på Island –03, nordisk samisk konferens i Vilhelmina om hälsa och livskvalitet –02, idéseminarium i Pajala om Väckelse utan gränser – Lars Levi Laestadius och den laestadianska rörelsen –01, ett av Arvidsjauras sameförening anordnat möte om försoningsprocessen i Nya Zeeland –00, Samernas Riksförbunds landsmöte –01.

På inbjudan av United Church of Christ in Japan besökt ainofolket i Japan samt tagit emot dem på återbesök, Norskt textilseminarium i Trondheim –98.

Representerat rådet i en av SKS anordnad konferens –99, Minoriteter i Sverige.

REMISSYTTRANDEN

SOU 2005:40 *Rätten till mitt språk.*

SOU 2001:101 *En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan mellan markanvändare.*

Med anledning av reg prop 1998/1999/143 *Nationella minoriteter i Sverige* ombads rådets ledamöter kontakta sina riksdagsmän för att informera om minoriteter i Sverige.

Eget spontant remissyttrande över Heurgrens utredning om ILO:s konvention nr 169 (tydligt stöd för utredningens förslag). Centralstyrelsens förslag, Svenska kyrkans officiella yttrande, gav inte ett tydligt stöd för ratificering av konventionen.

SOU 1997:91 *Jaktens villkor*, fick rådet på en underremiss från Centralstyrelsen.

Med anledning av SOU 1997:192 och 193 Minoritetsspråksutredningens betänkande avgav rådet en spontanremiss.

SKU 1998:1 *Förslag (från Centralstyrelsen) till kyrkoordination* och SKU 1998:3 *Arbetet på olika kyrkliga nivåer*.

Över förslag från Kyrkostyrelsen till ny kyrkohandbok, ny evangeliebok samt ny bönbok.

ANSLAG/BIDRAG

Rådet har under åren fått in ansökningar från församlingar, samebyar, sameföreningar, enskilda samer och Svenska Bibelsällskapet. Det har beviljat anslag till bl.a. följande:

Samisk konsert i samband med samehelg, mångkulturell gudstjänst i Soppero i samband med hembygdsdagar, ekonomiskt stöd till deltagande i FN-konferens, krisverksamhet i Rans sameby, bidrag till Samisk kyrkohistorisk bibliografi, Svenska Bibelsällskapet för översättningsarbete, bidrag till en av Kiruna sameförening anordnad kultur- och urbefolkningsfestival i Karesuando –02, till Sameslöjdsföreningen Samí Duodji och enskild same för deltagande i seminarium om kyrkokonst i Trondheim –02. Bidrag till böcker för barnfamiljer och bibel för barn på nordsamiska. Bidrag till gudstjänstseminarium i Valsjöbyn –99 som arrangerades av Härnösands stifts samiska arbetsgrupp. Vidare till samma arbetsgrupp till en jubileumsmässa samt kvällskonsert i samband med SSR:s 80-årsjubileum i Östersund –98 samt till ett seminarium, »I försoningens tecken«, som hölls i Ås –98. Till Bygdeföreningen i Mausjaur för färdigställande av en samlingskåta –98. Till arbetsgrupperna för Lars Levi Laestadius-jubileet år 2000 och för urbefolkningsdag i Tärnaby –98. Till utgivning av en CD med samisk julmusik –97 och till en film om konstnären Lars Levi Sunna och dennes arbete med orgelfasaden i Jukkasjärvi kyrka –97. Till konfirmander i det samiska konfirmandlägret, bidrag till deltagaravgiften –97.

SAMISKT KONFIRMATIONSLÄGER

Under åren har antalet konfirmander ökat. Det har för rådets del varit en omfattande verksamhet även ekonomiskt. Numera har rådet inte ansvaret för den verksamheten utan det är Härnösands och Luleå stift som är huvudansvariga. Genom denna förändring och genom att clearingen omfattar även läger anordnade av stiftet så ser man nu i protokollen endast rapporter om lägret.

KYRKLIGA BÖCKER PÅ SAMISKA SPRÅK

Översättningar av olika delar av de kyrkliga böckerna till de olika samiska varieteterna är ett arbete som rådet är och varit involverad i hela tiden, tillsammans med företrädare för kyrkokansliet i Uppsala. Samverkan sker här i olika projekt med bibelsällskapen i Sverige och Norge. Periodvis har rådet självt anställt översättare. Arbetet är planerat fram till år 2009.

I en liten bönbok som antogs av 2005 års kyrkomöte finns böner på samiska. I Psalmer i 2000-talet finns det psalmer på samiska. I det av Nämnden för kyrkolivets utveckling inrättade Svenska kyrkans gudstjänstråd finns en samisk representant.

UNDERVISNINGSMATERIAL

I protokollen finns vid flera tillfällen behandlat arbetet med att ta fram ett särskilt undervisningsmaterial för de samiska konfirmationslägren. I vad mån materialet används i undervisningen för närvarande framgår inte.

Genom det beslut som 2000 års kyrkomöte tog med anledning av en motion om att det i de kyrkliga utbildningarna skall ingå undervisning om samerna som urbefolkning i Sverige fick rådets arbetsutskott –01 i uppdrag att arbeta med framtagandet av ett sådant material som tar upp språk, kulturell identitet, spiritualitet, rättsläge och etiska frågor. Någon senare notering om hur detta uppdrag framskridit finns inte i protokollen.

FÖRSONINGSPROCESSEN

År 1997 beslöt rådet att det skall arbeta med att ta fram riktlinjer som kan fastställas för arbetet med försoningsfrågan. Senare utsågs en kommitté för att utarbeta ett material för försoningsprocessen. Arbetet har bedrivits av två olika kommittéer som avlöst varandra i arbetet. Rådets målsättning var att det skulle läggas fram ett dokument om försoningsprocessen vid Kyrkomötet 2000 samt att, om möjligt, ett seminarium skulle hållas under mötet. Vidare att försoningsfrågan skall få en central plats vid Svenska kyrkans riksmöte i Göteborg 2000. Ett seminarium, »...men rätten till landet har du mist«, om försoningsprocessen mellan Svenska kyrkan och det samiska folket hölls vid Svenska kyrkans riksmöte i Göteborg 2000.

I Karasjok, Norge, hölls i februari 1998 en konferens om »Spiritualitet och rättigheter« med representanter för urfolk i olika delar av världen. Representanter från Samiska rådet deltog i konferensen som var anordnad av Samisk kirkeråd och Mellankirkeligt råd (dvs. det ekumeniska rådet) i Norge samt Kyrkornas Världsråd. Konferensen antog ett uttalande, The Karasjok Declaration. Deklarationen vänder sig till församlingar och stift, kyrkor och kyrkoråd samt till Kyrkornas Världsråd och andra internationella organisationer. Samiska rådet beslöt i mars 1998 att ställa sig bakom deklARATIONEN och föra den vidare till SFRV:s styrelse. Deklarationen avslutas med en begäran till kyrkor och kyrkoråd samt till Kyrkornas Världsråd och andra internationella organ. Slutligen uppmanas kyrkorna i Finland, Norge, Ryssland och Sverige att fortsätta att stödja samerna i deras kamp för land och värdighet. Deklarationen har även varit publicerad i den svenska tidskriften Hela Jorden 2/98.

ÅTERBEGRAVNING AV SKALLAR

Rådet har begärt att Kyrkostyrelsen ska begära att skelett som bortförts i samband med de rasbiologiska undersökningarna ska återlämnas så att de kan begravas. Kyrkostyrelsen har lovat att undersöka var skallarna finns. Rådet har för kännedom fått ta del av en motion till 2005 års kyrkomöte i denna fråga men beslutat att för sin del inte vidta någon ytterligare åtgärd utan invänta Kyrkostyrelsens svar, vilket även blev Kyrkomötets svar på motionen.

INFORMATIONSENSATSER

Redan under år 1997 beslöt rådet att ta fram ett eget brevpapper vilket även genomförts. På detta brevpapper finns såväl rådets som Svenska kyrkans logga. I samband med att rådet deltog i ett seminarium under Jokkmokks marknad i februari -99 blev det tydligt att rådets verksamhet var dåligt känd bland andra samiska organ, något som krävs om rådet skall kunna driva arbetet med försoningsprocessen mellan Svenska kyrkan och den samiska befolkningen. Rådets arbetsutskott fick därför år 2000 i uppdrag att informera olika samiska organ om rådets verksamhet.

Rådet har tagit fram en informationsfolder om rådet samt en portabel utställning om samer och samiskt kyrkoliv. Det tog flera år innan rådet fick fram dessa. Frågan om webbsida har också varit uppe på agendan. Under den tid rådet administrerades av Luleå stift så fanns information om rådet på stiftets webbsida. Avsikten är att rådet ska ha en webbsida, men att den dröjt beror på att den ska anpassas till Svenska kyrkans nationella nivå's webblösning.

En rekryteringsbroschyr för tjänst i Svenska kyrkan har framtagits på samiska. Broschyren har förutom till församlingar och stift spridits till Sameetinget och Ajtte i Jokkmokk.

Inför kyrkovalet 2001 fick rådet information om valet av en ansvarig handläggare på kyrkokansliet och rådet begärde att basinformation skulle ges om valet på samiska i Kyrkans Tidning, Samefolket, Daerpies Dierie samt på Samenet. Detta genomfördes också. Vidare tillskrev rådet gruppledarna för Kyrkomötets nomineringsgrupper och påtalade att de önskade att samer skulle bli representerade på listorna.

SAMISKA KRISNÄTVERKET

Rådet har initierat det samiska krisnätverket och driver arbetet. Utbildningar sker i samverkan med Svenska kyrkans kris- och katastrofcentrum, Vårsta diakonigård, som ansvarar för utbildningarna. Anledningen till att rådet tog initiativ till att bilda detta nätverk var erfarenheten av att det saknades samisk kulturkompetens när man tar hand om samer i krissituationer. Med åren har rådet försökt knyta arbetet närmare församlingarna.

FINANSIERING AV KYRKKÅTOR

Under de första åren av rådets verksamhet fanns den frågan på agendan och särskilt två kyrkkåtaprojekt är omnämnda. Inget av dessa projekt fullföljdes och frågan är nu helt avskriven från rådets agenda. Från år 1998 hänvisar rådet till att medel till sådana projekt får sökas hos Kyrkofonden.

Rådet beslöt år 1997 att inköpa fyra stora och fem små bärbara tältkåtor samt något år senare golv till dem.

Projekt som rådet har drivit ensamma eller tillsammans med andra aktörer:

Samisk kyrkokonst, ett projekt som genomfördes i samverkan med Same-slöjdsstiftelsen Samí Duodji. En inventering av samisk kyrkokonst har gjorts. Inventeringen har getts ut i en broschyr.

Samiskt nätverk, ett svensk-norskt interreg-projekt med EU-medel. Via detta projekt, som fler samiska organisationer utöver rådet är med i, har rådet ansökt och beviljats medel bl.a. för samiska kyrkodagarna i Jokkmokk 2004.

Lars Levi Sunnas konstverk »Från forntid till evighet«. Konstverk har bekostats av rådet med en fjärdedel och av Luleå stift, genom stiftelsemedel, med tre fjärdedelar. Det är rådet som äger och lånar ut konstverket. För att förklara konstverket har en DVD producerats av rådet. På den ger konstnären sin förklaring av konstverket.

PROJEKT SOM DRIVS AV ANDRA AKTÖRER

Rådet har informerats om Härnösands och Luleå stifts treåriga samverkansprojekt om Samiskt kyrkoliv (2005–2007) samt även haft en överläggning med företrädare för projektet.

Rådet har informerats om Samernas riskförbunds projekt »Jämställdhet för det samiska samhället«.

SAMISKA ARBETSGRUPPER I STIFTEN

När rådet började arbeta fanns en samisk arbetsgrupp endast i Härnösands stift. I december 2001 beslutade Luleå stift att inrätta en samisk arbetsgrupp. Rådet har sedan på begäran från samer i Stockholm skrivit till Stiftsstyrelsen i Stockholms stift om stöd till bildandet av en samisk arbetsgrupp där. En sådan arbetsgrupp inrättades 2004. Rådet har kontakt med arbetsgrupperna och får rapporter om deras verksamhet samt har i vissa fall hänskjutit frågor som kommit till rådet till stiftens arbetsgrupper. Rådet har även nominerat samer till arbetsgrupperna i Luleå och Härnösands stift.

KONTAKTER MED SVENSKA KYRKANS MILJÖVÄRN

Svenska kyrkans miljövärn tog under 1997 kontakt med rådet för att bl.a. tala om sedvanerättsfrågans tillämpning inom rennäringen. Det har därefter vid några tillfällen noterats i protokollen om kontakter organen emellan.

KONTAKTER MED KYRKOSTYRELSEN OCH TIDIGARE MED CENTRALSTYRELSEN

Rådet har mött såväl Centralstyrelsen som Kyrkostyrelsen, ibland har dessa överläggningar skett mellan arbetsutskotten. Det har även förekommit att rådets sekreterare ensam fått presentera rådets verksamhet. Av rådets protokoll framkommer det att dessa möten inte alltid varit friktionsfria. Vid en överläggning som hölls i september 1999 tog rådet upp följande punkter: rådets arbete, behov av sekreterare/handläggare, rovdjur och rennäring, ILO:s konvention nr 169, rådets namnbyte, remissen ny kyrkoordning, försoningsprocessen, rådets behov av att nå ut med information samt en samisk krisgrupp (numera benämnt krisnätverk). Inledningen på denna överläggning blev inte bra. Rådet sände därför efter mötet samma år, 1999, ett brev till Centralstyrelsen i vilket man frågade om Svenska kyrkan kan och vill vara de röstlösas kyrka? Något svar har rådet, trots en skriftlig påminnelse år 2004 från rådet, inte från Kyrkostyrelsen.

KYRKOMÖTET

Till 2000 års kyrkomöte sände biskoparna i Västerås, Härnösand och Luleå stift in en motion om den samiska befolkningens identitet. Motionen hade förberetts vid en överläggning med representanter från rådet. Motionen blev välvilligt behandlad av Kyrkomötet.

KONTAKTER OCH SAMVERKAN MED SAMISK KIRKERÅD I NORGE

Kontakter mellan handläggare och mellan råden i sin helhet har funnits redan från rådets första verksamhetsår. Ett exempel på samverkan är kyrkodagarna i Jokkmokk 2004.

KONTAKTER MED SAMETINGET

Sametinget begärde yttrande från rådet om ett sydsamiskt interreg-projekt, »Min första bibel«, –99. Rådet ställde sig positivt till projektet. Ledamot i rådet har haft kontakt med Sametingets Kulturråd –99. Med anledning av att det till Sametinget inkom en motion i vilken man önskade att Sametinget skulle begära hos Svenska kyrkan att det skulle bildas en icke-territoriell samisk församling, sände Sametinget motionen till rådet för yttrande. Rådet föreslog att Sametinget skulle utreda konsekvenserna av att bilda en sådan samisk församling innan Sametinget fattade beslut. Någon sådan dokumenterad utredning genomfördes inte innan beslutet fattades.

KONTAKTER MED JORDBRUKSDEPARTEMENTET

Rådet inbjöd år 1998 ansvarig handläggare för samefrågor på Jordbruksdepartementet till ett av sina sammanträden för att överlägga om den då aktuella utredningen om en eventuell ratificering av ILO:s konvention nr 169.

Program för Svenska kyrkans samiska arbete

Samerna och Svenska kyrkan har en lång och ibland smärtsam historia tillsammans. *Då* gick kyrkan hand i hand med den förtryckande statsmakten. *I dag* söker Svenska kyrkan vägar att fungera som samernas kyrka, lyhörd, stödjande och profetisk, så som en kyrka skall vara.

Kyrkomötet år 2000 tog viktiga beslut om samisk representation i beslutande organ, om lärande och om försöningsarbete. Ändå har många frågor fått vänta på sin lösning. Och nya har tillkommit, till exempel Sametingets önskan om en samisk icke-territoriell församling.

I den här utredningen från Svenska kyrkan, *Samiska frågor i Svenska kyrkan*, beskrivs den historiska bakgrunden till relationen mellan kyrkan och samerna, här berättas vad som gjorts och inte gjorts i det samarbete som fått allt fastare former, och här samlas många års erfarenheter av samiskt arbete och vilja att vara samernas kyrka ihop till ett handlingsprogram om bland annat

- identitet, kultur och teologi
- användningen av det samiska språket
- samiskt kyrkoliv
- samhällspolitiska frågor
- utbildning och rekrytering
- Svenska kyrkan som markägare
- det samiska arbetets organisation i Svenska kyrkan.

Utredningen *Samiska frågor i Svenska kyrkan* överlämnas till Kyrkostyrelsen under hösten 2006 för vidare handläggning, beslut och förverkligande. Samtidigt är utredningen ett viktigt kunskapsdokument som kan bidra till ökad medvetenhet om landets urbefolkning, samerna.

KYRKOKANSLIET

POSTADRESS: 751 70 Uppsala BESÖKSADRESS: Sysslomansgatan 4
TELEFON: 018-16 95 00 FAX: 018- 16 96 40 www.svenskakyrkan.se